

POLITIHØGSKOLEN

Politiets etterforskning av saker med savnet person

En kvalitativ intervju- og vignettundersøkelse

MISSING PERSON

Christina Emilie Svenheim
Master i Politivitenskap

Kull 2017

Sammendrag

Hvert år blir mellom 1600 og 1900 personer meldt savnet i Norge. Selv om de fleste kommer til rette, er det likevel rundt 1500 personer som fortsatt er registrert som savnet i Norge. Etterforskning av saker med savnet person er en kompleks og utfordrende sakstype. For å sikre et best mulig utgangspunkt for oppklaring, vil den initialfasen være viktig. Denne avhandlingen undersøker hvordan seks etterforskere i ulike politidistrikt opplever sitt arbeidsteds håndtering av saker med savnet person i initialfasen, gjennom kvalitative dybdeintervjuer og en vignettundersøkelse med en fiktiv case.

Rammeverket i avhandlingen konsentrerer seg om viktigheten av å ivareta de kvalitetskravene som stilles til etterforskningen, som igjen påvirker involverte personers rettssikkerhet. Avhandlingen ser nærmere på gjeldende metodikk i form av hypotesetesting og etterforskningsplan for å se om det brukes i denne sakstypen, samt etterforskernes kjennskap til gjeldende regelverk. Videre undersøkes det om det tas vurderinger i initialfasen og hvordan vurderingene eventuelt begrunnes, samt om det finnes faktorer som kan påvirke hvordan en savnet-sak håndteres. Da det ble sett nærmere på sakstypen på 1990-tallet og starten av 2000-tallet, ble det påpekt at håndteringen av sakstypen hadde et vesentlig forbedringspotensiale. Det ble vist til tilfeldig og mangelfull håndtering i konkrete sakseksempler, og at håndteringen varierte i stor grad fra distrikt til distrikt. Formålet med denne avhandlingen er å se nærmere på hvordan håndteringen oppleves i dag, da det er gjort lite studier på saker med savnet person i Norge siden den gang.

Datamaterialet ble samlet inn ved kvalitativ semistrukturerte dybdeintervjuer. Til tross for at materialet består av seks intervjuer og derav ikke er representativ, vil funnene like fullt være å anse som alvorlig i forhold til savnede personer så vel som deres pårørendes rettssikkerhet. Funnene fra studien viser nemlig at fire av seks informanter problematiserte dagens håndtering av sakstypen på deres arbeidssted. Håndteringen ble beskrevet som blant annet ”tilfeldig” og ”vilkårlig”. Det å teste hypoteser gjennom hele etterforskningsprosessen var ikke vanlig praksis på noen av informantenes arbeidssted, og det ble pekt på en praksis som kunne medføre bekreftelsesfeller. Alle informantene mente det ble gjort vurderinger innledningsvis, og at disse vurderingene i stor grad baserte seg på subjektive vurderinger og tidligere erfaringer hos etterforskerne. Av faktorer som kunne være avgjørende for hvordan savnet-saken ble håndtert var blant annet den savnedes sosiokulturelle bakgrunn og når på døgnet savnetmeldingen ble inngitt. Dette er funn som ligner på funnene som ble gjort på

1990-tallet og tidlig 2000-tallet. Dette er å anse som alvorlige funn, og tyder på at det ikke er likhet for loven, og at det fortsatt er et stort forbedringspotensiale når det gjelder håndtering av sakstypen.

Abstract

Investigation of cases regarding missing persons

Every year around 1,600 and 1,900 people are reported missing in Norway. Although most are being found, there are still around 1,500 people registered as missing. The missing person investigation is a complex and challenging area of police work. To ensure the best possible opportunity for clarification, the initial phase will be important. This thesis explores how six investigators in different police districts experience how their workplace are handling the investigation of a missing person in the initial phase. It explores the topic through in-dept qualitative interviews and through a vignette survey with a fictional case.

The thesis aims to show the importance of the quality requirements set for the investigation, such as legal security for people involved. It takes a closer look at the use of hypothesis testing and investigation plans, as well as the investigators knowledge of current regulations. Futhermore It looks at how decisions are made and how they may be justified. The thesis also look at whether there are factors that can affect how a mising person case is handled. In the 1990s and beginning of the 2000s, a closer look at missing person investigations revealed that there was a significant potential for improvement regarding these investigation. The findings showed that the handling could be random and inadequate in spesific case examples and varied greatly from district to district. The purpose of this thesis is to take a closer look at how the handling of missing person investigations is experienced today, as there have been few studies on cases In Norway since then.

The data was collected in qualitative semi-structured in-depth interviews. Although the data only consists of six interviews and hence cannot be viewed as representative, the findings are grave regarding the legal security of missing persons and their next of kin. The findings from the study show that four out of six informants problematized the current handling of these types of cases at their workplace. The handling was described as, among other things "random" and "arbitrary". Testing hypotheses throughout the investigation process was not common practice at any of the informants workplaces, and the practise was pointed out as something that could lead to confirmation bias. All of the informants believed that there were made decisions initially, and that these decisions were largely based on subjective assessments and the investigators previous experience. Among the factors that could be decisive for how the missing person case was handled, were the missing person's socio-cultural background and at what day and time of the day the missing person report was filed.

These findings are similar to those made in the 1990s and early 2000s. This is to be regarded as an important findings, and indicates that there is no equality to the law, and that there is still great potential for improvement when it comes to handling these types of cases.

Forord

Etter fire år er jeg nå ved veis ende på masterstudiet. Det har vært en utrolig lærerik prosess som jeg ikke ville vært foruten. Jeg startet på utdannelsen rett etter å ha fullført bachelorutdanningen på Politihøgskolen, og visste ikke hva jeg gikk til. Heldigvis har jeg aldri angret på valget mitt om å utdanne meg videre. Å ta dette studiet ved siden av full jobb som etterforsker har vært krevende, men gitt meg mye tyngde i utdannelsen. Jeg sitter igjen med mye ny kunnskap og nye bekjenskaper gjennom disse fire fine årene. Takk til alle lærere som har gjort studiet interessant og lærerikt gjennom alle semestrene.

Jeg ønsker å takke Finn Erik Rødsand som var min politifaglige biveileder. Takk for gode innspill og vinklinger på veien. Takk til min hovedveileder Dag Ellingsen for god veiledning, råd og innspill gjennom hele prosessen. Uten dere ville denne avhandlingen vært mye vanskeligere å fullføre.

Takk til tålmodig arbeidsgiver, og forståelsesfulle kollegaer som har kommet med motiverende og oppmuntrende ord gjennom hele prosessen. Til sist en stor takk til samboeren min Ole, som har holdt ut med meg og min manglende fritid disse fire studieårene. Uten din støtte ville ikke dette vært mulig å gjennomføre.

Tønsberg 13.08.2021.

Christina Emilie Svenheim

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	3
ABSTRACT	5
FORORD	7
1.0 INNLEDNING	11
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA.....	11
1.2 AVHANDLINGENS PROBLEMSTILLING, FORSKNINGSSPØRSMÅL OG AVGRENSNING.....	12
1.3 TIDLIGERE FORSKNING.....	13
1.4 AVHANDLINGENS STRUKTUR OG KAPITTELOVERSIKT.....	14
2.0 TEORETISK FORANKRING	15
2.1 ETTERFORSKNINGSTEORI	15
2.1.1 <i>Etterforskningens formål og initialfase</i>	15
2.1.2 <i>Styrking av etterforskningsfaget - Etterforskningsløftet</i>	16
2.1.3 <i>Grunnleggende krav i etterforskningen</i>	17
2.2 ETTERFORSKNING AV SAKER MED SAVNET PERSON.....	20
2.2.1 <i>Gjeldende regelverk</i>	20
2.2.2 <i>Utfordringer med sakstypen</i>	22
2.3 VURDERINGSEVNE OG BESLUTNINGSTAKING I INITIALFASEN AV EN ETTERFORSKNING AV SAKER MED SAVNET PERSON.....	24
2.3.1 <i>Menneskelige kognitive begrensninger</i>	24
2.3.2 <i>Hypotesetesting og etterforskningsplan som gjeldende metodikk</i>	27
2.3.3 <i>Skjønn og erfaringsbasert læring i etterforskningsssammenheng</i>	30
2.3.4 <i>Betydningen av fordommer og holdninger</i>	33
3.0 METODE	36
3.1 BEGRUNNELSE FOR VALG AV METODE	36
3.2 VIGNETTMETODE	37
3.3 INTERVJU.....	38
3.4 UTVALG OG REKRUTTERING AV INFORMANTER	39
3.5 GJENNOMFØRING AV INTERVJU OG VIGNETTUNDERSØKELSE	40
3.6 BEARBEIDING OG ANALYSE.....	42
3.7 DRØFTING AV ALTERNATIVE METODER	43
3.8 FORSKNINGSETISKE REFLEKSJONER.....	44
3.9 VALIDITET OG RELIABILITET.....	46

4.0	PRESENTASJON AV FUNN	48
4.1	HVORDAN OPPLEVER ETTERFORSKERE SITT ARBEIDSSTEDS HÅNDBLING AV SAKER MED SAVNET PERSON I INITIALFASEN?.....	48
4.1.1	<i>Selve håndteringen.....</i>	48
4.1.2	<i>Kjennskap til gjeldende regelverk.....</i>	51
4.1.3	<i>Oppsummering</i>	53
4.2	BRUKES HYPOTESER OG ETTERFORSKNINGSPLANER I SAKER MED SAVNET PERSON I DAG, OG HVIS JA – PÅ HVILKEN MÅTE?	54
4.2.1	<i>Bruk av hypoteser og etterforskningsplan</i>	54
4.2.2	<i>Oppsummering</i>	56
4.3	GJØRES DET VURDERINGER I INITIALFASEN AV ETTERFORSKNINGEN AV SAKER MED SAVNET PERSON, OG HVIS JA HVORDAN BEGRUNNES DISSE VURDERINGENE?	57
4.3.1	<i>Vurderinger innledningsvis</i>	57
4.3.2	<i>Oppsummering</i>	60
4.4	FINNES DET FAKTORER SOM KAN PÅVIRKE HVORDAN ETTERFORSKNINGEN MED SAVNET PERSON HÅNDBLERES, OG I SÅ FALL HVILKE FAKTORER OG PÅ HVILKEN MÅTE SKJER DETTE?.....	61
4.4.1	<i>Skjema.....</i>	61
4.4.2	<i>Vignett.....</i>	65
4.4.3	<i>Oppsummering</i>	70
5.0	DISKUSJON	72
5.1	OPPSUMMERING AV HOVEDFUNN	72
5.2	ETTERFORSKERES OPPLEVELSE AV HÅNDBLINGEN AV SAKER MED SAVNET PERSON.....	74
5.2.1	<i>Håndteringen etter gjeldende metodikk og regelverk</i>	74
5.2.2	<i>Subjektive vurderinger og faktorer som kan påvirke etterforskningen</i>	78
5.2.3	<i>Forbehold - Svakheter ved avhandlingen</i>	83
5.3	VEIEN VIDERE.....	85
	LITTERATURLISTE.....	86
	VEDLEGG	91
	VEDLEGG 1: MAIL FRA POLITIDIREKTORATET	91
	VEDLEGG 2: FRITAK NSD	92
	VEDLEGG 3: SAMTYKKEERKLÆRING.....	95
	VEDLEGG 4: INTERVJUGUIDE OG VIGNETTUNDERSØKELSE	98

FIGUROVERSIKT

Figur 1: Skjema med faktorer som kan påvirke politiets håndtering av saker med savnet person.....	62
--	----

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

I mai 2004 forsvinner Trine Frantzen fra Fana i Bergen. Kjæresten hennes blir siktet for drap og for å ha skjult liket. Siktelsen frafalt da det ikke forelå nok bevis. Den dag i dag er hun fortsatt ikke funnet (Thune, 2016). I følge Thune (2016) ble ikke Trine Frantzens forsvinning etterforsket som et mulig drap før tre måneder etter at hun forsvant. Da hadde allerede viktige bevis trolig gått tapt. Politiet har i ettertid fått kritikk for å ha neglisjert Trine Frantzens forsvinning hvor det skyldes på at hun vanket i rusmiljøet i Bergen (Ekanger, 2007; Thune, 2016). Noen vil kanskje si at slik håndtering er et tilbakelagt kapittel i norsk politi. At etterforskning av saker med savnet person utføres på en bedre måte i dag enn den gang. Det er tross alt 17 år siden og mye burde vel ha skjedd siden da?

Er kritikken som ble rettet mot politiet i etterkant av Trine Frantzens forsvinning fortsatt aktuell i dag? Eller har kritikken medført endrende og bedre praksis nå 17 år senere? I 2004 var jeg 10 år gammel, og husker at jeg fulgte nøye med på alt som ble skrevet om saken i årene som fulgte. Det er trolig noe med denne sakstypen som alltid har engasjert meg. I 2017 gikk jeg ut av Politihøgskolen, og i løpet av mine få år som etterforsker i Sør-Øst politidistrikt har jeg stusset over hvordan praksisen i disse sakene kan være. For meg har håndteringen tidvis fremstått som både tilfeldig og vilkårlig - Selv i dag. Vurderinger som er tatt innledningsvis har jeg hørt kan basere seg på magefølelse og hva personen som snakket med melder tror kan ha skjedd den savnede. Har vi mennesker egentlig evner til å vurdere noe slikt basert på hva vi føler og tror?

Det er mellom 1600 og 1900 personer som blir meldt savnet hvert år i Norge, og selv om de fleste kommer til rette, er det likevel rundt 1500 personer som fortsatt er registrert som savnet i Norge (Jacobsen, 2021; Spets et al., 2018). I de aller fleste tilfellene så finner man jo den savnede, uten at det har skjedd noe alvorlig. I mange av tilfellene har den savnede bare gått seg en tur uten å gi beskjed, og er derfor i god behold. Likevel er det tilfeller hvor bakgrunnen for forsvinningen kan være svært alvorlig, slik man mistenker at Trine Frantzens forsvinning i 2004 er. Det at en person er forsvunnet kan altså være alt fra en bagatell hvor vedkommende raskt kommer til rette, til å være en alvorlig straffesak. Politiet må derfor drive en hypotesestyrte etterforskning for å favne alle scenarioer, og den innledende fasen av etterforskningen vil være svært viktig for en oppklaring (Fashing & Ask, 2016; Sunde, 2019).

Der jeg arbeider er saker med savnet person bare en liten del av alle de andre sakstyper man har. Ofte har man alvorlige voldssaker som krever mye tid og ressurser. Det å skulle ”gi bort” ressurser til en savnet-sak hvor det finnes en sjanse for at den savnede dukker opp når som helst, opplever jeg som en utfordring. Dette har jeg erfart kan medføre at man ”venter og ser” i tilfelle personen dukker opp. Dette for å unngå ”unødvendig” ressursbruk på noe som viser seg å ikke være noe alvorlig. Jeg har erfart at vi som etterforskere mottar en rekke savnetmeldinger i løpet av et arbeidsår. Det at noen meldes savnet, skjer såpass hyppig at det ikke er noe man anser som uvanlig. Dette har vært saker hvor den savnede raskt har kommet til rette, men også saker hvor den savnede blir funnet død av selvmord. I noen saker har det vist seg at den savnede har dratt frivillig og ikke ønsker kontakt med familie. Jeg har imidlertid også erfaring med etterforskning av savnet-saker hvor den savnede ikke ble funnet. I noen av disse sakene kan man heller ikke utelukke at den savnede kan ha blitt utsatt for et straffbart forhold og at dette er bakgrunnen for forsvinningen.

Bakgrunn for valg av tema for denne avhandlingen er en undring over hvordan etterforskning av saker med savnet person gjøres i praksis på ulike etterforskningsavdelinger i Norge. Gjelder min egen erfaring beskrevet over bare min opplevelse her jeg arbeider? Opplever andre etterforskere fra andre distrikt dette som helt annerledes? Jeg ønsker å undersøke hvordan etterforskere opplever deres arbeidssteds håndtering av saker med savnet person. Hvordan gjøres vurderingene innledningsvis i forhold til alvorligheten av saken? Kjenner etterforskere til gjeldende metodikk og regelverk for sakstypen? Opplever de at de har et system som fanger opp disse sakene på deres arbeidssted? Fungerer i så fall dette systemet på en god nok måte? Finnes det faktorer som påvirker hvordan saken håndteres? Dette er spørsmål jeg skal se nærmere på i denne avhandlingen.

1.2 Avhandlingens problemstilling, forskningsspørsmål og avgrensning

Avhandlingens tema er politiets håndtering av saker med savnet person. Formålet med oppgaven er å undersøke hvordan etterforskere i dag opplever deres arbeidssteds håndtering av denne sakstypen, om etterforskningen på de ulike arbeidsstedene følger de metodiske kravene og gjeldende regelverk, og hvordan eventuelle vurderinger innledningsvis begrunnes. Dette skal undersøkes ved bruk av dybdeintervjuer og en vignettundersøkelse. Ut i fra dette har jeg utarbeidet følgende problemstilling:

”Hvordan opplever etterforskere sitt arbeidssteds håndtering av saker med savnet person i initialfasen?”.

For å kunne nærme meg et svar på problemstillingen ønsker jeg å gå i dybden på om sakene blir håndtert etter gjeldende etterforskningsmetodikk ved hypotesetesting og bruk av etterforskningsplan. Jeg vil også undersøke om det gjøres vurderinger innledningsvis i denne sakstypen og i så fall hvordan disse vurderingene begrunnes. Til sist vil jeg se nærmere på om det finnes faktorer som kan påvirke hvordan sakene håndteres. Ut i fra dette har jeg formulert forskningsspørsmålene slik:

1. Brukes hypoteser og etterforskningsplaner i saker med savnet person i dag, og hvis ja – på hvilken måte?
2. Gjøres det vurderinger i initialfasen av etterforskningen av saker med savnet person, hvis ja - hvordan begrunnes disse vurderingene?
3. Finnes det faktorer som kan påvirke hvordan etterforskningen med savnet person håndteres, og i så fall hvilke faktorer og på hvilken måte skjer dette?

1.3 Tidligere forskning

Ser vi på forskning som er gjort på politiet generelt sett, så ser man at etterforskning har vært mindre belyst i forskning enn eksempelvis politiets patruljevirkosomhet og forebyggende arbeid (Fashing, 2013; Holmberg, 2014). Dette til tross for den viktige samfunnsoppdraget man har som etterforsker. Mye av forskningen som er gjort på faget, har fokusert særlig på mulige farer og begrensninger ved politiets etterforskningspraksis, og på den måten har fokuset vært på å fortelle etterforskere hva de ikke burde gjøre, snarere enn å komme med forskningsbaserte handlingsalternativer (Bjerknes & Fashing, 2018). Det er likevel også kommet mer nordisk forskning på hvordan man ved hjelp av hypoteser som metode kan begrense disse farene, og hvordan etterforskere bruker hypoteser i praksis (Alison, Doran, Long, Power & Humphrey, 2013; Fashing & Ask, 2013, 2016; Sundstrøm, 2020).

Når det gjelder forskning på politiets håndtering av saker med savnet person, så finnes det lite forskning på dette i Norge. Berg (2019) har imidlertid gjennomført en kvantitativ undersøkelse i sin masteravhandling, som handlet om hvor godt forberedt to politidistrikt er til

å håndtere saker med savnet person. Han så blant annet nærmere på hvor godt respondentene kjente til det gjeldende regelverket, samt hvordan de forholdt seg til gjeldende metodikk i form av hypoteser og etterforskningsplan (Berg, 2019). I tillegg ble det sett nærmere på politiets håndtering av sakstypen under utarbeidelse av gjeldende regelverk som resulterte i en rapport som kom i 2002. Her undersøkte Antun & Thune politiets systemer og registre, for å undersøke status på etterforskning av denne sakstypen. De pekte på at flere savnet-saker var preget av mangelfull og vilkårlig håndtering (Antun & Thune, 2002; Riksadvokaten, 1973, 2004). Nærmere redegjørelse for rundskrivet og forarbeidet gjøres i underkapittel 2.2.1.

En som har forsket på denne sakstypen gjennom mange år er Geoff Newiss, (1999, 2004, 2005, 2006). Han har særlig fokusert på at saker med savnet person er en svært kompleks sakstype. I hans forskning fra 2005 analyserte han eksempelvis over 1000 forsvinninger i England som på tidspunktet for forskningen hadde vært savnet i over ett år. Fokuset for forskningen har blant annet vært risikoen for at den savnede kan være utsatt for en straffbar handling i form av et drap (Newiss, 2005). Smith & Greene (2014) gjorde en kvantitativ undersøkelse på 251 politioverkonstabler i England, hvor de konkluderte med at politiet trenger mer trening i å håndtere denne sakstypen. I tillegg viste deres undersøkelse at over halvparten av respondentene ikke kjente til de gjeldende retningslinjene for saker med savnede personer (Smith & Greene, 2014). Med andre ord har tidligere forskning vist at det foreligger et forbedringspotensialet når det gjelder håndtering av saker med savnet person både i Norge og England.

1.4 Avhandlingens struktur og kapitteloversikt

Avhandlingen består av fem kapitler. Kapittel to tar for seg det teoretiske rammeverket, før kapittel tre tar for seg metoden hvor det kvalitative designet samt metodiske valg for avhandlingen presenteres. I kapittel fire redegjøre det for funnene som blir presentert ut fra problemstilling og forskningsspørsmål. I kapittel fem diskuteres funnene i lys av presentert teori med særlig vekt på rettssikkerhet. I samme kapittel drøftes svakheter og forbehold i avhandlingen, før jeg redegjør for tanker om veien videre i forhold til forskning.

2.0 Teoretisk forankring

Formålet med teorikapittelet er å vise til relevant teori som kan belyse de empiriske funnene i avhandlingen. For å få svar på problemstillingen har jeg lagt til grunn teori om etterforskning, etterforskning av saker med savnet person, teori om menneskelige kognitive begrensninger i vurdering og beslutningstaking samt kunnskapsbaserte mottiltak gjennom hypoteser og etterforskningsplan.

2.1 Etterforskningsteori

2.1.1 Etterforskningens formål og initialfase

Før jeg skal se nærmere på etterforskning av saker med savnede personer, vil jeg først redegjøre for når politiet i det hele tatt kan starte en etterforskning. Etterforskning er i seg selv en av politiets kjerneoppgaver, og etatens evne til å løse etterforskningsoppgaver vil være av betydning for befolkningens opplevelse av rettssikkerhet, ivaretagelse og trygghet (Bjerknes & Fashing, 2018; Pedersen, 2019). Politiets etterforskning reguleres i hovedsak av straffeprosessloven. Når etterforskning skal skje fremkommer av straffeprosessloven § 224, 1. ledd som favner iverksetting av etterforskning på generell basis. Den lyder slik:

”Etterforskning foretas når det som følge av en anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige” (Straffeprosessloven, 1981).

Grunnlaget for at politiet starter etterforskning på generell basis, kan oppstå ved at politiet selv oppdager en hendelse, ved saklig tips, etterretningsinformasjon eller ved å ha mottatt en anmeldelse eller en bekymring (Bjerknes & Fashing, 2018). I saker som omhandler savnede personer, starter gjerne etterforskningen ved at det inngis en savnetmelding på bakgrunn av en bekymring. Videre beskrives formålet med etterforskningen i straffeprosessloven § 226 som sier at formålet blant annet er å avgjøre spørsmålet om tiltale, tjene som forberedelse for rettens behandling av spørsmålet om straffeskyld og for å avverge eller stanse straffbare handlinger (Straffeprosessloven, 1981). Bjerknes & Fashing (2018) beskriver at målet med etterforskningen etter deres syn, er å innhente tilstrekkelig relevant og pålitelig informasjon som kan avklare om et lovbrudd har skjedd, og om noen eventuelt kan straffes for det, samt hvilken straff som er adekvat i forhold til handling eller personen (Bjerknes & Fashing, 2018).

I saker med savnet person så er det særlig dette med å avklare om et lovbrudd er blitt begått som gjør seg gjeldende. Samtidig vil et av målene også være å avklare hva som har skjedd den savnede (Riksadvokaten, 2004).

I startfasen når savnetmeldingen er mottatt, vil man stort sett ikke ha oversikt over det fullstendige bilde av hva som faktisk har skjedd. Denne første fasen av en etterforskning omtales gjerne som ”*initialfasen*” (Bjerknes & Fashing, 2018). Ser man på denne fasen opp mot hele etterforskningsperioden, er den kanskje både kort og kan også være svært hektisk. Likevel er det gjerne her grunnlaget for den videre etterforskningen lages. Regoeczi m.fl. (2008) fremhever blant annet i sin studie at saker som ikke oppklares innen de første to ukene etter anmeldelse, sjeldent blir oppklart, og at det derfor er svært viktig at politiet bruker ressurser i startfasen i etterforskningen (Regoeczi, Jarvis & Riedel, 2008). Det er i denne fasen det er størst sjanse for å sikre spor som senere kan gå tapt eller bli påvirket på noen måte. Thune (2016) peker blant annet på at etterforskningen av Trine Frantzens forsvinning kom altfor sent i gang og at viktige spor i saken dermed var ødelagt. En annen beskrivelse av den helt innledende fasen eller timen er ”den gyldne time” eller ”the golden hour” slik den omtales i England (S. O. Johannessen & Glomseth, 2015; Monckton-Smith, Adams, Hart & Webb, 2013).

Etterforskning skal med andre ord belyse om noe vil skje eller har skjedd, og det blir viktig med bred informasjonshenting i initialfasen som danner grunnlaget for resten av etterforskningen. For å undersøke dette må politiet innhente mest mulig relevant, pålitelig og nøyaktig informasjon (Carson, 2007). Denne informasjonen skal imidlertid ikke være et resultat av en vilkårlig innsamling. Den skal derimot være formålsstyrt, og problemet som skal løses i en straffesak, bør defineres i form av konkrete gitte spørsmål. På norsk er disse spørsmålene beskrevet som 5HN: *hvem, hva, hvorfor, hvordan, hvor og når* (Bjerknes & Fashing, 2018; Grøndahl, 2019; Sunde, 2019). Å stille seg disse spørsmålene i etterforskningen er en teknikk eller metode som kan føre etterforskerne nærmere svaret på hva som faktisk har skjedd (Fashing, 2013).

2.1.2 Styrking av etterforskningsfaget - Etterforskningsløftet

Etterforskning er et fagområdet som særlig de seneste årene stadig har fått mer oppmerksomhet, og hvor det også gradvis har skjedd endringer. Siden 2004 og frem til i dag

kan det trekkes frem flere endringer som blant annet har som mål å forbedre etterforskningsfaget. En ny reform har blant annet blitt implementert i Norge – *Nærpolitireformen* (Regjeringen, 2019-2020). Som en del av den nye reformen skulle regjeringen sørge for en nasjonal handlingsplan for et løft av etterforskningsfeltet, også omtalt som *etterforskningsløftet*. Formålet med en handlingsplan var å heve kvaliteten i straffesaksarbeidet, noe som skulle bidra til å øke innbyggernes rettssikkerhet (Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016). Etterforskningsløftet var blant annet et resultat av at riksadvokaten hadde uttrykt bekymring over kvaliteten i etterforskningen. Dette var en bekymring han hadde uttrykt over tid. Det ble med utgangspunkt i dette utarbeidet flere rapporter – deriblant rapporten ”etterforskningen i politiet 2013” (Politidirektoratet, 2013). Det ble også i denne forbindelse en felles enighet mellom direktorat, departement og riksadvokatembetet om at det var å anse som nødvendig å styrke etterforskningen i politi og påtalemyndigheten (Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016).

Det fremkommer av Riksadvokatens rundskriv av 2018 – som omhandler kvalitetskrav i etterforskningen, at straffesaksbehandlingen skal innrettes på en slik måte at den vekker tillit i samfunnet, og at feil skal så langt som mulig unngås og forebygges. Dette kan bare oppnås gjennom en effektiv saksbehandling av høy kvalitet preget av grundig og samvittighetsfull innsats skrives det i rundskrivet (Riksadvokaten, 2018a). Et sentralt mål med politireformen er likere polititjenester med bedre kvalitet. Det er derfor som en del av reformen, gjennomført ulike kvalitets- og strukturtiltak, slik som nettopp etterforskningsløftet samt et felles straffesaksinntak¹ (FSI) i alle distrikter. Etterforskningen skal etter reformen følge en modell der de geografiske driftsenhetene etterforsker den store mengden med saker, hvor FSI er ansvarlig for mottak, initialfase og etterforskningsledelse (Regjeringen, 2019-2020).

2.1.3 Grunnleggende krav i etterforskningen

Det fremkommer i riksadvokatens rundskriv av 2018 at ”*Politiets og påtalemyndighetens straffesaksarbeid skal utføres i samsvar med menneskerettighetene og kravene om objektivitet, uavhengighet og upartiskhet*” (Riksadvokaten, 2018a). Det at borgerne føler tillit og trygghet til myndighetene, er selve fundamentet i et demokrati. Tillit er det som danner grunnlaget for den legitimiteten politiet må ha i et demokratisk rettssamfunn for å kunne gjøre jobben sin (Bjerknes & Fashing, 2018). Dette fremkommer også av politiloven (1995, § 1)

¹ Felles straffesaksinntak forkortes gjerne som FSI.

som sier at *”politiet skal gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig”* (Politi-loven, 1995).

Begrepet rettssikkerhet kan på overordnet plan forstås som et sett av ufravikelige minstekrav (Nou, 2017). Maktforholdet mellom myndighetene og borgerne vil være ujevn, og begrepet rettssikkerhet handler derfor om å beskytte borgerne mot urettmessige inngrep fra myndighetene (Terum, 2018). Når det gjelder etterforskning og rettssikkerhet, blir dette gjerne forbundet med mistenktes rettigheter eller at alle tvangsmidler politiet bruker mot borgerne skal være hjemlet i lov (Auglend & Mæland, 2016). Rettssikkerhet vil imidlertid også handle om å sikre enkeltindividers rettigheter og menneskeverd gjennom riktige beslutninger og vurderinger i etterforskningsprosessen (Riksadvokaten, 2018a). I denne sammenheng handler det om at ens rettssikkerhet blir ivaretatt om en skulle bli utsatt for en straffbar handling og derav forsvinne. At man kan stole på at dersom det skulle skjedd en noe og man derav blir meldt savnet så ville politiet etterforsket saken etter gjeldende krav, regelverk og metodikk. Det samme gjelder de pårørende. Som pårørende må man kunne være trygg på at dersom noen av ens nære og kjære forsvinner, så vil politiet gjøre alt de kan og skal for å finne den savnede.

Et annet krav som etterforskningen må ta hensyn til er kravet om effektivitet. Dette prinsippet handler på den ene siden om spørsmålet rundt lønnsomhet, økonomistyring og prioritering av ressurser. På den annen side uttrykker det en generell forutsetning at mest mulig skal søkes oppnådd med minst mulig omkostninger og innsats. Effektivitetsprinsippet henger sammen med at treghet i det offentlige kan oppleves som en ekstra belastning for involverte i en straffesak. Kravet om effektivitet skal imidlertid ikke gå på bekostning av rettssikkerheten (Auglend & Mæland, 2016). Samtidig kan skjæringspunktet mellom effektivitetsprinsippet og kravet til kvalitet være vanskelig for etterforskere og etterleve. Ask m.fl. (2011) viser eksempelvis til at krav om hurtige resultater og effektivitet i etterforskningen kan ha en både direkte og mer subtil negativ påvirkning på hvordan etterforskerne gjør vurderinger og tar avgjørelser (Ask, Granhag & Rebelius, 2011).

Rettssikkerhet er et krav som igjen må sees i sammenheng med objektivitetskravet. Kravet til objektivitet er en rettssikkerhetsgaranti som heller ikke kan fravikes. En objektiv tilnærming er en forutsetning for at etterforskningen blir så pålitelig at den kan danne grunnlag for

korrekte beslutninger (Riksadvokaten, 2018a). Objektivitetskravet er et alminnelig krav om at myndighetsutøvelsen skal være saklig, nøytral og upartisk (Auglend & Mæland, 2016). Kravet til objektivitet innebærer også at saksbehandlingen skal være faglig begrunnet og ikke styrt av følelser, empatier, usaklig påvirkning fra andre offentlige myndigheter eller private og politiske interesser (Hald & Rønn, 2013). I etterforskningssammenheng betyr dette at man ikke skal legge vekt på usaklige og utenforliggende hensyn slik som eksempelvis etterforskerens egen subjektive mening. Vilkaurlig og tilfeldige avgjørelser vil også være i strid med objektivitetskravet (Auglend & Mæland, 2016).

I saker hvor det er begått alvorlige feil, fremheves ofte mangel på objektivitet i politi og påtalemyndighet som en viktig årsak. Vi kan derfor ikke stole på at den enkelte etterforsker har naturlige anlegg for å etterforske på en rettferdig og objektiv måte (Bjerknes & Fashing, 2018). Objektivitetskravet medfører imidlertid ikke at politiet og påtalemyndigheten ikke kan være nær og tett på etterforskningen i fare for å bli for knyttet til den, men den enkelte må være seg bevisst på de mekanismene som kan svekke objektiviteten. De må derfor vektlegge tiltak som kan kompensere for dette slik som hypoteser og etterforskningsplaner (Riksadvokaten, 2018a). Mekanismer som kan svekke objektiviteten behandles ytterligere i underkapittel 2.3.1, og hypotese og etterforskningsplan som metodikk behandles i underkapittel 2.3.2.

I begrepet rettssikkerhet er det også et krav til likebehandling. Likebehandlingsprinsippet uttrykker et krav om at like tilfeller skal behandles likt så godt det lar seg gjøre (Andenæs, Gotaas, Nilsen & Papendorf, 2000; Auglend & Mæland, 2016; Bernt & Mæhle, 2013). Dette henger også sammen med objektivitetsprinsippet hvor man ikke skal behandle saker vilkaurlig og tilfeldig. Selv om det Auglend & Mæland (2016) beskriver rundt likebehandlingsprinsippet er særlig rettet mot politiets ordenstjeneste, er det naturlig å trekke paralleller til etterforskningsfaget. I forlengelse av dette likebehandlingsprinsippet kan det i følge Bernt & Mæhle (2013) oppstilles et alminnelig forbud mot diskriminering som igjen kan sies å være ubegrunnet forskjellsbehandling. Samtidig vil det trolig finnes ytterst sjeldent to situasjoner med tilnærmet like faktiske forutsetninger. Slik vil det også være når det gjelder savnet-saker. I tillegg har jeg selv erfart at to tilsynelatende like tilfeller viser seg å være ganske ulike, og dette er også noe Auglend og Mæland (2016) nevner.

Likebehandlingsprinsippet er likevel en bindende norm for tjenesteutøvelsen og skal følges så langt det er praktisk mulig. Dersom det praktiseres usaklig forskjellsbehandling fra politiets side, vil dette være i strid med hensynet til rettssikkerheten samt være kritisk for publikums tillit til politiet. Politiet skal levere kvalitet ved å behandle straffesakene i henhold til standarder og forventninger. Dette i form av at opplevd og faktisk trygghet og rettssikkerhet skal være høy. Og like viktig - *Alt politiet gjør skal tåle innsyn* (Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016).

2.2 Etterforskning av saker med savnet person

I dette kapittelet gjør jeg rede for gjeldende regelverk for etterforskning av saker med savnet person, før jeg drøfter ulike utfordringer med sakstypen.

2.2.1 Gjeldende regelverk

Retningslinjer for etterforskningen av saker med savnede personer fremkommer i Riksadvokatens rundskriv av nr. 5/2004 ”om savnetmeldinger – Etterforskning”. Bakgrunnen for at dette rundskrivet ble til var at justisdepartementet satt ned et utvalg i 1996 som skulle vurdere politiets håndtering av saker med savnet person ut fra det regelverket som forelå. Dette fordi det hadde blitt påpekt fra sivilombudsmannen at håndteringen av sakstypen hadde vesentlig forbedringspotensialet, samt at det ble vist til tilfeldig håndtering i konkrete sakseksemplere. Arbeidsgruppen påpekte at saksbehandlingen i sakene med savnet person varierte i stor grad fra distrikt til distrikt, i tillegg til at de var svært mangelfulle (Berg, 2019; Riksadvokaten, 1973). Fem år senere undersøkte Antun og Thune (2002) politiets systemer og registre for å undersøke status på etterforskning av denne sakstypen og konkluderte med at status enda var tilnærmet den samme. De anbefalte nasjonale rutiner og kvalitetskontroll av disse sakene (Antun & Thune, 2002). Først etter at Antun og Thune kom med sine anbefalinger kom det et nytt regelverk som særlig gjaldt etterforskning av saker med savnet person: Riksadvokatens rundskriv nr. 5/2004 om savnetmeldinger – etterforskning. Dette rundskrivet ble imidlertid sendt ut til alle politimestre og statsadvokater bare noen få uker før Trine Frantzen forsvant (Thune, 2016). Med andre ord var det dette regelverket som også var gjeldende den gangen.

Rundskrivet tar for seg savnede personer i Norge, norske borgere som er forsvunnet i utlandet samt personer som er forsvunnet under tjeneste på norske skip. Det fremkommer i rundskrivet

at når en person forsvinner vil det i den innledende fasen ofte bli lagt vekt på undersøkelser, etterlysning og leteaksjoner som vanligvis vil være i det polisiære sporet. Dette kan skje uten at det er registrert en formell savnetmelding i systemet Basisløsning² (BL) som registrerer straffesaker. Det vil si at det i den innledende fasen av informasjonsinnhentingene ofte ikke er å regne som etterforskning. Det fremkommer videre i rundskrivet at det i flere tilfeller kan fremstå som mindre sannsynlig at forsvinningen skyldes et straffbart forhold, hvor antagelsen skyldes tidligere erfaringer med den savnede og dels omstendigheter knyttet til situasjonen. Eksempler som blir nevnt er umyndige personer som flere ganger tidligere har blitt borte fra hjemmet, men som alltid kommer til rette i god behold etter kortere og lengre tid. Likevel må det under enhver omstendighet sørges for at spor og informasjon sikres, dersom det senere viser seg at forsvinningen skyldes en straffbar handling (Riksadvokaten, 2004).

Det er først når formålet med politiets virksomhet er å avklare om et straffbart forhold har skjedd, at etterforskning iverksettes slik det beskrives i § 224 i straffeprosessloven. Dette er en vurdering som må tas når savnetmeldingen mottas. Er det grunn til å tro at savnede har forsvunnet som følge av en kriminell handling, må man altså starte etterforskning og opprette straffesak (Riksadvokaten, 2004).

I forhold til hvordan selve savnetmeldingene skal ivaretas fremkommer det følgende i rundskrivet:

”Den tjenestemann som mottar saknetmeldingen, eller den som har saksansvaret, må sørge for å innhente så nøyaktig og fullstendige opplysninger som mulig om

- *tid og sted for forsvinningen,*
- *de nærmere omstendighetene rundt forsvinningen,*
- *den saknedes bakgrunn og personlige forhold,*
- *personer som kan ha viktige opplysninger” (Riksadvokaten, 2004, s. 3).*

Et moment som er viktig i vurderingen av hvor lenge etterforskningen skal pågå, er utsiktene til oppklaring. I tillegg fremkommer det i rundskrivet at pårørende og allmennhetens behov for å vite at alle praktiske muligheter er undersøkt, vil også ha betydning. Det understrekes også i rundskrivet at dette er et hensyn som gjør seg særlig gjeldende i forsvinningsaker (Riksadvokaten, 2004).

² BL er en forkortelse for systemet Basisløsning, og er politiets straffesakssystem.

Berg (2019) fant i sin kvantitative studie om politiets håndtering av saker med savnet person, at respondentene generelt hadde liten kjennskap til dette rundskrivet (Berg, 2019). Det fremkommer imidlertid av Riksadvokatens rundskriv (2018) om kvalitetskrav i etterforskningen, at den enkelte medarbeider i politiet samt påtalemyndigheten som arbeider med straffesaker, har et selvstendig ansvar for å holde seg faglig oppdatert og å utføre arbeidet sitt i tråd med gjeldende rutiner og kvalitetskrav. Samtidig påpekes det i samme rundskriv at det er et ledelses- og arbeidsgiveransvar å legge til rette for at den enkelte medarbeider får en faglig utvikling gjennom kompetanseutvikling (Riksadvokaten, 2018a).

Etter at savnetmeldingen er mottatt skal det tas vurderinger av saken (Riksadvokaten, 2004). Smith & Greene (2014) fant i sin studie at det er sannsynlig at politiets behandling av saker med savnede personer vil avhenge stort av hvem som håndterer de ulike sakene. Det vil også være høy risiko for subjektiv beslutningstaking. På bakgrunn av dette mener de at det å vurdere sakene innledningsvis i en skala, henholdsvis lav, medium eller høy risiko så vil dette ha stor betydning for håndteringen. Målet med et slikt risikovurderingssystem skal være at man får et objektivt rammeverk for å vurdere risikoen av forsvinningen (Smith & Greene, 2014). Det engelske risikovurderingssystemet opererer etter disse indikatorene og skal fungere som en dynamisk prosess hvor ny informasjon som innhentes i saken kan endre risikovurderingen (Acpo, 2006; Npia, 2010; Tarling & Burrows, 2004).

Dette risikovurderingssystemet fremkommer i retningslinjene for engelsk politi som tar for seg hvordan man skal søke etter savnede personer og hvordan man skal etterforske sakene. Det fremgår videre av retningslinjene at saker med savnet person bør bli behandlet som et høyrisiko arbeidsområde for politiet, og derav prioriteres høyt. Dette begrunnes med hvor kompleks sakstypen er, og at det finnes tilfeller hvor drap starter med savnet-saker hvor gjerningspersonen har forsøkt å skjule den straffbare handlingen (Npia, 2010). Jeg er ikke kjent med at man har noe form for risikovurderingssystem eller rangeringssystem for etterforskning av denne sakstypen i Norge. Berg (2019) fant heller ikke dette i sin studie.

2.2.2 utfordringer med sakstypen

Det er kjent at flere saker har startet som en savnetmelding, og endt som drapsetterforskning. Her har gjerne forsvinningen blitt brukt til å skjule et drap, og dersom dette ikke er tatt

alvorlig nok innledningsvis, vil det være naturlig at dette går negativt utover etterforskningen (Riksadvokaten, 2004). Dette gjør at saker med savnet person kan bringe med seg en rekke utfordringer i etterforskningen. Newiss (1999) betegner blant annet disse utfordringene for "the missing-person problem".

For å klare å sikre spor før de går tapt, er det naturlig at politiet starter med å sikre åstedet. Åstedet i seg selv er viktig fordi det kan gi politiet en indikasjon på hva som har skjedd. Et åsted er et sted eller rom hvor det blant annet kan ha funnet sted en straffbar handling. Eksempler på et åsted kan være et likfunn og stedet hvor liket blir funnet (E. Hamremo, Politihøgskolen, K. Tykhus & Kripos, 2016; Thune, 2016). Dette er også en av grunnene til at saker med savnet person kan oppleves som en mer utfordrende sakstype. Ofte har man nemlig ikke noe åsted i disse sakene.

Det at en person forsvinner kan som nevnt innledningsvis ha en rekke forklaringer. Forklaringer som gjerne brukes i etterforskningen er at personen kan ha forsvunnet av egen fri vilje, blitt utsatt for en straffbar handling, de kan ha tatt sitt eget liv eller forsvinningen kan skyldes en ulykke (Berg, 2019; Cook, 2019). Det kan altså være alt fra en bagatell hvor vedkommende raskt kommer til rette, til en alvorlig straffesak. Politiets oppgave i forsvinningssaker er å finne personen som er borte samt få på det rene hva som har skjedd med vedkommende. Politiet må derfor tenke bredt når de mottar en savnetmelding, og initialfasen av etterforskningen vil også her være svært viktig for en oppklaring dersom man skulle stå overfor en alvorlig straffesak (Fashing & Ask, 2016).

Disse sakene er imidlertid svært ressurskrevende, og i følge Fyfe, Stevens, & Woolnough (2015) blant de største ressursutfordringene i politiet (Fyfe, Stevens & Woolnough, 2015). Det er her Smith & Greene (2014) mener at det vil lønne seg og kategorisere savnet-sakene ut fra et risikosystem henholdsvis lav, medium eller høy risiko. Dette fordi saker som blir vurdert til høy risiko vil aktivere mye ressurser, intensiv etterforskning og et betydelig overblikk fra en politioverbetjent. Dersom en sak blir vurdert til lav risiko vil den ikke motta de samme ressursene og prioriteten (Smith & Greene, 2014). Samtidig vil jo vurderingene man tar innledningsvis for å kategorisere saken på denne måten trolig også belage seg på den informasjonen man har tilgjengelig der og da. Det kan vel derfor også tenkes at et slikt risikovurderingssystem ikke er helt vernet for subjektive vurderinger det heller? Samtidig skal risikovurderingssystemet være dynamisk, noe som forutsetter at man kontinuerlig må gjøre

vurderinger av saken. Kanskje kan dette bidra til at etterforskere blir mer bevisste på vurderingene som gjøres underveis?

For å møte utfordringene ved sakstypen, er det kanskje naturlig å tenke at det kunne vært hensiktsmessig å etterforske alle disse sakene ekstra grundig for å være på den sikre siden. Politiet i England viser til at ”*High-risk, unexplained, or suspicious reports of missing persons require in-dept investigation, and the rule warrants repeating: When in doubt... think murder*” (Cook, 2019; Npia, 2010). Om politiet i Norge skulle håndtert alle savnet saker med samme innsats og ressurser, ville man trolig ikke hatt tid til mye annet. Derfor legges det opp til at man må klare å identifisere og å skille på en forsvinningssak som kan være virkelig alvorlig, og de som ikke er det. Når man i en forsvinningssak mangler et lik og ofte et åsted, må man starte med å innhente opplysninger rundt den savnede og se nærmere på omstendighetene rundt forsvinningen. Alt man gjør i etterforskningen må innrettes etter en vurdering av hva som mest sannsynlig har skjedd (Cook, 2019), samtidig som man skal undersøke alle mulige scenario (Bjerknes & Fashing, 2018). Dette samsvarer også med det som fremkommer i Riksadvokatens rundskriv om kvalitetskrav i etterforskningen. Hvilke etterforskingsskritt som bør foretas i hver enkelt sak vil for noen saker bero på saksspesifikke standarder, men i hovedsak vil det bero på et konkret skjønn og erfaringsbasert læring (Riksadvokaten, 2018a). Dette bringer imidlertid med seg noen utfordringer som jeg redegjør for i neste kapittel.

2.3 Vurderingsevne og beslutningstaking i initialfasen av en etterforskning av saker med savnet person

I dette kapitlet redegjøres det for menneskelige kognitive begrensninger når det gjelder vurderingsevne og beslutningstaking. Videre drøftes hypoteser og etterforskningsplan som kunnskapsbaserte mottiltak til de kognitive begrensningene, samt hvordan skjønn, erfaringsbasert læring, fordommer og holdninger kan spille inn i menneskelig beslutningstaking.

2.3.1 Menneskelige kognitive begrensninger

Det fremkommer som nevnt i riksadvokatens rundskriv om savnetmeldinger, at det må tas en vurdering av savnet-saken etter at savnetmeldingen er mottatt (Riksadvokaten, 2004).

Bjerknes & Fashing (2018) skriver imidlertid at vår største utfordring som etterforsker ligger i menneskets nedarvede, kognitive forenklingsstrategier som påvirker vår vurderingsevne (Bjerknes & Fashing, 2018). Psykologiforskere begynte i stigende grad å studere begrensninger og mangler ved menneskelig beslutningstaking allerede i 1970 (Kahneman, 2012). Den grunnleggende antakelsen i denne tradisjonen er at mennesker bygger og baserer sine beslutninger på en rekke tommelfingerregler, gjerne omtalt som *heuristikker*. Psykologen Daniel Kahneman fikk nobelprisen i økonomi for å ha vist hvordan vi mennesker gjør slutninger og feilslutninger nettopp ved bruk av heuristikker. Heuristikker er automatiske forenklingsstrategier som påvirker oss i stor grad i forhold til hvordan vi beslutter og tenker. Disse forenklingsstrategiene hjelper oss i det daglige livet, og formålet med dem er at hjernen skal fungere så effektivt som mulig. Ulempen med denne effektiviteten, er imidlertid at vi risikerer å ta feil (Kahneman, 2012), og i etterforskningsammenheng kan disse forenklingsstrategier medføre store konsekvenser (Rachlew, 2009).

Når man skal håndtere store mengder informasjon i initialfasen av en etterforskning, og samtidig bearbeide denne effektivt, kan heuristikkene bidra til nettopp feil og bias (Ask, 2013). Bekreftelsesbias er fremhevet som en av de viktigste årsakene til feil i etterforskningen (Ask, 2013; Kahneman, 2012; Magnussen, 2017; Rachlew, 2009; Svartdal, 2018). Begrepet ”bekreftelsesfellen” eller ”bekreftelses bias” er betegnelsen på det som skjer når vi er dypt inne i vår egen oppfatning og ikke evner å se andre forhold som strider mot denne oppfatningen, men derimot bare ser forhold som bekrefter den (Bjerknes & Fashing, 2018). Dette strider således i mot objektivitetskravet som altså påpeker at etterforskningen skal være mest mulig objektiv, og ikke styrt av subjektive meninger, tanker og følelser. Dette gjelder imidlertid ikke bare etterforskerne, men også alle de andre aktørene i saken (Rachlew & Fashing, 2015).

En etterforsker bør i følge Olsvik (2013) aldri forveksle sannsynlighet med sikkerhet. Det holder ikke at en teori er overbevisende og sannsynlig, da dette må testes opp mot den faktiske virkeligheten (Olsvik, 2013). Det Olsvik (2013) skriver om sannsynlighet, kan således gå i mot det som fremkommer i rundskrivet om savnetmeldinger hvor det som nevnt står: *”Ikke sjelden fremstår det som mindre sannsynlig at forsvinningen skyldes et straffbart forhold. Bakgrunnen for en slik antakelse kan til dels være tidligere erfaring med den saknede, dels omstendigheter knyttet til situasjonen”* (Riksadvokaten, 2004, s. 2). Det er altså i følge Olsvik (2013) ikke erfaring eller antagelser hos etterforskeren eller lignende som bør

vektlegges i vurderingene som tas, slik det står i rundskrivet. Magnussen (2017) skriver at hvordan den enkelte vurderer er basert på alt for lite utsnitt av virkeligheten (Magnussen, 2017). Samtidig står det som nevnt i rundskrivet at man skal innhente og sikre informasjon og bevis på en slik måte at den kan brukes dersom saken skulle utvikle seg og man mistenker at forsvinningen skyldes et straffbart forhold (Riksadvokaten, 2004)

Til tross for hvordan kognitive begrensninger kan medføre fallgruver, debatteres det fortsatt om heuristikker og bias bidrar på en produktiv måte eller det motsatte i straffesakssystemet. Det har blant annet blitt argumentert av Snook og Cullen (2008) for at tunnelsyn ikke nødvendigvis er skadelig i straffesakssystemet. De påpeker at tunnelsyn muligens skjer i alle saker, men at det bare er i et fåtall det resulterer i feile domfellelser (Fashing & Ask, 2016; Snook & Cullen, 2008). Samtidig vil det være på det rene å si at dersom tunnelsyn i savnet-saker medfører at etterforskere går ut fra en hypotese om at den savnede eksempelvis har forsvunnet frivillig uten å undersøke konkurrerende hypoteser, så vil dette åpenbart kunne medføre konsekvenser for de involverte. Eksempelvis i Trine Frantzens forsvinning hvor det ikke ble startet drapsetterforskning før tre måneder etter hun forsvant, hvor flere spor derfor gikk tapt (Thune, 2016).

Bjerknes & Fashing (2018) mener at det å blant annet ha kunnskap om typiske feilkilder er noe av det som er selve grunnmuren i etterforskningen. Mennesket er ikke i stand til å håndtere store mengder informasjon, og dersom informasjonsmengden blir for stor vil vi forsøke å effektivisere informasjonsmengden slik at den blir mulig å håndtere (Ask, 2013). For etterforskere er dette en reell problemstilling fordi man samtidig som etterforskningen skal være av god kvalitet og følge gjeldende metodikk og regelverk, også skal ivareta effektivitetshensynet (Fashing, 2013).

Likevel vil det ikke holde å bare være bevisst på de kognitive begrensningene, selv om det selvsagt også hjelper. I tillegg er det nødvendig med kunnskapsbaserte mottiltak, som må innføres som en hjelp til etterforskere for å forhindre kognitive fallgruver (Ask, 2013; Melinder, 2015; Rachlew, 2009). Bjerknes & Fashing (2018) skriver at vi trenger metoder, rutiner, bevissthet, kunnskaper og testede ferdigheter for å minimere risikoen for bekreftelsesfeller (Bjerknes & Fashing, 2018). To av de kunnskapsbaserte mottiltakene som brukes er hypotesetesting og etterforskningsplan som redegjøres for nærmere i neste kapittel.

2.3.2 Hypotesetesting og etterforskningsplan som gjeldende metodikk

Man må altså tenke alle mulige scenarier for å sikre en bred etterforskning i initialfasen, og dette skal gjøres ved hjelp av en hypotesestyrte etterforskning. For å lykkes med en bred formålsstyrt informasjonsinnhenting på bakgrunn av 5HN, altså få svar på spørreordene *hvem, hva, hvorfor, hvordan, hvor og når* - er det viktig å sikre en kontinuerlig hypotesegenerering (Bjerknes & Fashing, 2018; Cook, 2019).

Det er i dag et krav at all etterforskning skal være hypotesetestende (Politidirektoratet 2017, riksadvokaten 2016). Begrepet ”*Hypotese*” kommer fra gresk og betyr egentlig ”antagelse”, og kan sies å være en kvalifisert antagelse (Olsvik, 2013). Å teste hypoteser forklarer Cook (2019) som å komme opp med plausible forklaringer eller teorier på hva som kan ha skjedd, før man eliminerer en etter en til det står en hypotese igjen (Cook, 2019). Dette samsvarer med det Bjerknes & Fashing (2018) forklarer som den mest solide måten å undersøke noe på – nemlig ved å forsøke å motbevise eller utelukke alle de relevante hypotesene.

Formålet med hypotesene er nettopp å sikre en bredest mulig etterforskning og på den måten redusere risikoen for at menneskelige feilkilder skal føre til dårlig etterforskning eller justisfeil (Bjerknes & Fashing, 2018). Dette vil igjen kunne bidra til en mer objektiv, uavhengig og upartisk etterforskning (Riksadvokaten, 2018a). Det er mange grunner til at personer blir borte. Dette kan være av frivillighet, ulykke, selvmord, sykdom, gått seg bort, men også det mest alvorlige lovbruddet vi har som er overlagt drap (Cook, 2019). Berg (2019) oppstiller lignende hypoteser i sin avhandling for saker med savnet person: Den savnede har forsvunnet av egen fri vilje, blitt utsatt for en ulykke, selvdrap eller blitt utsatt for et straffbart forhold (Berg, 2019). Savnet-saker er kanskje en av de sakstypene hvor hypotesene i praksis kan være forhåndsbestemte. Etter min erfaring er det ikke uvanlig at disse faste hypotesene praktiseres. Dette kan på den ene siden være en fordel ved at man kan komme raskt i gang fordi man ”slipper” selve hypotesegenereringen og bearbeidingen. Sunde (2019) trekker frem at en utfordring ved å lage hypoteser, er å vite når man skal stoppe. Ved å definere hypotesene ut fra grunnspørsmålene i 5HN, kan man lage nesten uendelig antall hypoteser (Sunde, 2019). På den annen side kan faste hypoteser kanskje bidra til at man ikke tenker like mye selv. Man lister opp de forhåndsbestemte standard hypotesene, kanskje uten å trekke inn de momentene som er særegne for den enkelte sak.

Kvaliteten på informasjonen man har i initialfasen i en sak, vil normalt ikke muliggjøre falsifisering av teorier i vitenskapelig forstand. Hypotesetenkningen vil likevel kunne prøve de tilgjengelige bevisene bedre enn en ren slutningsbasert tilnærming. Ofte vil flere av hypotesene kunne styrkes ut fra den tilgjengelige informasjonen, og på den måten kan alle fremstå som sanne. I disse tilfellene hvor man trenger en hurtig beslutning, må man treffe avgjørelsen basert på hvilke hypotese som får mest støtte i bevis og spor som er tilgjengelig (Rachlew & Fashing, 2015). Her må man imidlertid være bevisst på kognitive fallgruver, og ikke la denne beslutningen farge resten av etterforskningen fordi man ikke gjør nye vurderinger underveis.

Sundstrøm (2020) fant i sin masteravhandling hvor hun intervjuet etterforskere, at hypotesebegrepet var kjent for hennes informanter, men at det ikke er vanlig praksis å anvende hypotesene på en strategisk måte gjennom hele etterforskningen. Det var også variasjon i hvordan informantene forklarte at de testet hypotesene, og at det ikke fremkom en klar metode for hvordan man sikrer at alle hypotesene er testet (Sundstrøm, 2020). I Berg (2019) sin avhandling ble det også trukket frem at det metodiske mottiltaket mot skjelheter i beslutningstaking for de fleste av respondentene var å benytte seg av hypoteser i etterforskningen. I samme studie fortalte imidlertid respondentene at de systematisk testet hypotesene og de alternative forklaringer, noe som er i tråd med nasjonale føringer innenfor etterforskning (Berg, 2019). Dette kan tyde på at det er ulik praksis hos etterforskere i forhold til hvordan hypotesene blir testet i praksis.

For å lykkes med en bred informasjonsinnhenting i etterforskningen, må man nemlig sikre en kontinuerlig hypotese generering og en dokumentert utprøving av disse gjennom målrettede etterforskningskritt, noe som igjen krever en skriftlig og samordnet etterforskningsplan (Bjerknes & Fashing, 2018). Dette er noe Riksadvokaten i de senere årene har kommet med krav og anbefalinger om, for å kunne oppnå en større grad av objektivitet i etterforskningen (Politidirektoratet, 2013). Slik regelverket er i dag er det pålagt med etterforskningsplaner i saker om seksuallovbrudd mot barn, voldtekt og mishandling i nære relasjoner, med mindre sakene er så oversiktlig at det fremstår som åpenbart unødvendig. I Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2017 ”Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen– politiet og statsadvokatene” er plikten til å utarbeide etterforskningsplaner også utvidet til å gjelde saker hvor det er mistanke om drap (Riksadvokaten, 2017). Med andre ord favnes ikke saker med savnet person

nødvendigvis inn under denne kategorien, og er således ikke bundet av et *skal* når det gjelder det å lage etterforskningsplan.

Dette betyr imidlertid ikke at etterforskere ikke kan bruke etterforskningsplaner i andre saker som ikke favnes av det ovennevnte, men dette blir en skjønnsmessig vurdering i hver enkelt sak. Etterforskningsplanene skal være skriftlige og redegjøre for alle aktuelle hypoteser og straffebud. Det skal også gi en oversikt over hvilke etterforskingsskritt som skal gjøres, hvorfor de skal gjøres, hvordan, av hvem og på hvilket tidspunkt (Riksadvokaten 2013). Fashing (2016) argumenterer for at hovedmålet med etterforskningsplaner nettopp er å systematisk kunne teste alle de konkurrerende hypotesene.

Når det gjelder hvordan etterforskningsplanen føres i praksis så kan prosjektmodulen i Indicia³ (politiets kriminaletterretningsregister) benyttes (Berg, 2019; Sundstrøm, 2020). Erfaringsmessig er Indicias prosjektmodul det beste verktøyet politiet har til å lage etterforskningsplaner i. I Indicia kan man samle all saksinformasjon på ett sted, formulere hypoteser, og etterforskingsskritt i form av aktiviteter som skal gjøres for å besvare informasjonsbehovene sett opp mot hypotesene. I tillegg kan informasjon som fremkommer i avhør eller fra andre etterforskingsskritt, brytes ned for så å eksempelvis illustreres i tidslinjer. Word og Excel er andre verktøy som kan brukes til å lage etterforskningsplaner i (Berg, 2019; Sundstrøm, 2020). Bevisstheten hos etterforskere i Oslo vedrørende bruk av skriftlig hypotesedrevet etterforskningsplan viste seg å være mindre påaktet i Berg (2019) sin studie. Flere informanter i Sundstrøm (2020) mente også at det var en utfordring å bruke etterforskningsplan i indicia samt å holde den oppdatert særlig mot slutten av saken. Det ble også trukket frem at å føre etterforskningsplan i indicia kunne være en tidstyv (Sundstrøm, 2020).

En kan jo spørre seg om hensikten med at dette skal være skriftlig nedfelt veier opp for tidsbruken i det å lage en etterforskningsplan. Ser vi tilbake på forskningen på de menneskelige kognitive begrensningene, så har vi ikke naturlig medfødt kapasitet eller evner til å holde fokus når det er særlig hektisk, slik det gjerne også er i initialfasen av en etterforskning (Kahneman, 2012). Ved å utarbeide nasjonale planer, rolledefinisjoner, rutiner og systemer som tvinger oss til å blant annet lære av tidligere saker og sikrer større grundighet

³ Indicia er politiets kriminalitetsregister. Indicia har en prosjektmodul hvor man kan føre digital etterforskningsplan.

særlig i initialfasen, hevder Fashing & Ask (2013) at politiet vil kunne håndtere den kritiske initialfasen bedre (Fashing & Ask, 2013).

2.3.3 Skjønn og erfaringsbasert læring i etterforskningsammenheng

Når man diskuterer etterforskeres vurderingsevne og beslutningstaking, vil det også være naturlig å nevne politiets skjønnsutøvelse. I tillegg til at rettssikkerhet henger tett sammen med kravet til objektivitet og likebehandling som beskrevet tidligere i avhandlingen, henger det også sammen med utøvelsen av skjønn. Grimen og Molander (2008) skriver at ordet ”skjønn” kommer fra det norrøne ordet *skyn* og kan bety ord som dømmekraft, vurderinger, vett, forstand og omdømme (Grimen & Molander, 2008). Hald & Rønn (2013) henviser til Kleinig (1996) når de beskriver at skjønn ofte kan karakteriseres som en plikt, evne eller rett som er knyttet til en bestemt profesjon (Hald & Rønn, 2013; Kleinig, 1996).

Mye av forskning som er gjort på politiets skjønnsutøvelse, dreier seg i større grad om skjønn i den polisære tjenesten (Hald & Rønn, 2013). Dette henger kanskje sammen med at etterforskning generelt har vært mindre gjenstand for forskning (Holmberg, 2014). Samtidig påpeker Finstad (2014) at ordetstjenesten ikke er like regelbundet slik som etterforskning er ved å være bundet av straffeprosessloven. Hald & Rønn (2013) mener imidlertid at forskningen som er gjort på politiets skjønn, også vil inkludere etterforskningsarbeidet. Det er jo heller ikke alltid at det er spesifikke og fullt utfyllende regler og retningslinjer for hvordan en riktig konklusjon eller handling i etterforskningen skal se ut. Politiets etterforskning består nemlig i høy grad av at etterforskerne selv handler og vurderer på bakgrunn av sin faglige kunnskap, erfaring samt kunnskap om det eksakte saksforholdet. Skjønnen vil med andre ord være seg gjeldende i de tilfeller hvor det ikke er gitt klare beslutningsregler, og man må vurdere ut fra situasjonen hva som er riktig å gjøre (Hald & Rønn, 2013). På den måten kan etterforskerens karakter og vurderingsevne bli bestemmende for hvordan enkelte arbeidsoppgaver løses og hvilket resultat en oppnår (Auglend & Mæland, 2016).

Min egen erfaring tilsier at den enkelte etterforskers skjønn spiller en rolle i etterforskning av saker med savnet person i initialfasen. Dette fordi det ikke nødvendigvis fremgår av rundskrivet av 2004 nøyaktig hvordan man vurderer sakens alvorlighetsgrad etter at savnetmeldingen er mottatt, utenom at man skal gjøre en vurdering. Dersom dette er tilfelle

utover min egen erfaring, vil man som etterforsker innledningsvis ta en slags risikovurdering på vegne av den savnede personen basert på hvordan man selv vurderer saken.

Her kan det trekkes paralleller til hvordan saksbehandlere i barnevernet foretar sine beslutninger som en risikovurdering på vegne av barnet. Ellingsen m.fl. (2015) viser til Kriz og Skivenes sin studie fra 2008 hvor de fant at de norske saksbehandlerne i barnevernet bygget sin vurdering på hver enkelt saksbehandlers profesjonelle vurdering og institusjonelle prosedyrer. Dette til forskjell fra engelske og amerikanske saksbehandlere som brukte egne verktøy som skjemaer og manualer (Ellingsen, Pettersen, Andersen & Viblemo, 2015; Kriz & Skivenes, 2013). Eilertsen (2018) trekker også frem i sin avhandling at vurderinger som blir gjort av saksbehandlere i barnevernet av foreldrenes omsorgsevne vil basere seg på den enkelte saksbehandlers individuelle faktorer som holdninger og skjønn. Dette i tillegg til rammeverket for loven og den tilgjengelige informasjonen om saken (Eilertsen, 2018).

Det å gjøre vurderinger på bakgrunn av ens subjektive oppfattelser, meninger og følelser kan sies å stå i kontrast til en annen viktig retningslinje i etterforskning, som kalles ATK-prinsippet: Anta ingenting, tro ingenting, kontroller alt. Dette er et prinsipp som er hentet fra engelsk politi (hvor det der går under navnet ABC-method). ATK-prinsippet kan sies å være en tommelfingerregel i etterforskningen, for å etterstrebe å bevare objektiviteten og fornuften (Bjerknes & Fashing, 2018; Olsvik, 2013). Hald (2013) mener imidlertid at etterforskning i seg selv er en subjektiv konstruert meningsdanning. Etterforskere må tolke tegn og data, spor og gjør slutninger på bakgrunn av hvordan de tolke dem. Slutningene basert på denne tolkningen, er derfor subjektive (Hald, 2013). Magnussen (2017) skriver at det å basere vurderinger på det en selv føler og ens egen magefølelse ikke kan anses som en pålitelig vurdering. Det samme mener Olsvik (2013) som skriver at man som etterforsker ikke kan stole på intuisjon eller magefølelse.

Menneskelig beslutningstaking er et komplekst fenomen som påvirkes i variert grad av ulike variabler. Hva som fører til at vi tar en gitt beslutning er ofte, men ikke alltid, påvirket av for eksempel forskjellige kontekstuelle, situasjonelle, personlige, erfaringsbasert og kunnskapsbaserte faktorer (Roycroft, 2019). Det er et stort behov for sammensatt kunnskap og erfaring innenfor etterforskning, og siden det ikke er et eget vitenskapelig område, så benyttes kunnskap fra flere forskjellige vitenskapsområder (Bjerknes & Fashing, 2018). Erfaring er en viktig del av kompetansen man etter hvert bør besitte som etterforsker, men

samtidig er det ingen saker som er like. Det vil alltid kunne være nyanseforskjeller i tilnærmet like saker, og utfallet eller ”løsningen” på en sak kan være noe helt annet i en annen. Vi har alle subjektive meninger om troverdighet og pålitelighet som kan påvirke de erfaringene man har. Problemet er at den personlige erfaringen er både selektiv og tilfeldig. For at erfaringene skal harmonere med personlige ideer, oppfatninger, holdninger og følelser, er de silt og redigert (Bjerknes & Fashing, 2018). Olsvik (2013) skriver at den erfaringsbaserte kunnskapen er uløselig knyttet til praksis, og at det på den måten er noe personlig. Selv om det er naturlig å dele erfaringer med hverandre, må man likevel erfare yrket på egen hånd, og på den måten blir erfaringer subjektivt preget (Olsvik, 2013).

Dette vil igjen medføre at én etterforsker kan oppfatte og forstå en sak ulikt fra en annen etterforsker basert på den enkeltes erfaringer og kunnskap. Når man da tar skjønnsmessige vurderinger kan det tenkes at vurderingene til ulike etterforskere vil kunne variere noe. Desto viktigere er det kanskje å benytte seg av systematisk erfaringslæring i form av evaluering av hver enkelt etterforskning, slik at man kan skape en læringsarena og bidra til egenutvikling for flere etterforskere. Evaluering kan bidra til at eventuelle mangler avdekkes og det kan vurderes å gjøre endringer med hensyn til mangelen (Bjerknes & Fashing, 2018). Dette er også i samsvar med riksadvokatens rundskriv om kvalitetskrav som sier at enhver i politiet og påtalemyndigheten som behandler straffesaker jevnlig og systematisk skal vurdere om kvalitetskravene etterlevs. Dette kan blant annet gjøres som ledd i en kvalitetssikring i den enkelte straffesak eller ved erfaringslæring ved saksgjennomgang (Riksadvokaten, 2018a).

Det å gjennomføre systematisk erfaringslæring fremkommer også i Riksadvokatens rundskriv (2018b) om ”Systematisk erfaringslæring – Riksadvokatens retningslinjer for statsadvokatenes deltakelse”. I forbindelse med etterforskningsløftet, skal det innføres rutiner for systematisk evaluering og tilbakemelding på det utførte etterforskningsarbeidet gjennom hele prosessen. Dette er ikke noe som bare skal skje på slutten av en etterforskning, men noe som skal være gjennomgående i hele prosessen. Videre føringer for systematisk erfaringslæring finnes i ”Rammeverket for systematisk erfaringslæring” av juni 2018, som er utarbeidet av Politidirektoratet. Her fremkommer det at formålet med kvalitetssikring av saker under etterforskning er for å sikre at beste praksis og nasjonale føringer i etterforskningen etterlevs. Det fremkommer videre at etterforskningen skal ivareta kravene om objektivitet og god kvalitet i initialfasen (Politidirektoratet, 2018).

Videre påpeker Riksadvokaten i rundskrivet om systematisk erfaringslæring, at det er anbefalt å utarbeide et sett med kriterier eller risikofaktorer for sakstilfeller hvor det er grunn til å vise særlig årvåkenhet. Dette for å redusere faren for justisfeil (Riksadvokaten, 2018b). Hvilke type tilfeller dette er snakk om fremkommer videre i handlingsplanen for systematisk erfaringslæring. Her blir det listet opp eksempler på ulike tilfeller som kan sette i verk særlige kvalitetssikringstiltak, og saker med savnet person nevnes her. Samtidig blir det påpekt at listen ikke skal være uttømmende, og den er heller ikke ment som at sakstyper på listen automatisk medfører kvalitetssikrede tiltak. Likevel vises det til at listen er ment som et utgangspunkt for å identifisere saker der det er et særlig behov for å vurdere om man har undersøkt alle mulige hypoteser og om etterforskningen har hatt den nødvendige bredden som kreves (Politidirektoratet, 2018). Det burde med andre ord vurderes å systematisk evaluere og kvalitetssikre savnet-saker. Er dette imidlertid en rutine som er etablert og gjøres i praksis?

2.3.4 Betydningen av fordommer og holdninger

I sammenheng med vurderingsevne, beslutningstaking og skjønnsutøvelse vil jeg også se nærmere på hvordan etterforskeres fordommer og holdninger eventuelt kan spille en rolle i vurderinger som skal tas i etterforskningen.

14. oktober 2007 ble det publisert en artikkel på NRK.no med tittelen ”- Saken kunne vært løst”. Artikkelen handler om Trine Frantzens forsvinning. Det er advokat Odd Drevland som omtaler politiets etterforskning i denne saken som sjokkerende og sviktende. Videre kommer han med følgende uttalelse:

”- Etter min mening skinner det gjennom politiets arbeid at det faktum at Trine Frantzen var narkoman gjorde at etterforskningen ble underprioritert. Slik finnes det også tilfeller av i saker hvor savnede har hatt en psykiatrisk forhistorie. Dette er politiholdninger som nå bør lukes ut en gang for alle” (Ekanger, 2007).

Drevland peker videre på at det den gang var 79 personer som var savnet de fem siste årene som ikke var blitt funnet, og at politiet måtte ta grep for å få resultater (Ekanger, 2007). Thune (2016) poengterer også at Trines Frantzens familie kanskje hadde mer rett enn man ønsker å innrømme. Kanskje etterlot ikke Trine Frantzen seg et stort nok samfunnsmessig fotavtrykk som rusmisbruker, til at forsvinningen var verdt en skikkelig innsats? (Thune, 2016).

I følge Røkenes & Hansen (2012) vil måten etterforskere forstår saker på basere seg på sine egne tanker, følelser og erfaringer. På den måten er dette en subjektiv fortolkning av det man oppfatter slik som Hald (2013) også hevdet. Det at man fortolker omgivelsene sine vil også kunne bli påvirket av ens egne fordommer (Røkenes & Hanssen, 2012). Røkenes & Hanssen (2012) forklarer fordommer som forutinntatte vurderinger som retter seg mot personer basert på etnisitet, alder, kjønn, religion, seksualitet eller andre personlige egenskaper (Røkenes & Hanssen, 2012).

Ejrnæs & Monrad (2012) beskriver holdninger som disposisjoner som gjør en person tilbøyelig til å oppfatte fenomener, føle, tenke og ville handle på bestemte måter. Det er på den måten noe man har lært seg gjennom livet som gjør at man kan reagere på bestemte måter overfor bestemte fenomener (Ejrnæs & Monrad, 2012). Dette betyr imidlertid ikke at ens holdninger bestemmer hvordan en person reagerer i praksis, men de kan ha en medbestemmelse. I praksis vil det være flere andre forhold som kan innvirke på hvordan man reagerer (Asheim, 1997; Ejrnæs & Monrad, 2012). Hedges (2002) mener imidlertid at politiets holdninger, manglende trening på sakstypen og dårlig ledelse er mye av årsaken til at saker med savnede personer ikke får den oppmerksomheten som egentlig er nødvendig (Hedges, 2002). Er holdninger og fordommer faktorer som spiller inn på hvordan en savnet-sak blir behandlet og etterforsket i dag? Vil det være forskjell om den savnede personen er rusmisbruker, etnisk norsk eller ikke etnisk norsk eller om vedkommende er mann eller kvinne?

Da Liv Finstad (2000) gjorde sin feltforskning på politiets patruljetjeneste på 1990-tallet, viste hun med det analytiske begrepet ”politiblikket” hvordan politiet tolker en gitt situasjon og hvordan de leser den sosiale virkeligheten. Politiblikket retter seg mot det Finstad omtaler som en ”Type Folk”, hvor ytre sosiale kjennetegn spiller en viktig rolle, da dette blir en indikator på kriminell atferd. Dette handlet igjen om at noen ikke hørte til i den aktuelle konteksten, noe som kunne medføre mistankebasert kontroll. I tillegg til dette, hevdet hun ut fra feltforskning at politiet tillegger personer med minoritetsbakgrunn mindre troverdighet enn de med etnisk norsk opprinnelse (Finstad, 2000).

Forskningen til Finstad (2000) vedrørende personer med minoritetsbakgrunns troverdighet, samsvarer med det Magnussen (2017) skriver. Han trekker frem at alle i utgangspunktet vil benekte at etnisk og kulturell bakgrunn har noe med troverdighet å gjøre, men etniske

forskjeller skaper utfordringer. De aller fleste vil også benekte at vitnets utseende har betydning for vurdering av troverdighet. Men det er i følge Magnussen (2017) grunn til å tro at dette likevel er faktor som inngår i faktiske vurderinger. Som et eksempel på dette fremkommer det i ”Påtaleanalysen” i NOU (2017) hvor flere påtalejurister ble intervjuet i forbindelse med deres tilbakemeldinger på prioriteringer og målsettinger, at en informant kom med følgende opplevelse: ”*Forsvinningsaker med utlendinger prioriteres ofte ikke – i motsetning til hvis en norsk tenåringsjente meldes savnet*”(Nou, 2017, s. 74). Om dette er tilfelle, vil det i så fall være klart brudd på alle de grunnleggende krav som stilles til etterforskningen.

3.0 Metode

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for metodiske valg i avhandlingen, samt hensikten med disse. Videre presenteres hvordan utvalg og rekruttering av informanter ble gjennomført, samt en redegjørelse for selve gjennomføringen av undersøkelsen. Avslutningsvis i dette kapittelet drøfter jeg hvordan materialet er kodet og analysert før jeg går videre på etiske perspektiver om validitet og reliabilitet i denne studien.

3.1 Begrunnelse for valg av metode

I samfunnsvitenskapen skilles det mellom kvalitativ metode og kvantitativ metode (Tjora, 2017). Kvale & Brinkmann (2015) skriver at i de tilfeller hvor temaet er ulike aspekter ved menneskelig erfaring, så bør man velge intervjuer ved bruk av en kvalitativ tilnærming (Kvale & Brinkmann, 2019). Kvalitative data kan sies å være erfaringer som beskrives best med ord fremfor tall (L. E. F. Johannessen, Rafoss & Rasmussen, 2018). Som beskrevet i innledningen ønsket jeg å se nærmere på etterforskeres erfaringer og opplevelser av en gitt praksis. Slik jeg så det for meg ville derfor en kvalitativ intervjustudie være å anse som en hensiktsmessig metode for å besvare problemstillingen. Man kunne nok likevel gjennomført en kvantitativ undersøkelse om samme tema, men da med en annen formulering av problemstillingen.

Ved gjennomføring av kvalitativ forskning kommer man ofte tett på informantene, og man søker å avdekke deres opplevelse av verden og hvordan de vil beskrive sine opplevelser (Kvale & Brinkmann, 2019). Kvalitativt forskningsdesign er i følge Krumsvik (2019) ofte preget av nærhet til det feltet du studerer. I mitt tilfelle så er jeg jo selv politi og etterforsker og vil derav ha en særlig nærhet til feltet. I tillegg blir det et nært forhold mellom forsker og den som forskes på kontra hvordan en kvantitativ spørreundersøkelse gjerne gjennomføres (Krumsvik, 2019). Dette kan være en fordel for forskningen, men kan også bringe med seg noen utfordringer. Dette blir nærmere beskrevet i kapittel 3.8 om forskningsetiske refleksjoner.

I denne studien har jeg undersøkt hvordan seks etterforskere opplever og erfarer sitt arbeidssteds håndtering av etterforskning i saker med savnede personer samt sin egen erfaring om temaet. Forskningen baserer seg på intervjuer samt en fiktiv case gjennom metoden vignett som blir forklart nærmere under.

3.2 Vignettmetode

Denne studien ble gjennomført gjennom en metode som kalles vignett, som kan forklares som korte beskrivelser av samfunnsmessige fenomener (Ejrnæs & Monrad, 2012). Gjennom en vignettmetode vil respondentene bli presentert for flere vignetter som de skal ta stilling til. Ejrnæs & Monrad (2012) skriver at det er en egnet metode til problemstillinger som dreier seg om eksempelvis vurderinger, forestillinger, holdninger og forståelser til et gitt fenomen eller scenario. På den måten kan en vignettstudie forsås som en holdningsundersøkelse (Ejrnæs & Monrad, 2012). Siden min problemstilling handler om hvordan etterforskere opplever sitt arbeidssteds håndtering av saker med savnede personer i initialfasen, anser jeg vignettmetoden som hensiktsmessig siden jeg ønsker å få frem respondentenes vurderinger og holdninger til temaet. Både på vegne av seg selv, men særlig på vegne av slik de opplever sitt arbeidssted. Det fremkommer i Egelund (2010) at vignettmetoden passer bra i studier hvor man skal undersøke variabler som er avgjørende for bedømmelsen av et fenomen, samt til undersøkelser av profesjonelle gruppers handlingsmønster og vurderinger (Egelund, 2010).

I denne studien ble det brukt en fiktiv case med hensikt å undersøke om noen faktorer eller variasjoner kan være avgjørende for hvordan en sak med savnet person etterforskes på deres arbeidsted, slik de har erfart dette. Derfor anså jeg vignettmetoden som en passende metode for å kunne undersøke dette på en fornuftig måte. Selve vignetten eller casen er utarbeidet av meg med bakgrunn i min erfaring som etterforsker. Casens utgangspunkt og de videre variasjonene i casen er fiktive og er ikke hentet fra ekte saker. Likevel har jeg erfart at lignende hendelser som presenteres kan forekomme, slik at jeg sikrer at de er noenlunde virkelighetsnære. Dette er viktig for å få gode svar og refleksjoner (Ejrnæs & Monrad, 2012).

Ejrnæs & Monrad (2012) beskriver at vignettmetoden kan deles inn i horisontal og vertikal vignettmetode. I min studie valgte jeg en horisontal vignettmetode som kjennetegnes ved at man systematisk varierer casen med forskjellige variasjoner slik som kjønn, etnisitet, alder, status og lignende. Hensikten er å studere hvordan respondentene reagerer på de forskjellige variasjonene og versjonene av casen. En vertikal vignettmetode kjennetegnes ved at man bruker en versjon av hver vignett, men at de da er lenger og det stilles gjerne mange spørsmål til hver vignett (Ejrnæs & Monrad, 2012).

Etter at casen var presentert fikk alle respondentene de samme variasjonene beskrevet på samme måte. Dette er et viktig utgangspunkt for å analysere datamaterialet i etterkant.

3.3 Intervju

Vignetten ble fremlagt som en del av et dybdeintervju. Ved å utarbeide en intervjuguide sammen med vignetten, kan dette i følge Ejrnæs & Monrad (2012) forbedre vignetten ved at man blant annet kan gjennomgå respondentens svar for å få en mer detaljert svarbegrunnelse (Ejrnæs & Monrad, 2012). Jeg brukte derfor mye tid på en intervjuguide og forsøkte å ha en tanke bak hvert spørsmål samt i hvilken rekkefølge spørsmålene ble stilt. For å forsikre meg om at informantene fikk intervjuguiden presentert på samme måte, ønsket jeg at det skulle være en viss struktur på intervjuet. Jeg valgte derfor en semistrukturert intervjuguide, som vil si at spørsmålene er strukturert på forhånd (Tjora, 2017). Dette for å minimere feilkilder ved intervjuene, ved at informantene eksempelvis får spørsmålene stilt på ulike måter og på den måten kan oppfatte dem annerledes.

Hensikten var at spørsmålene i intervjuguiden kunne supplere svarene som ble gitt i vignetten. Jeg vet også selv fra min avhørskompetanse, at man ikke nødvendigvis får de beste refleksjonene og mest utdypende svarene ved å starte direkte på disse spørsmålene. Dette advarer også Tjora (2017) om, da han skriver at det kan være vanskelig å skulle få en informant til å åpne seg med en gang, uten å få noen trygge rammer først (Tjora, 2017). Med bakgrunn i dette startet jeg med oppvarmingsspørsmål som omhandlet informanten selv, samt jobb og jobberfaring. Her fikk jeg også avklart dersom informanten skulle ha spørsmål til selve gjennomføringen av intervjuet. Videre fulgte jeg opp med refleksjonsspørsmål som omhandler etterforskning av saker med savnet person, prosessen fra en person blir meldt savnet og deres erfaring rundt dette. Til sist avsluttet jeg med noen avrundings spørsmål som normaliserte situasjonen mellom meg og informanten (Tjora, 2017).

For å finne ut om intervjuguiden samt vignetten vil fungere i praksis, gjennomførte jeg et prøveintervju med en bekjent i politiet som arbeider et annet sted enn meg. I følge Johannessen et al (2016) samt Kvale & Brinkmann (2015), kan det være lurt å ha et prøveintervju før man starter datainnsamlingen (A. Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2016; Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg gjennomførte ett testintervju med alle spørsmålene samt vignettundersøkelsen, over video for å få det mest mulig likt slik de andre skulle gjennomføres. Mer om selve gjennomføringen av intervjuet blir beskrevet i kapittel 3.5. Jeg opplevde ingen problemer eller uklarheter ved dette testintervjuet, og selve gjennomføringen holdt seg innenfor tidsrammen. Dette intervjuet ble derfor også inkludert i datamaterialet da informanten samtykket til dette.

3.4 Utvalg og rekruttering av informanter

Hovedregelen for utvalg i kvalitative studier, er å rekruttere informanter som av ulike grunner kan svare reflektert og kunne si noe om det aktuelle temaet (Tjora, 2017). Siden oppgavens problemstilling handler om etterforskeres erfaringer i forhold til etterforskning av saker med savnet person, var det naturlig at informantene måtte ha etterforskningsbakgrunn. I tillegg var det en nødvendighet at informantene hadde erfaring med etterforskning av saker med savnede personer i større eller mindre grad. Jeg ønsket at informantene skulle ha varierende etterforskningserfaring, og jeg anså det som hensiktsmessig å ha informanter fra ulike politidistrikt. Dette for å kunne sammenligne informantenes svar og eventuelt få frem deres arbeidssteds forskjeller. I tillegg anså jeg det som hensiktsmessig at de arbeidet ulike steder for å unngå å få en for homogen gruppe (A. Johannessen, et al., 2016). Dette anså jeg også som viktig fordi jeg blant annet ønsket at informantene skulle fortelle om deres opplevelse rundt deres arbeidssteds håndtering. Om alle informantene arbeidet det samme stedet så ville trolig utgangspunktet for studien vært noe annerledes.

I forhold til selve rekrutteringsprosessen, så fikk jeg bistand av min biveileder som selv arbeider i politiet, til å kontakte ulike etterforskningsavdelinger i Norge som deretter fant kandidater som oppfylte kriteriene og stilte seg positiv til å delta i studien. På den måten sikret jeg at alle respondentene hadde erfaring med etterforskning av saker med savnet person. Jeg tok også selv kontakt med etterforskningsavdelinger i andre distrikter og fikk kontaktinformasjon til informanter som oppfylte kriteriene. Deretter tok jeg kontakt med aktuelle informanter på mail, for å avtale intervjuet. Her fikk de også tilsendt samtykkeskjemaet som de fikk lese gjennom og signere på forhånd. I tillegg fikk de mulighet til å stille spørsmål i forkant av intervjuet.

Det ble rekruttert åtte informanter, men bare seks intervjuer ble gjennomført. Dette fordi det ble vanskelig å få avtalt gjennomføring av intervjuet med to av informantene grunnet deres arbeid og mitt arbeid som jeg har på siden av studiet. I forhold til hvor mange informanter man bør ha i en studie, skriver Kvale og Brinkmann (2019) at det er vanlig i kvalitative studier at man intervjuer 15 +/- 10 personer (Kvale & Brinkmann, 2019). Samtidig skriver Johannessen et al. (2016) at det er viktigere å skaffe informanter som kan gi relevant data til studien enn å etterstrebe et spesifikt antall informanter (A. Johannessen, et al., 2016). Jeg hadde ikke sett for meg et spesifikt antall informanter når jeg startet rekrutteringen. Tanken

var å se hvor mange som ønsket å delta og gjøre en vurdering deretter. Da åtte informanter ønsket å delta, valgte jeg å ta utgangspunkt i dette.

Allerede i starten av intervjuene, opplevde jeg å få mye data per intervju. Dette kan skyldes at informantene fortalte åpent og mye i intervjuene. Samtidig kan det også skyldes at jeg hadde mange spørsmål i intervjuguiden i tillegg til casen som særlig åpnet opp for refleksjoner. På den måten opplevde jeg en viss grad av metning ved at jeg fikk mindre og mindre ny informasjon fra informantene etter hvert som intervjuene ble gjennomført. I følge Tjora (2017) skal man intervju helt til man ikke får noe ny informasjon, altså til en viss metning. Etter hvert som jeg intervjuet informantene så fikk jeg mindre og mindre ny informasjon. Jeg vil derfor anslå at jeg opplevde en viss grad av metning. Samtidig skulle jeg gjerne ønsket at jeg fikk rekruttert enda flere informanter, men dette viste seg å være noe vanskelig. Det at det kan være vanskelig å rekruttere informanter, og at man sitter igjen med en følelse av at man ikke får undersøkt alle erfaringer, er ikke uvanlig (Tjora, 2017). Samtidig måtte jeg ta hensyn til oppgavens omfang og analysen som skulle gjøres av materialet. Selv om jeg opplevde en viss grad av metning i materialet, kan jeg imidlertid ikke utelukke at gjennomføringen av de resterende to intervjuene kunne gitt mer og ny data.

Informantene har ulik fartstid i politiyrket samt varierende etterforskningserfaring. Etterforskningserfaringen strakk seg fra 1,5 år til over 15 års erfaring. Alle informantene hadde god kjennskap til saker med savnede personer. Noen av informantene hadde imidlertid mer kompetanse når det gjaldt etterforskning av saker med savnet person. Jeg hadde kjennskap til en av informantene fra før i forbindelse med prøveintervjuet, men utenom dette var alle ukjente for meg. Dette diskuterer jeg nærmere i kapittelet 3.8 om validitet og reliabilitet

3.5 Gjennomføring av intervju og vignettundersøkelse

Før noe av datamaterialet ble samlet inn, ble prosjektet meldt til Norsk senter for forskningsdata (NSD) og Politidirektoratet (POD). NSD godkjente prosjektet (se vedlegg 2), men hos POD fikk jeg tilbakemelding på at de på daværende tidspunkt hadde svært lang saksbehandlingstid, og at de derfor prioriterte søknader fra de profesjonelle forskermiljøene. Ved å gjennomføre studien som planlagt uten å sette spørsmål på spissen og ikke etterspørre taushetsbelagt informasjon, samt gjøre de politiansatte uttrykkelig kjent med at de er bundet

av taushetsplikten i intervjuet, kunne jeg i følge POD gjennomføre studien uten å få godkjent søknad hos politidirektoratet vedrørende bruk av taushetsbelagt informasjon (Se vedlegg).

Da jeg startet på masteroppgaven høst 2020 var som sagt planen å rekruttere informanter fra flere etterforskningsavdelinger i landet. Tanken var å dra til de aktuelle stedene hvor informantene hørte til for å gjennomføre intervjuene fysisk tilstede. Når man velger dybdeintervjuer som design innenfor kvalitativ metode, så hviler kvaliteten på opparbeidet tillit mellom forsker og informant. Intervjuet bør derfor skje innenfor trygge rammer (Tjora, 2017). Grunnet koronasituasjonen ble alle intervjuene tatt over video og møtefunksjonen på Microsoft Teams. Bakgrunnen for denne vurderingen var at dybdeintervjuer i utgangspunktet betraktes som intervjuer som skjer ansikt til ansikt, og at telefon gjerne brukes der det er den eneste forsvarlige løsningen (Kvale & Brinkmann, 2019; Tjora, 2017). Ved å ta intervjuene over telefon mister man jo den direkte kontakten med informanten, som kanskje kan gjøre flyten i intervjuet mer utfordrende. Når man ikke ser informantens ansikt kan det kanskje være lettere at det blir misforståelser og feiloppfatninger. Samtidig skal det sies at det også er positive sider ved å intervjuer over telefon ved at informanten kanskje føler seg mer avslappet via telefon enn ansikt til ansikt (Tjora, 2017). Likevel vurderte jeg det i dette tilfellet som mest hensiktsmessig å intervjuer over video for å få det mest mulig likt som en ordinær intervjusituasjonen hvor man møter hverandre fysisk. En fordel ved å ikke være fysisk tilstede overfor hverandre i intervjusituasjonen, kan være at lydopptakeren ikke blir synlig på samme måte. For noen kan dette kanskje bidra til at de slapper mer av og glemmer at intervjuet blir tatt opp.

Alle intervjuene ble tatt opp på lyd og transkribert i ettertid. Det ble ikke stilt noe kritisk spørsmål til dette fra noen av mine informanter. Dette kan kanskje skyldes at lydopptak er standard prosedyre i etterforskeres arbeid i forbindelse med avhør, og kanskje derfor ikke noe de tenkte spesielt over. Generelt var informantene profesjonelle og lette å forholde seg til. Lydfilene fra intervjuene ble lagret på Politihøgskolens OneDrive. De ble direkte slettet fra lydopptakeren etter opplastning. Alle intervjuene ble gjennomført våren og sommeren 2021. Flere av informantene snakket mye fritt og kom på den måten over på neste spørsmål av seg selv. Dette kan også henge sammen med at flere av temaene og spørsmålene henger sammen, og det er derfor ikke unaturlig ta man nevner flere aspekter i samme svar.

Selve intervjuguiden ble som sagt laget i forkant av intervjuene. Alle informantene fikk tilbud om å få tilsendt intervjuguiden i forkant. Bare en av informantene ønsket dette. Alle intervjuene varte mellom 1-1,5 time.

I følge Kvale & Brinkmann (2019) er intervjueren et forskningsinstrument og at intervjueren derfor vil være helt vesentlig med tanke på kvaliteten på intervjuet (Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg har ikke tidligere erfaring med intervju i dette formatet, men har imidlertid erfaring fra avhørssituasjonen som kan ha noen likhetstrekk. Av likhetstrekk kan det nevnes å stille åpne spørsmål, aktiv lytting og å ha pauser slik at informantene får tenk uten forstyrrelser og avbrytelser fra meg.

3.6 Bearbeiding og analyse

Alle intervjuene ble som tidligere nevnt sikret på lyd. Her finnes det flere måter å gjøre det på, blant annet å sikre video, ta notater eller ved å benytte hukommelsen (Tjora, 2017). For å være sikker på at jeg fikk med alt ønsket jeg å sikre alt som ble sagt og utelukket derfor å bare støtte meg på egne notater og det hukommelsen klarte å fange opp. I forhold til sikring på video eller lydopptak vurderte jeg det slik at å sikre på lyd ville være det mest praktiske, da sikring på video blant annet trolig ville krevd stor lagringsplass. Kvale & Brinkmann (2019) beskriver viktigheten av transkripsjon på denne måten: ”Ved å forsømme transkripsjonsspørsmålene blir intervjuforskerens vei til helvete brolagt med transkripsjoner” (Kvale & Brinkmann, 2019, s. 204). Med andre ord vil det å transkribere materialet være viktig for tolkningen av det som blir sagt. Samtidig vil stemmebruk og kroppsspråk også spille en rolle i det muntlige språket. Dette var også en av grunnene til at jeg ønsket å gjennomføre intervjuene over video og ikke bare over telefon. Tanken var at man da vil miste mye av kroppsspråket som beriker svarene informantene kommer med. Sett fra et språklig synspunkt er en transkripsjon en oversettelse fra talemål til skriftspråk (Kvale & Brinkmann, 2019).

I tillegg til lydopptaker, skrev jeg også notater underveis. Dette for å være sikker på at jeg klarte å følge opp det informanten fortalte dersom det var å anse som hensiktsmessig i forhold til temaet. Samtidig noterte jeg meg også kroppsspråk, stemmebruk og lignende siden jeg ikke lagret videoopptak av intervjuene. Transkriberingen startet jeg med rett etter intervjuet var

tatt, slik at jeg hadde det friskt i minne. Alt materialet ble transkribert på bokmål med bakgrunn i at dialekt kan potensielt bidra til å identifisere informantene (Tjora, 2017).

Jeg har brukt en induktiv analyse til å tolke datamaterialet. Det innebærer å oppdage mønstre, kategorier og temaer. Dette i motsetning til en deduktiv analyse hvor datamaterialet blir analysert ut fra et forhåndsdefinert rammeverk (Nilssen, 2012). Videre valgte jeg å benytte meg av en tematisk analyse for å analysere materialet. En tematisk analyse kan sies å være den mest grunnleggende metoden innenfor kvalitative undersøkelser (L. E. F. Johannessen, et al., 2018). Jeg leste over alt materiale og merket meg fellesnevnerne og ulikheter blant informantenes svar. I tillegg trakk jeg ut sentrale begreper som ble brukt. Jeg leste over alt materialet flere ganger og foretok etter hvert en tematisk gruppering. Underveis i denne prosessen fokuserte jeg på problemstillingen og forskningsspørsmålene og foretok grupperingen med utgangspunkt i disse. Jeg laget en tabell over de ulike temaene, hvor jeg listet informantenes svar under hvert tema i ulike fargekoder. Her brukte jeg direkte sitat for å få en god oversikt over det informantene faktisk hadde sagt.

Videre søkte jeg å analysere hvilke vignett dimensjoner/faktorer det var enighet og uenighet om i vurderingen av saker med savnede personer. Ejrnæs & Monrad (2012) viser til at man kan analysere data fra vignettundersøkelse på flere måter ut fra hva slags problemstilling og empirisk data man har samlet inn. Det kan også spille en rolle om man har valgt en horisontal eller vertikal vignettmetode (Ejrnæs & Monrad, 2012). Da jeg underveis i intervjuene oppdaget hvor ulike enkelte av informantene besvarte vignettene og spørsmålene i intervjuguiden, anså jeg det som interessant å analysere dette nærmere.

3.7 Drøfting av alternative metoder

Med tanke på at jeg ut fra min problemstilling er ute etter erfaringer fra etterforskere, og således ønsker å gå i dybden på svarene i form av tanker, vurderinger og oppfattelser så anser jeg kvalitativt forskningsdesign som det mest passende for denne avhandlingen. I etterkant av datainnsamlingen ser jeg også at det ved flere tilfeller var relevant å stille oppfølgingsspørsmål til svarene jeg fikk. Dette hadde jeg muligheten til i det semistrukturerte intervjuet. Selv om man ikke vil kunne dypdykke i, og få svar på absolutt alt man måtte lure på så sitter jeg igjen med inntrykket av at jeg hadde hatt flere ubesvarte spørsmål om jeg hadde valgt et kvantitativt forskningsdesign i form av eksempelvis spørreskjemaer som ble sendt ut. I forhold til problemområdet for avhandlingen anser jeg det som viktig å gå i dybden

på tematikken. Det kan bli vanskelig å få respondenter i en kvantitativ undersøkelse til å utdype om sine egne erfaringer og opplevelser i et spørreskjema. Jeg anser derfor kvalitativ metode som den beste metoden for problemstillingen.

Det finnes imidlertid også andre former for kvalitative intervjuer man kan gjøre. Et eksempel er fokusgruppeintervjuer, som kan bestå av seks til ti informanter (Kvale & Brinkmann, 2019). Denne intervjuformen kjennetegnes ved å ha en ikke-styrende intervjustil hvor formålet er å få frem forskjellige synspunkter på saken. Dette er noe som kunne vært interessant i denne avhandlingen, særlig med tanke på synspunkter og refleksjoner på casen. Fokusgruppeintervju var en metode jeg vurderte innledningsvis, men grunnet korona-situasjonen var ikke dette en metode som var gjennomførbar slik metoden opprinnelig er tenkt. Likevel syntes jeg de individuelle dybdeintervjuene med casen ga et godt datamaterialet for å besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene i avhandlingen. Samtidig kan det i fokusgrupper bli lett for at alle blir ”enige” fordi det er lett å bli preget og påvirket av andre. I tillegg ønsket jeg å vite om informantenes opplevelser og erfaringer. Trolig ville ikke informanter i en fokusgruppe kunne vært like ærlige i en slik situasjon som de kanskje følte de kunne være i en intervjusituasjon. Dette handler også om å fortelle om kritikkverdige forhold i en setting hvor det kan bli problematisk med anonymitet siden man er i en gruppe på flere. Derfor anser jeg ikke fokusgruppe som passende til dette prosjektet.

3.8 Forskningsetiske refleksjoner

Begrepet ”forskningsetikk” kan forklares som et mangfoldig sett av verdier som bidrar til å konstituere og regulere vitenskapelig virksomhet (Rachlew, 2010). Som forsker skal man følge prinsippet om etikk. Dette innebærer at informantene så langt som mulig ikke skal utsettes for skade eller alvorlig belastninger (Nilssen, 2012; Ruyter, 2003). Forskningsetikk kan defineres som en vurdering av forskning i relasjon til normer og verdier i samfunnet, og den skal bidra til at forskningsprosessen gjennomføres på en verdig og forsvarlig måte (Krumsvik, 2019). Alle informantene ble gjort tydelig kjent med at det var helt frivillig å delta i undersøkelsen, og all informasjon rundt dette og studien ble gitt i et samtykkeskjema på forhånd. Det stilles strenge krav til informert og fritt samtykke og det er prosjektansvarlig sitt ansvar at dette blir gitt på forståelig og god måte (Ruyter, 2003). Det stilles også krav til at dataen som er samlet inn skal være anonymisert, da dette handler om informantenes personlige integritet og privatliv (Kvale & Brinkmann, 2019). Siden det i denne

undersøkelsen var relevant å undersøke hvordan informantene i tillegg til egne meninger, også oppfattet deres arbeidssteds håndtering av saker med savnet person, ville anonymitet være særlig viktig. Jeg har av den grunn gitt lite informasjon om informantene, utenom at de har ulik fartstid i yrket og på den måten ulik grad av etterforskingserfaring samt ulik kompetanse når det gjelder etterforskning av saker med savnet person. Dette er gjort i den hensikt å bevare informantenes anonymitet.

Johannessen m. fl. (2016) beskriver forskeren som en utvelgende aktør som må være seg bevisst på egne oppfatninger og forforståelse ved tolkning av data, og det å forske på egen praksis innebærer en åpenbar forforståelse (A. Johannessen, et al., 2016). Forforståelse kan defineres som ”den oppfatningen du bringer med deg til det materialet du skal tolke” (Olsvik, 2013). Min forforståelse i forbindelse med temaet for denne oppgaven, er at saker med savnet person behandles ulikt avhengig av hvor du arbeider. Jeg er i den oppfatning at det kan være tilfeldig hvordan saken blir etterforsket i den innledende fasen. Denne forforståelsen må jeg være bevisst på under hele forskningsprosessen. Som Rachlew (2010) skriver, så er det ingen som møter sitt felt uten egne fordommer og forforståelse. Når man forsker på sine egne kan det imidlertid bli en utfordring å få nok distanse til forskningen (Rachlew, 2010). Når jeg har den forforståelsen og oppfatningen jeg har om temaet jeg forsker på, så vil det være vanskelig å ikke la den ha noen innvirkning på forskningsprosjektet. Samtidig var jeg bevisst på min egen forforståelse, og var derfor nøye med transkriberingen slik at jeg bare analyserte det informantene faktisk sa og på den måten ikke tolket svarene i seg selv, men informantenes svar opp mot hverandre.

Det å forske på sin egen profesjon kan imidlertid også føre med seg noen fordeler. For det første så kan man jo kjenne til problemstillinger innad i politiet som man ellers kanskje ikke hadde hatt kjennskap til (Rachlew, 2010). Jeg tror nok ikke at jeg hadde hatt kjennskap til, og valgt min problemstilling uten at jeg selv var utdannet som politi og jobber som etterforsker. For det andre opplevde jeg det som en fordel at jeg kjente feltet godt i intervjusituasjonen. Alle informantene fremstod som åpne og delte mye om sin erfaringer, opplevelser og meninger. Dette kan jo skyldes at de følte seg tryggere siden jeg også er politi. Det kan imidlertid også skyldes at informantene i seg selv var veldig engasjerte og åpne personer som ønsket å fortelle. Uansett opplevde jeg at informantene velvillig delte mye informasjon med meg som forsker. I denne sammenheng måtte jeg også passe på at informantene beskrev det de fortalte selv, slik at jeg eksempelvis ikke tok for gitt hva de mente.

3.9 Validitet og reliabilitet

Både i forhold til at jeg skal forske ”på mine egne” og i forskning generelt, vil det bli et spørsmål om resultatenes validitet og reliabilitet. I forhold til validitet skriver Johannessen m.fl. (2016) at det i kvalitative studier handler om i hvilken grad forskerens funn reflekterer formålet med studien på en riktig måte og på den måten representerer virkeligheten (A. Johannessen, et al., 2016). Det handler i følge Tjora (2017) om hvorvidt de svarene vi finner i forskningen gir svar på de spørsmålene man prøver å stille. Ved å bruke intervju som metode, vil dette medføre at forskeren selv er i feltet. Feltarbeid er en viktig del i kvalitativ forskning, men det kan også være en utfordring når det gjelder forskningens validitet. Det var viktig å skape trygge rammer i intervjusituasjonen. Jeg var innledningsvis tydelig på at det var informantens arbeidssteds håndtering av saker med savnet person jeg ønsket å undersøke, og at spørsmålene i casen derfor ikke handlet om å teste hva de kunne eller lignende. Formålet med å fortelle dette var at informantene ikke skulle føle på et press som de kanskje kunne gjort om de følte at deres kunnskaper ble satt på prøve.

Når man benytter seg av en kvalitativ metode i form av intervjuer, vil det være slik at informantene bare kan svare på sine egne opplevelser og sin egen oppfattelse i forhold til fenomenet. Dette er en svakhet ved kvalitativ metode, da det vil være vanskelig å generalisere funnene. Dette er noe som kan påvirke funnenes reliabilitet, som handler om i hvilken grad resultatene kan etterprøves og er pålitelige (Kvale & Brinkmann, 2019). Samtidig kan kvalitative data være viktige og eksempelvis utfylle en kvantitativ forskning. Man kan for eksempel bruke kvalitative data for å tolke statistiske data, og på den måten undersøke og finne ut hva som ligger bak et tallmaterialet. I tillegg kan det også trekkes frem at man ved kvalitativ metode får et innblikk i hvordan mennesker definerer sin egen situasjon og sine opplevelser, og dette kan være med på å belyse hvordan de tenker og handler og hvorfor de gjør som de gjør (Grimen, 2000).

Man vil også ha mulighet til å forsikre seg om at informantene forstår spørsmålene og at man som forsker forstår svarene til informantene siden man har mulighet til å ha dialog. Likevel har studier vist at informanter ikke alltid ønsker å gi uttrykk for at de ikke forstår spørsmålet eller er usikre (Krumsvik, 2019). Det er derfor viktig at man som forsker tar ansvar når det gjelder dette og lager trygge rammer for intervjuet slik at informantene tør å være ærlig om de er usikre. Jeg var nøye på å understreke at det bare var å spørre underveis i intervjuet om noe

var uklart. Dette benyttet også noen informanter seg av for å være sikker på at de forstod spørsmålet riktig.

I kvalitative studier er det ofte få informanter, noe som vil begrense studien i forhold til hvor generaliserbar den er. Dette i forhold til om funnene kan bli overført til andre situasjoner. Vil funnene mine si noe om hvordan opplevelsen av politiets håndtering av savnet-saker er i resten av Norge? Med seks informanter alene kan man nok ikke si at funnene viser majoriteten av etterforskeres mening. Likevel kan man se funnene i sammenheng med annen forskning, slik som eksempelvis Antun & Thune (2002), Berg (2019) og Smith & Greene (2014). Dette går jeg mer innpå i diskusjonsdelen i kapittel fem.

4.0 Presentasjon av funn

I dette kapittelet skal jeg gjøre rede for de sentrale funnene fra undersøkelsen. For å gjøre dette på en systematisk og oversiktlig måte har jeg tatt utgangspunkt i problemstilling og de tre forskningsspørsmålene som ble presentert innledningsvis.

4.1 Hvordan opplever etterforskere sitt arbeidssteds håndtering av saker med savnet person i initialfasen?

4.1.1 Selve håndteringen

Da Antun og Thune (2002) undersøkte hvordan politiet i Norge håndterte saker med savnet person, fant de at sakstypen var preget av vilkårlig, tilfeldig og mangelfull behandling. Det ble også pekt på variasjon i håndteringen fra distrikt til distrikt (Antun & Thune, 2002). Berg (2019) fikk lignende svar fra flere av sine respondenter på håndteringen i sin studie.

Funnene fra denne studien viser at fire av seks informanter problematiserte dagens håndtering av sakstypen på deres arbeidssted. Håndteringen ble også her beskrevet som både ”tilfeldig” og ”vilkårlig”. Noe av det som blir trukket frem er forskjeller fra sak til sak i forhold til hvordan den blir behandlet i straffesakssystemet i initialfasen. Det blir også trukket frem mangelen på et system for å fange opp sakene slik det burde. En informant forklarte det slik:

”Har erfart at de blir etterforsket av varierende kvalitet. Noen saker har blitt etterforsket bra vil jeg si og har blitt etterforsket bredt. Mens noen har blitt etterforsket for dårlig. Det er personavhengig, ressursavhengig, og også veldig avhengig av leders beslutninger og vurderinger og tilstedeværelse”.

Dette samsvarer med de tre andre informantenes opplevelse:

”Nei det er ikke bra..ehm... Det er vilkårlig hvordan det blir på en måte.. Det er liksom ikke sånn at man får en savnetmelding også har man klart for seg hvordan man jobber derfra. Det er ikke noe system slik jeg opplever det”.

”For tilfeldig. Burde vært mer systematisk og konkret. Føler ikke at det er et system som ivaretar sakene. Man bare håper det går bra hver gang”.

”Hovedkonklusjonen, og det er for så vidt mitt distrikt men også generelt i landet er at det fort kan bli veldig tilfeldig. Visst de rette folkene er på, de rette forutsetningene er der og folk snapper opp opplysninger så kan vi gjøre det kjempe bra. (...) Men at folk får lik behandling i lik type sak over hele Norge, nei det tror jeg ikke. Og grunnen til det er at vi mangler et mer standardisert system på hvordan vi skal håndtere disse sakene. Det blir veldig opp til den enkelte”.

To av informantene mente imidlertid at måten deres arbeidssted håndterte sakstypen på var bra. Den ene informanten viste til viktigheten av mengdetrening på området og det å håndtere slike saker ofte. Den andre informanten som syntes håndteringen på sitt arbeidssted fungerte, fortalte at det måtte en hendelse med uheldig utfall til for å endre deres praksis til slik den er i dag. Informanten forklarte det slik:

”Opplever at vi håndterer det på en god måte. Vi har i dag et system som fanger opp savnet-saker på en bedre måte enn tidligere. (...) og vi har jo lært på den harde måten av erfaring kan du si... Og jeg tror grunnen til at vi har hatt veldig fokus på savnet-saker og dette med etterforskning i initialfasen litt fordi vi jo.. vi har hatt et eksempel (...) hvor en person forsvant. Og hvor vi nok gikk i den klassiske bekreftelsesfellen.. (...) Og personen er fortsatt ikke funnet.”

Det fremstod som alle informantene var organisert noe forskjellig fra hverandre. Den ene informanten forklarte eksempelvis at det var lav terskelen for å sette E-KO⁴ i savnet-saker hvor vedkommende jobber.

” Vi har instruksfestet ordningen vår ganske bra. Operasjonsleder vil ta kontakt med jourhavende jurist og vente på en etterforskningsleder i en konferanse. Og avklare gjøremål fremover. Så vil etterforskningslederen som har jour iverksette nødvendige etterforskningskritt og koordinere det i starten (...) Så vi har lav terskel for å sette et

⁴ E-KO er forkortelse for etterforskningskommandoplass. E-KO skal bemannes av politi og påtalemyndigheten med høy kompetanse og lang erfaring innen taktiske vurderinger og etterforskningsledelse. E-KO er særlig nevnt i forbindelse med kriser og ekstraordinære hendelser, men kan også etableres ved andre straffesaker (Politidirektoratet, 2020).

*E-KO når vi får en savnetmelding. (...) Og for å sikre en best mulig initialfase. (...)
For vi tror at disse sakene kan utfordre lokalt politi i større grad enn i det ordinære”.*

Denne måten å arbeide på skiller seg ut fra resten av informantene. Ingen av de andre informantene nevner at de har gode rutiner på å sette ned en etterforskningsgruppe i savnet-saker. Flere nevner at sakene siles av Felles straffesaksinntak (FSI) i distriktet. Dersom det kommer inn en savnetmelding i løpet av en helg så er det hos fem av seks informanter, FSI som tar etterforskningen av saken. Flere peker imidlertid på at det som skal være kvalitetssikring av FSI, ikke nødvendigvis utgjør så mye når det kommer til hvordan saken blir håndtert. En informant forklarte det slik:

”Normalt sett så skal den innom FSI, men kan noen ganger ta litt tid. Av erfaring så er det veldig ofte etterforskeren selv som tar det videre om man skal gjøre noe eller ikke. Den er bare innom FSI før du får den tilbake igjen”.

En annen informant opplevde ikke at FSI bidro med så mye når det gjelder vurdering av saken:

”(...) FSI skal vel kvalitetssikre det som kommer inn...Og det er jo.. Altså noen ganger skriver de kanskje i en arbeidslogg⁵ i saken hvor de peker på en eller to gjøremål... men... stort sett er de ikke mye med i vurderinger slik jeg har erfart det. Det er nesten bare rutine at saken skal innom de før den kommer tilbake. Har ikke opplevd å få noe spesielt ut av det for denne sakstypen enda”.

I forhold til håndteringen av savnet-saker var det flere informanter som pekte på utfordringer knyttet til påtaleansvarlig jurist sin deltakelse. En informant forklarte det slik:

”Veldig mangelfullt.. det også avhenger veldig hvilken jurist man snakker med. Typisk om de i det hele tatt har tid til å sette seg inn i det som står. Eller om de får en to minutters repetisjon av hva man selv har tatt i mot muntlig”.

To andre informanter beskrev det på denne måten:

⁵ En arbeidslogg er en funksjon i politiets straffesakssystem (BL). Her kan politi eller påtalemyndigheten eksempelvis skrive etterforskningskritt, opplysninger som anses relevante for saken eller lignende.

”Burde vært praksis at de alltid var involvert fra starten av men slik er det ikke. Grunnen til det er vel at det virker som påtale har for mye å gjøre. Om de skulle satt seg inn i alle savnet-saker så hadde de ikke hatt tid til annet”.

”Men de er jo på en måte, de er jo med. Men de er minst med på det som ser ut som det er redningsgreier eller søk etter de som er mulig omkommet og selvdrap. Ehm.. Spørsmålet er om de er for sent inne i forhold til dette med, visst de iverksetter etterforskning så skal man jo tenke seg alle mulige scenario og da man må innhente en del ting, og de skal jo være med å vurdere det og utarbeide bevistema og hele pakken”.

De to informantene som uttrykte at håndteringen på deres arbeidssted var bra, syntes også at det fungerte sammen med jurist. Den ene informanten hadde en jurist å forholde seg til, noe informanten mente var utelukkende positivt:

” (...) Jurist får jo på lik linje med oss mengdetrening og erfaring på fagfeltet. Lettere for en saksjurist å hjelpe oss enn en som har lite eller ingen erfaring med savnet-saker”.

En informant opplevde også at samarbeidet med jurist i savnet-saker var bra. Dette selv om de forholdt seg til jourhavende jurist og derav forskjellige jurister. Dette hadde sammenheng med lav terskel for å sette etterforsknings-KO i sakene, som igjen gjorde at jurist var involvert fra starten av.

4.1.2 Kjennskap til gjeldende regelverk

Av regelverk som gjelder for sakstypen er det som nevnt i teorikapittelet Riksadvokatens rundskriv nr. 5/2004. Her fremkommer det hva savnetmeldingen skal inneholde og at politiet må vurdere saken etter at savnetmeldingen er mottatt. Det fremkommer også at det skal innhentes informasjon og bevis på en slik måte at det kan brukes senere dersom saken skulle utvikle seg.

Når det gjelder hvor kjent informantene er med gjeldende regelverk for sakstypen, så hadde alle utenom to informanter hørt om Riksadvokatens rundskriv av 2004 om etterforskning av savnetmeldinger.

”Kanskje det står noe på KODE⁶ om feltet...eller... Jeg kjenner ikke til noe rundskriv. Kan ikke huske å ha lest det eller hørt om det på jobb”.

”Den skal jo etterforskes. Men jeg kjenner ikke til at det finnes noen andre føringer for disse sakene. (...) Rundskrivet av 2004 er ukjent for meg. Jeg har aldri fått det presentert av en leder for eksempel”.

Det var videre ulikt hvor mye informantene som hadde hørt om rundskrivet selv kjente til innholdet i det.

”Vi har heller ikke hatt noe gjennomgang med ledere på Riksadvokatens Rundskriv. Det har ikke blitt påsett at vi kan innholdet og følger den”.

”(...) i hvor stor grad folk er kjent med rundskrivet til Riksadvokaten er jeg litt usikker på. Jeg tror de færreste (...)”.

” Det er vel kanskje noe rundskriv fra Riksadvokaten om etterforskning i savnet saker. Men.. jeg har vel lest det en gang i tiden. Uten at jeg kan si noe om hva som står der nå”.

Bare en av informantene fortalte at det på vedkommende arbeidssted ble jobbet ut fra rundskrivet og at dette ble brukt som en veileder. Fem av informantene forteller imidlertid om et ønske om mer kompetanse til å løse disse sakene i form av videreutdanning. Et forslag fra en informant er å innføre vurderingskriterier som hjelpeverktøy:

” Jeg tenker at et verktøy, vurderingskriterier kan være til veldig stor hjelp. Særlig hvis man er lite borte i savnet-saker. Man har jo fått verktøy for å vurdere for eksempel risiko for vold i nære osv. og det kan jo være til stor hjelp. Det kan det”.

⁶ KODE er et digitalt oppslagsverktøy for politiet.

To av informantene tror det kunne blitt bedre med en nasjonal instruks slik at man etterforsket sakstypen likt i hele Norge:

” Nasjonale rutiner burde man hatt. Man burde ha noe å strekke seg etter sånn at alle burde jobbe likt. Det burde ikke være annerledes hvor du leverte savnetmeldingen i Norge. Vi må jobbe etter det samme opplegget”.

” Kanskje et nytt rundskriv.. Eventuelt en ny nasjonal instruks fra POD med mer sånn standardisert liste for hva som minimum skal gjøres i de sakene. (...) Men det skal ikke ha noe å si om hvor du blir meldt savnet, fordi alle gjør det samme og gjør den samme vurderingen hver gang. noe sånt hadde vært greit”.

4.1.3 Oppsummering

Fire av seks informanter opplever sitt arbeidssteds håndtering av saker med savnet person som problematisk og ikke god nok. Det var enighet hos alle disse informantene at den dårlige håndteringen skyldes at det ikke finnes et fungerende system for å ivareta sakstypen. To av informantene var imidlertid fornøyd med deres arbeidssteds håndtering. Den ene av disse to fortalte samtidig at de endret praksis på håndteringen av disse sakene grunnet en sak som fikk et uheldig utfall. Fire av seks informanter mener jurist ikke er så involvert og engasjert i sakene som de burde, og tror dette skyldes mangel på ressurser og at de har for mye å gjøre. To informanter mente samarbeidet fungerte bra med jurist. Informantene kjente til gjeldende regelverk i varierende grad. To av informantene hadde ikke hørt om eller blitt introdusert for det gjeldende rundskrivet. Bare en informant opplevde at de brukte rundskrivet aktivt. De resterende informantene som kjente til rundskrivet kjente i varierende grad til innholdet i det. Flere av informantene mente det var behov for nye nasjonale rutiner for å få bedre og likere håndtering av sakstypen.

4.2 Brukes hypoteser og etterforskningsplaner i saker med savnet person i dag, og hvis ja – på hvilken måte?

4.2.1 Bruk av hypoteser og etterforskningsplan

Etterforskning skal i dag være hypotesestyrt hvor fokuset skal være å sette opp alternative forklaringer på hva som kan ha skjedd. Hypotesene skal videre systematisk testes gjennom hele etterforskningen. Dette skal gjøres ved bruk av en etterforskningsplan i noen sakstyper, og er ellers noe man *kan* benytte seg av. Saker med savnet person favnes ikke av at det skal lages etterforskningsplan, med mindre man iverksetter en drapsetterforskning (Riksadvokaten, 2017). Bakgrunnen for en hypotesestyrt etterforskning er for å begrense kognitive fallgruver som kan prege etterforskningen om man ikke er bevisst på disse. Dette for å unngå nettopp bekreftelsesfeller og tunnelsyn for å nevne noen.

Alle informantene i denne studien var kjent med hypoteser i etterforskningen av saker med savnet person. Alle seks nevnte også fire ”faste” hypoteser som de brukte i savnet-saker. Dette var *at den savnede var blitt utsatt for en ulykke, en straffbar handling, selvdrap eller forsvunnet frivillig*. To av seks informanter mente at de fire faste hypotesene dekket alle scenarioer og forklarte det slik:

”Nei jeg tenker at i savnetsporet... Så er de fire hypotesene som nevnt.. de er utfyllende på alle måter. Jeg har tenkt selv. Er det noen andre hypoteser som vi kunne ha benyttet. Eller ekskludert noen. Og jeg har ikke klart å komme på noen”.

”Generelt tenker jeg at det med faste hypoteser kan gjøre at man låser seg fast. I savnet-saker tenker jeg at de fire faste hypotesene fanger årsakene til hvorfor personen er borte. Så i savnet-saker syntes jeg de er tilstrekkelig. Og man kan jo bygge på underhypoteser på det her”.

De resterende fire informantene pekte på at det å ha faste hypoteser kunne være problematisk. Det handlet i utgangspunktet om faren ved å ikke tenke selv, og at spesielt hypotesen om at den savnede er utsatt for et straffbart forhold favner så mye og på den måten kan være noe vag:

”Før var jeg veldig for faste hypoteser, men etter hvert (...) så er jeg veldig i mot faste hypoteser. Fordi det blir mer at folk ikke tenker selv. Man kan i teorien sette opp faste hypoteser på savnet-sak, men det kan.. det er skummelt for du kan gå glipp av noen som det faktisk er”.

”Ulempen med det er at man fort kan låse seg og ikke er like nytenkende og kreativ og tenker at det kan være andre muligheter. Så det er ikke utelukkende positivt, men jeg tenker at det er en positiv standard mal så lenge man er flink til å tilføye det som kan passe i hvert enkelt tilfelle i tillegg til det man har”.

Alle informantene var kjent med å benytte prosjektmodul i Indicia til å utarbeide etterforskningsplan. Likevel pekte flere informanter på at det å lage skriftlig etterforskningsplan ikke var noe som alltid ble gjort på avdelingen deres. Verken i prosjektmodulen eller på andre måter. Her ble særlig praksisen rundt skriftlige hypoteser vektlagt. Tre informanter forklarte det slik:

”Man bruker jo hypoteser i disse sakene vil jeg si. Men man bruker de kanskje ikke så systematisk...eh..man.. Ofte kan man bare ha de i hodet for eksempel istedenfor å skrive de ned”.

”(..) Det handler jo om å spare tid igjen det da... at man ikke skriver det ned. I tillegg tenker jeg kanskje at når hypotesene man bruker er faste, så tenker man at da vet jo alle de uansett. Jeg tror det er litt sånn det er”.

”Men min erfaring med hypoteser er at folk tenker hypoteser helt i starten. Ååå det kan ha skjedd så mye rart. Og sånn sett kreativ og flink til å sette opp. Kanskje de faktisk skriver det ned i Indicia også selv om det veldig sjeldent forekommer, selv om vi skal gjøre det. Ehm... og derfra så stopper det helt opp, så blir indicia-prosjekt en aktivitetsopplisting. Det er ingen som.. ingen.. det er veldig få som skriver ned hypotesene i Indicia. ”.

I forhold til selve etterforskningsplanen forklarte en informant det slik:

”Men etterforskningsplan er de.. Nå er det min mening...vi er altfor dårlig, vi lager det men vi følger det ikke opp. Altså vi trykke på prosjekt også blir det med det. Ja.. Veldig forenklet sagt men i mange tilfeller tror jeg det er problemet.”

Av andre måter å skrive etterforskningsplan på ble det nevnt word, arbeidslogg i straffesakssystemet BL og kulepunkter på tavle. Det var imidlertid indicia prosjektmodul som var det mest vanlige og det verktøyet alle informantene mente var best egnet av de verktøyene for etterforskningsplaner som er tilgjengelige i dag.

I forhold til å arbeide ut fra gjeldende metodikk å undersøke alle hypoteser for så å prøve å utelukke dem, var det flere informanter som pekte på en praksis som var utsatt for bekreftelsesfeller.

”Man setter opp noen hypoteser men i noen av sakene har man tidspress som gjør at man jobber tidlig ut fra en hovedhypotese og kanskje glemmer de andre litt. Om man da senere i etterforskningen ikke kan utelukke at noe kriminelt har skjedd. Da er man jo litt fucked da... Da har man gått på en blemme”

”Jeg tror det er mye større fare for å gå i typiske feller i etterforskningen.. Vi er ikke objektive nok og vi lar det styre etterforskningen i mye større grad enn i en kroppsskadesak hvor man har helt annen informasjon å gå etter da”

En informant pekte også på store forskjeller av innsats som ble lagt ned i de ulike sakene:

”Noen ganger er man kjempe flinke og oppretter prosjekt med en gang og setter i gang med arbeidsoppgaver i prosjektet, andre ganger så kan det bare være et par tre dokumenter i en BL sak og trenger ikke bli prosjekt”

4.2.2 Oppsummering

Funnene viser at alle informantene er kjent med å bruke hypoteser i savnet-saker hvor alle for øvrig benyttet seg av de samme faste hypotesene: at den savnede er utsatt for en ulykke, forsvunnet frivillig, utsatt for en straffbar handling eller selvdrap. Noen informanter pekte på ulemper med faste hypoteser ved at det er lettere å havne i bekreftelsesfeller fordi man ikke

tenker selv og ikke spisser hypotesene etter hver enkelt sak. Andre mente det var nesten utelukkende positivt fordi de fire hypotesene favner alle mulige scenarioer for hvorfor den savnede er borte. Alle informantene var kjent med å bruke Indicias prosjektmodul til å føre etterforskningsplan. Likevel var det ikke alle som brukte etterforskningsplan i saker med savnet person. Dersom man oppretter etterforskningsplan var det imidlertid enighet hos alle informantene at man gjerne startet å føre etterforskningsplanen i Indicia i starten men ikke fulgte det videre opp. Det var ingen av informantene som hadde til vane å følge etterforskningsplanen helt ut og til saken var ferdig. Dette henger gjerne igjen sammen med at det ikke nødvendigvis var vanlig praksis å skrive ned hypotesene, men at man heller hadde dem ”i hodet”.

4.3 Gjøres det vurderinger i initialfasen av etterforskningen av saker med savnet person, og hvis ja hvordan begrunnes disse vurderingene?

4.3.1 Vurderinger innledningsvis

Å gjøre vurderinger i løpet av en etterforskning er en del av en etterforskers jobb. Flere av vurderinger som gjøres i starten av en etterforskning er ikke nødvendigvis noe som fremkommer av regelverket. Dette kan være skjønnsbaserte og erfaringsbaserte vurderinger som hver enkelt etterforsker gjør hva gjelder eksempelvis etterforskningssteg som skal gjøres, slik det redegjøres for i riksadvokatens rundskriv (Riksadvokaten, 2018a). Samtidig er det som nevnt flere kognitive begrensninger hos mennesker når det gjelder å gjøre vurderinger ut fra ens egne erfaringer, meninger og følelser.

Alle informantene fortalte om en praksis hvor man gjør vurderinger innledningsvis i savnet-saker. Disse vurderingene kan danne grunnlaget for hva man gjør videre i saken. Det var noe ulikt i informantenes erfaring i forhold til hvem som tar de ulike vurderingene. Hos fire av seks informanter var det ingen etablert rutine for saksmøter i savnet-saker. Dette var for en informant også det som ble beskrevet som en vilkårlig praksis, og at det ikke var noen etablert rutine for dette. En informant forklarte det slik:

”Men det jeg tror vi er dårlig på det er å... det er jo kjempe mange saker hvor alle kommer frem, alle kommer til rette, men når å.. vi kan ikke på en måte... etterforske hver enkelt savnetsak med like stor tyngde som noen blir... vi har jo ikke noe sånn

hvordan vurderer vi disse sakene. Det har vi ikke noe verktøy på. og det er der jeg tror det blir tilfeldig. Fordi det kommer litt an på hvem som tolker da og vurderer, og kanskje har gjort seg opp en mening og kanskje ikke innhenter nok info i starten til å gjøre en god vurdering også kan det jo være at saken da, ja.. ender opp.. i teorien kan det jo være en drapssak vi ikke har funnet ut av, eller så er vi bare ikke i stand til å finne de fordi vi har vært for dårlig i innhenting av informasjon til å kunne lete”.

Dette med at vurdering handler om å ”tolke” saken er det også en annen informant som trekker frem. Informanten fortalte om risikoen ved å ”tolke feil” og ble bedt om å utdype dette:

”(…) Da tenker jeg på magefølelsen. Man vurderer ved hjelp av magefølelse. Den er jo god å ha men kan også spille deg et puss. Man kan jo ikke belage en etterforskning på magefølelse. Men som sagt er det lite konkrete saker og det er jo ikke helt satt hvordan man skal jobbe med de. Så ofte blir det litt hva man tenker og føler selv”.

Å støtte seg til magefølelse nevnes også av en annen informant som beskriver det slik:

”Man gjør vurderinger i alle saker. (..) Få en magefølelse ganske tidlig.. Hva er det vi har å forholde til (...) Så vil jo den samtalen innledningsvis være utfyllende for hvilken magefølelse man får på denne saken. Omstendighetene. Hva slags person er det som nå meldes savnet.”.

To andre informant trekker frem hvordan fordommer og ens forutinntatte meninger kan prege vurderingene som gjøres innledningsvis:

”På mange måter er det jo også litt fordommer også som danner grunnlaget for det man gjør videre. Uansett om man prøver å ikke være fordomsfull så er det mye som er med på å farge bilde uansett, ubevisst. Det er det”.

”Man har jo forutinntatte meninger som vil spille inn. Det er jo ikke noe annet klart system å forholde seg til så da blir det jo slik man tenker og føler på det selv som preger vurderingene”.

Dette med å være forutinntatt ble også nevnt av en informant:

”Som et eksempel så hadde vi en savnet-sak (...) hvor en (...) person som ble meldt savnet. (...) Siste livstegn var fra (...) Desember og han ble ikke meldt savnet før på nyåret. Ehm.. og han var selvfølgelig rusmisbruker, og psykiatri og de tingene der. Da blir du lett litt forutinntatt og tenker ”jaja”. Ehm.. det var jo hans familie som heller ikke meldte han savnet (...). Jeg vil anta at en best borger med fast bil, jobb og familiemann, fort hadde blitt meldt savnet mye tidligere og vil anta at politiet kanskje ville tatt tak langt tidligere og kanskje med en annen styrke”.

Alle informantene fortalte om erfaring fra saker hvor den savnede enda ikke var funnet. Flere av informantene nevnte selv at de tror det er mørketall innenfor sakstypen hvor forsvinningen egentlig skyldes et straffbart forhold, men at politiet ikke har lyktes i å finne vedkommende eller finne ut hva som har skjedd. En informant forklarte dette med mørketall slik:

”Jeg tenker at det er mørketall innenfor disse savnetsakene fordi man jobber ikke like bredt med alle. Det er jo også tilfeller hvor man typisk får inn bekymring om en person er savnet hvor man kanskje... unngår å ta i mot savnetmelding fordi man tenker det må gå lengre tid”.

Et annet aspekt som blir trukket frem som begrunnelse for vurderinger som tas, er etterforskernes egne erfaringer. I forhold til spørsmålet om noen på avdelingen har noe spesialkompetanse på feltet, trakk alle informantene frem at det eneste de i så fall kunne peke på var at noen hadde mer erfaring enn andre. Fire av seks informanter fortalte at dette med å basere vurderinger på erfaring var tosidig. På den ene siden kan de med erfaring være en styrke fordi de det gjelder har gjort det mye. På den annen side påpekes det at man kan lære seg feil, og med mindre man lærer av sine feil i form av evaluering så kan det bli et problem. En informant forklarte en utfordring ved å belage vurdering utlukkende på erfaring slik:

”Jeg tenker at det kan slå motsatt ut fordi det er med på å farge oss i den jobben vi gjør på godt og vondt. Noen erfaringer er gode å ta med seg mens andre kan styre oss i en feilaktig retning i etterforskningen. I savnetsaker kan vi typisk gå i feller i hva vi har opplevd har skjedd før eller at vi vektlegger en annen hypotese mer enn en annen”.

En annen informant forklarte det på denne måten:

”Om man har jobbet i mange saker hvor savnede rusmisbrukere dukker opp etter en ukes tid i god behold.. for eksempel.. så blir det fort at man ikke ser alvoret dersom man får en lignende sak. Man tenker at det sikkert er som alle de andre sakene avdelingen har hatt og at det ikke foreligger et straffbart forhold”.

Fem av seks informanter mener deres avdeling har forbedringspotensiale når det gjelder evaluering av alle saker og spesielt savnet-saker. En informant mente derimot at de hadde en praksis hvor de evaluerte saker de arbeidet med på avdelingen hvor de skrev ned læringspunkter. De resterende informantene som opplevde at avdelingen hadde forbedringspotensial hva gjaldt evaluering trakk alle frem at man gjerne har en plan om å evaluere saken, men at det i praksis blir nedprioritert. En informant forklarte dette slik:

”Vi er generelt for dårlig til å evaluere saker. Av alle typer saker når vi er ferdig med en sak så er vi ferdig. Da hopper vi over på neste sak. Man velger å ikke prioritere det fordi man vil videre på neste. Vi snakker om evaluering men vi evaluerer ikke”.

En annen informant pekte på at mangel på evaluering kan være en risikofaktor for tunnelsyn og bekreftelsesfeller og at dette preger måten man bruker hypotesene på:

”(...) Kanskje sitter man der da og tenker at det man selv har gjort er veldig bra. Men om man hadde tatt en systematisk evaluering av saken så ville man sett at etterforskningen viser at man både har hatt tunnelsyn og gått i bekreftelsesfellen. Om det ikke kommer frem i lyset, fortsetter man jo på en avdeling å gjøre de samme feilene som kan i ytterste konsekvens få store konsekvenser”.

Alle informantene mente evaluering var en viktig del i etterforskningen, og noe som var etterlengtet.

4.3.2 Oppsummering

Alle informantene var enige i at det tas vurderinger i initialfasen av saker med savnet person. Vurderingene innledningsvis ble i følge informantene i stor grad begrunnet med etterforskeres

subjektive vurderinger ut fra omstendighetene og den tilgjengelige informasjonen. Det å basere vurderinger på magesfølelsen ble også trukket frem av flere informanter. Alle informantene var bevisste på kognitive svakheter ved menneskelige vurderinger, slik som bekreftelsesfelle og tunnelsyn. Flere mente imidlertid at dagens praksis hvor de arbeider la opp til en fare for nettopp disse kognitive fellene. Flere av informantene var også bevisste på at deres fordommer og holdninger også ville spille inn i de subjektive vurderingene. Dette hang igjen sammen med opplevelsen av et manglende fungerende system for ivaretagelse av saker med savnet-person. Vurderingene baserte seg også på tidligere erfaringer med lignende saker eller tidligere erfaringer med personen som var savnet. Ingen av informantene hadde særlig erfaring med systematisk erfaringslæring i sakstypen. Noen hadde erfaring med at saken kunne evalueres i etterkant, men ingen hadde det som praksis å evaluere underveis i sakene. Det var heller ikke noe automatikk i dette. Slik flere informanter hadde erfart det så gikk man fort over på neste sak, og evaluering ble derfor som oftest ikke gjennomført.

4.4 Finnes det faktorer som kan påvirke hvordan etterforskningen med savnet person håndteres, og i så fall hvilke faktorer og på hvilken måte skjer dette?

I forhold til faktorer som spiller inn på hvordan savnet-saker håndteres så var det enighet blant alle informantene at det alltid ville være faktorer som spiller inn. Dette henger også sammen med at flere informanter pekte på et manglende vurderingssystem, og at vurderinger derfor kan belage seg på subjektive meninger og magesfølelse hos den enkelte. I følge flere av informantene vil dette igjen bli påvirket av ulike faktorer som vil spille inn. Dette gjaldt også informantene som mente de hadde et fungerende system for sakstypen.

4.4.1 Skjema

Som nevnt i metodekapittelet fikk alle informantene tilsendt en blank versjon av skjemaet under på mail. Alle informantene ble bedt om å krysse av for hvordan de vurderte hvor avgjørende eller ikke avgjørende de ulike faktorene er slik de kjenner sitt arbeidssted. Dette er med andre ord ikke slik informantene nødvendigvis selv ville vurdert faktorene. Ved å fylle inn alle svar fra informantene ble skjemaet sendt slik ut:

Faktorer	1 – ikke avgjørende	2- lite avgjørende	3 – hverken eller	4 noe avgjørende	5 - avgjørende
Hvem den savnede Personen er (sosiokulturell bakgrunn)				2	3
Når personen ble meldt savnet (nettopp forsvunnet, eller sist sett for flere dager siden etc)				2	3
Om personen har vært savnet tidligere				4	1
Tidspunkt for når etterforskningen starter (er noen dager/tidspunkt på dagen mer avgjørende enn andre?)	1			4	
Hvem melder er (sosiokulturell bakgrunn)		1		3	1
Hovedetterforskers subjektive mening				4	1
Påtaleansvarlig sin subjektive mening			1	4	
Etterforsker som først har med saken å gjøre, sin subjektive mening		1		2	2

Figur 1: Skjema med forhåndsbestemte faktorer som kan påvirke hvordan en sak med savnet person håndteres. Tallene viser antall informanter som krysset av for de ulike boksene.

En av informantene ønsket ikke å fylle ut avkrysning og begrunnet det med at alt handlet om omstendighetene:

*”Ja jeg tenker at i alle punktene så ville vi basert det på erfaring, historikk og de opplysningene som kommer frem i sanntid. Gjøre en vurdering.. det er hele tiden et spørsmål hvor akutt er det. Og hvor akutt er det i forhold til andre akutte saker (...)
Det kan være mange ulike faktorer som spiller inn i forhold til hva man setter inn. Så det er vanskelig å kunne gi deg 1-5 på et sånt type spørsmål.”*

Informanten fortalte imidlertid fritt om faktorer vedkommende mente spilte inn på sitt arbeidssted. Sitater fra det som ble fortalt fritt blir brukt enkelte steder i dette kapittelet når de spesifikke faktorene blir nevnt.

Alle informantene svarte at hvem den savnede er vil være noe avgjørende eller avgjørende. En informant begrunnet svaret sitt slik:

”Det er typiske feller å gå i for de man kanskje ikke jobber like mye for... det er fordomsfullt å si.. men jeg tror at hvis en kjent person... en høytstående person i samfunnet vårt.. med stor annerkjennelse i byen man bor i.. blir meldt savnet og det kanskje blir slått opp i media og alt sammen.. at det blir et trykk mot politiet.. og det blir sånn her skal vi gjøre det som er riktig. Personen skal bli funnet og politiet blir ettergått etter hvor langt man har kommet og sånne ting.. kontra typisk rusmisbrukeren som potensielt kan ha tatt en overdose et sted eller skylder noen penger og ikke ønsker å komme frem på en måte”.

Alle informantene svarte avgjørende eller noe avgjørende når det gjaldt tidspunkt for når den savnede ble borte i forhold til når vedkommende blir meldt savnet. En informant forklarte hvordan denne faktoren kan spille inn slik:

”Har det skjedd nylig så er det en faktor som gjør det lettere å komme gang og finne ut hva er det vi skal utføre, og etterforskningsskrittene sier seg selv. Kontra om det er noen som kommer og sier at vedkommende har vært borte i en måned. For da vet man at videoovervåkning er borte.. ehm.. ja.. masse ting som man ikke får tak i som kan gjøre at man.. tja vi kommer ingen vei”.

Om den savnede har vært savnet før, mente også alle informantene var noe avgjørende og avgjørende. I forhold til om det er avgjørende når personen blir meldt savnet i forhold til om noen tidspunkt på dagen eller noen dager er mer sårbare mente fire av informantene at dette ville være noe avgjørende på deres arbeidssted. Av sårbare tidspunkt ble følgende nevnt av informantene:

”Fredag kl. 1530 ville jeg unngått å inngi en savnet-melding på en du er glad i. Da skal det være noe åpenbart straffbart som skal ha skjedd for at folk ikke går hjem og tar helg. Med mindre du ikke vil at politiet skal gjøre noe da. Da er dette tidspunktet prima”.

”Vi har erfart at det kan komme mottak av savnetmeldinger litt sent på dagene typisk sent en fredag.. nærmer seg slutten på dagvakt. Da har de typisk kanskje blitt behandlet annerledes enn visst det hadde vært mandag formiddag og vi har en hel uke foran oss. Dette er jo egentlig eksempler hvor det kanskje ikke er blitt tatt så alvorlig”.

To informanter mente at dette ikke hadde noe betydning på vedkommende arbeidssted fordi de der hadde et system som ville fange opp sakene uansett når på døgnet savnet-meldingen ble inngitt.

Bare en av informantene har erfart at melder sosiokulturelle bakgrunn er lite avgjørende, mot fem informanter som mener det vil være noe avgjørende eller avgjørende. To av informantene forklarte det slik:

” Jo mer ressurssterk og vanlig liv, desto mer går alarmen. Dessverre”.

”Når en person kommer for å melde noen savnet. Så vil den som tar i mot gjøre sin subjektive vurdering av melders troverdighet”.

En annen informant forklarte det slik:

”(…) Om personen som har tatt i mot savnetmeldingen har tatt det på alvor. Om den oppfatter det som en reell savnetmelding. Om den på en måte blir bekymret og tenker at her er det kanskje noe mer. Eller om det er en subjektiv mening her om at personen har forsvunnet frivillig eller at det rett og slett er litt forutinntatte meninger her som styrer den videre jobben. Det avhenger veldig av den som tar i mot meldingen, og det avhenger også selvfølgelig på den som leverer meldingen. Om den er bekymret eller ikke”

Alle informantene mener at hovedetterforskers subjektive mening er noe avgjørende eller avgjørende for hvordan saken etterforskes. En informant forklarte det på denne måten:

”Hovedetterforskers subjektive mening vil jeg si er noe avgjørende (...) For det er veldig lett å skrive eller sende opp en sak til jurist og vekte bevisene på en subjektiv måte. og på en måte få overbevist de”.

Om påtaleansvarlig sin subjektive mening mente alle dette ville være noe avgjørende, utenom en informant som svarte verken eller. Dette svaret ble begrunnet slik:

”Tenker verken eller på den siden det er så ulikt om de involverer seg eller ikke”.

I forhold til den første etterforskeren som tar i mot savnet-meldingen mente fire informanter at det var noe avgjørende eller avgjørende. En informant mente dette var lite avgjørende der vedkommende jobber. Dette ble begrunnet med at de som tok i mot savnetmeldingen skulle følge en mal:

”De følger malen. Bli som en sjekkliste som er altfor lang. Fra KODE”.

Av andre faktorer som ble nevnt er pågang fra pårørende. Dette ble tatt opp av tre informanter. En informant forklarte det på denne måten:

”Altså, jeg håper det ikke har så mye å si men det har nok det.. en faktor er pågang av pårørende. Og selv om vi kanskje ikke liker å tenke sånn, så er det sånn at hvis du har pårørende som ringer konstant og ber om oppdatering. Så er det vanskelig å ikke være i telefonen hver dag og gi dem en oppdatering. Da blir det sånn vi må gjøre dette fordi de kommer til å ringe (...) Og kanskje dermed også litt i forhold til dette med samfunnsrangering.”.

Dette med ressursituasjonen på de ulike arbeidsstedene ble også nevnt som en egen avgjørende faktor av fire av seks informanter.

4.4.2 Vignett

Alle informantene fikk tilsendt et dokument med følgende case:

”Du er på jobb en tirsdagsmorgen på etterforskningsavdelingen i Lillevik. Marte Kirkerud kommer til politivakta for å melde sin fraskilte ektemann Peder Ås savnet. Marte og Peder har ett barn sammen på 3 år. Det var Peder sin tur til å hente datteren i barnehagen dagen før, men han dukket ikke opp. Dette er ulikt Peder da han har et nært forhold til datteren. Marte har ikke lyktes i å nå Peder på telefonen. En politipatrulje har vært hjemme hos Peder og avklart at han ikke er hjemme.

Fortell hvordan du og din avdeling ville tatt tak i denne saken”.

Alle informantene var enig om at saken slik den fremkom av casen ville utløse etterforskningsoppgaver. Samtlige pekte på at det er momenter som tyder på at det er uvanlig at savnede blir borte, noe som igjen kan gjøre at saken blir tatt mer alvorlig.

Informantene ble deretter gjort kjent med første variasjon til casen:

Variasjon 1: Ville noe blitt annerledes i etterforskningen dersom Marte meldte Peder savnet når klokken var 1530 fredag kveld? Hvis ja, på hvilken måte?

Med denne endringen i casen, mente tre informanter at det hadde endret noe på hvordan de tror deres avdeling ville etterforsket saken, mens tre mente det ikke ville ha betydning. De tre informantene som mente at dette ville ha en innvirkning, la vekt på at det trolig blir slik fordi de som jobber med vanlig etterforskning går hjem. De tre informantene som mente at det ikke ville påvirket hvordan saken ble håndtert begrunnet dette med at de har en 24/7 vaktordning som gjør at det vil være noen som tar seg av sakene gjennom helgen. Dette påpekte imidlertid de tre andre informantene også, men trakk frem at det ikke nødvendigvis var noe automatikk at de som jobber helg (FSI) gjorde noe med saken dersom det også var mye annet å gjøre. En informant forklarte dette på denne måten:

”Mye mer ressurser kl. 0730 på en tirsdag enn 1530 på en fredag. Saken ville blitt tatt av FSI. De måtte tatt vurderingen videre så måtte man bare sett hva som var gjort når man kom på jobb mandag igjen. Jeg har erfart at det ikke har skjedd noenting med saken gjennom hele helgen utenom å se til at den savnede ikke er hjemme..... Dette blir jo bare en ekstra ting oppi alt annet FSI har”.

Flere av de tre informantene som mente at dette momentet ikke ville ha betydning her, trakk frem at tidspunktet for når på dagen og når i uken en person blir meldt savnet vil ha noe å si hvor sakene er mer utydelig enn den fremstod i casen. Det ble påpekt at det var flere løse tråder i casen som gjorde at man ville tenkt at det her kunne ha skjedd noe siden det fremstår som en *”vanlig mann og vanlig familie”*.

Informantene ble deretter bedt om å gå tilbake til utgangspunktet i casen før de fikk en ny variasjon: *Variasjon 2: Dersom dere får kjennskap i at Peder tidligere ikke har hentet i barnehagen som avtalt, vil dette påvirke etterforskningen på noen måte?*

Fire av seks informanter mener det trolig ikke hadde hatt betydning for håndteringen. Dette ble begrunnet med at momentene i casen likevel gjør at man må iverksette etterforskingsskritt selv om personen har vært savnet tidligere. For tre av de andre informantene mente de at dette ville ha betydning i form av at man kanskje ville ventet med etterforskningsplan i prosjekt for å ”spare ressursene”, samt ikke forhaste seg med å ta tak i saken i tilfelle den savnede dukker opp. To av disse informantene forklarte også at denne faktoren fort ville svekket en hypotese slik praksisen er der vedkommende jobber:

”Det kunne fort blitt at man tenkte at da har det sikkert ikke skjedd noe straffbart.. Den hypotesen ville blitt svekket på en måte...så sannsett hadde man blitt påvirket og det ville hatt betydning tipper jeg”.

Videre ble informantene gjort kjent med en variasjon om ulike kjønns betydning: *Variasjon 3: Ville noe endret seg dersom det var Peder som meldte sin fraskilte kone savnet under de samme omstendighetene?*

I forhold til denne endringen var det to informanter som sa nei og mente dette ikke ville ha betydning slik de har erfart det. En informant mente det heller ikke hadde gjort noe forskjell men la imidlertid til flere momenter:

”Ville ikke gjort noe forskjell. Men igjen.. verstefallsteori.. oftest er i forhold til vold i nære relasjoner.. undersøkelser om det ville vært hendelser mellom dem tidligere i forhold til vold. Indikasjoner på at han har vært voldelig, ville det vært naturlig med detaljert forklaring”.

De tre andre informantene fortalte at en forskjell hadde vært å eventuelt gjort mer ut av etterforskningen og forklarte det slik:

”Jeg har lyst å si nei...(..) Jeg tror ikke nødvendigvis vi hadde gjort så ufattelig mye mer. Altså... Men skulle det vært vektet på en eller annen måte så hvert fall at vi ikke gjorde noe mindre. Vil jeg tro”.

”(...) Noe man kanskje tenker er mer ulikt en dame enn en mann.... Ville trykket litt mer på alarmknappen her slik jeg har erfart det på mitt arbeidssted”.

I forbindelse med den neste variasjonen: *Variasjon 4: Dersom det var kjent at Peder hadde rusproblemer, ville dette endret etterforskningen på noen måte - var alle informantene enstemmig i at med dette som utgangspunkt så ville alle tenkt at det var større sjanse for at det kunne skjedd noe straffbart med den savnede. Alle nevnte at de ville tenkt kriminelt miljø. Her ble det understreket av to informanter at det vil være en forskjell på om vedkommende blir savnet kort tid etter forsvinningen eller om det har gått lang tid.*

Informantene ble igjen bedt om å gå tilbake til utgangspunktet i casen før de fikk presentert siste versjon: *Variasjon 6: Dersom Peder og Marte kom fra Eritrea og hadde bodd i Norge i 3 år - ville det hatt noe betydning på noen måte for etterforskningen? Her tenkte alle informantene at et nytt moment ville vært å sjekket om den savnede hadde reist til hjemlandet. I forhold til om dette variasjonen ville endret noe med vurdering av alvorlighetsgrad trodde tre informanter at dette hadde gjort at saken ble mindre prioritert. En informant forklarte det slik:*

”Nja, sikkert etter hvert kanskje. Men man hadde kanskje fort vært litt forutinntatt på at personen sikkert hadde reist hjem og hadde det bra. Kunne blitt vanskelig å prioritere opp mot alvorlige voldssaker for eksempel”.

”For min del ville det ikke endret noe. Men ser av erfaring at det har skjedd der jeg jobber. For noen ville det endret noe. Men veldig subjektivt”.

En informant sa dette om variasjonen:

”Ville ikke hatt noe å si. Bekymringen ville vært nøyaktig det samme”.

Informantene fikk i tillegg enda et moment til denne variasjonen: *Variasjon 6.1: Dersom du og de andre etterforskerne fikk vite at Peder Ås har familie i Eritrea som han dro for å besøke innimellom – ville dette endret noe av måten saken ble etterforsket på dersom Marte sa at det ikke var utenkelig at han hadde dratt til hjemlandet? Ville dette påvirket etterforskningen?*

Med denne variasjonen mente to informanter at det ikke ville hatt noe betydning men bare blitt et ekstra moment å ha med seg. Den ene informanten forklarte det på denne måten:

”Ja da hadde man selvfølgelig snarlig ville avdekker om han har reist. (...) Ville ikke konkludert med noe før vi hadde fått det bekreftet”.

En informant mente imidlertid at dette ville endret mye slik vedkommende kjenner sitt arbeidssted:

”Ja dette ville endret det. (...) Ville ikke igangsatt en lik etterforskning da. Tror i den innledende fasen ville det vært en flyktig informasjon. Det hadde blitt sett på som en mulighet, og da hadde man ventet lenge før man gjorde noe”.

I denne sammenheng kom også en informant med et eksempel på en lignende opplevelse:

” Det var en av utenlandsk opprinnelse som ble meldt savnet. Som egentlig var en skam.. en tragedie.. som ikke hadde tålt dagens lys på mange måter. Flere etterforskere på avdelingen som virkelig var rystet over hvor lite som var gjort i den saken (...). Personen var innvandret til Norge, og hadde et kort opphold i Norge før hun ble meldt savnet (...). Det var en sak vi så mange måneder etter at den ble tatt i mot. (...) Ekstremt lite undersøkelser for å finne ut om vedkommende.. altså det var.. man kunne ikke se at det var etterforsket etter noen hypoteser egentlig. Utenom at personen kanskje var frivillig forsvunnet siden det var gjort så lite undersøkelser. Dersom det i det hele tatt var et prosjekt så var det ikke aktivt. Om det var det så var det i så fall bare et skall som ikke var i bruk..”

I dette eksempelet var fortsatt ikke den savnede funnet etter det informanten visste.

Det at avdelingen trolig ville se på saken som mindre alvorlig med dette ekstra momentet, var det også flere informanter som mente. En informant forklarte sin begrunnelse slik:

”Man ville kanskje ikke trykket på den kjempe store røde knappen med det samme men man ville jo undersøkt fly. (...) Men om man ikke fikk noen som helst indikasjon på at den reisen ikke er frivillig så spørs det om du hadde gjort noe mer”.

En annen begrunnet sitt valg på denne måten:

”Nei det blir ikke undersøkt mye for å se etter dem heller. Man tenker at man håper han er der og at det ordner seg av seg selv. (...) Dette har jo også litt med om det er mye henvendelser vedrørende saken. Fra familie eller media. Det setter press på oss. Hører vi ingenting fra noen så blir det jo fort nedprioritert kanskje”.

4.4.3 Oppsummering

Funnene viser at det er flere faktorer som vil ha betydning når det gjelder hvordan en sak med savnet person vil bli håndtert og etterforsket i initialfasen, slik informantene har erfart det. Faktorer som vil spille inn er blant annet hvem den savnede er, om personen har vært savnet tidligere, når personen blir meldt savnet i forhold til siste observasjon, når på døgnet og hvilken dag vedkommende ble meldt savnet og etterforskeren sin subjektive mening om saken. Noen av informantene problematiserer dette og mener at saken blir overlatt til magesfølelse og at subjektive vurderinger tar for mye plass i vurdering av saken. Begrunnelsen for at subjektive meninger får stor plass i vurderingene som gjøres i initialfasen, er i følge flere informanter fordi det mangler et system som kunne begrenset de farer, feil og fallgruver man kan havne i når man må gjøre vurderinger ut fra det man føler og tror i mangel på et annet alternativ. Dette er bekymringsfulle funn, da dette ikke er i tråd med de kvalitetskrav som stilles til etterforskningen og dermed ikke ivaretar involverte personers rettssikkerhet slik den skal (Riksadvokaten, 2018a).

Det kom også tydelig frem hvordan den savnedes sosiokulturelle bakgrunn kunne ha betydning. I følge flere informanter ville det være ulikt dersom det var den vanlige mann i gata som ble borte, kontra en rusmisbruker som til stadighet blir borte men tidligere har dukket opp igjen. I forhold til vignettundersøkelsen så mente alle informantene at deres arbeidssted ville tatt etterforskning av saken alvorlig, slik den ble presentert i casen innledningsvis. Dette fordi det var mange løse tråder og det var flere ting som skurret ved at Peder i casen var blitt borte. Det ble imidlertid noen ulike svar fra informantene etter hvert som variasjonene ble presentert. Noen mente blant annet at tidspunktet for når savnetmeldingen ble mottatt ville spille inn fordi de som tar i mot sakene går hjem kl. 1530 og iverksetting av etterforskingsskritt kunne derfor tatt flere dager, særlig om det var helg. Hos noen informanter mente de at dette ikke ville ha betydning.

Da variasjonen med rus ble presentert, mente alle informantene at deres arbeidssted ville tatt saken mer alvorlig fordi man ville tenkt at den savnede kunne være utsatt for et straffbart forhold. Dette ble begrunnet med at man ville tenkt på gjerningspersoner i det kriminelle miljøet. Dette skilte seg således fra hvordan informantene mente saken ville blitt behandlet dersom den savnede var rusmisbruker og hadde forsvunnet flere ganger tidligere.

Variasjonen som særlig skilte seg ut hos de som mente deres arbeidssted hadde en god håndtering og de som ikke mente det, var dersom personene i casen var av utenlandsk opprinnelse. Her var det flere av informantene som mente man ikke ville gjort den samme innsatsen fordi det ville være en sjanse for at den savnede hadde reist til hjemlandet. Her ville noen etterforsket videre til de fikk avkreftet eller bekreftet dette. Noen informanter tror imidlertid at deres arbeidssted ville gått ut i fra at dette var skjedd og derfor ikke gjort noe mer selv om det ikke var bekreftet. Dette er svært bekymringsfulle funn, da dette åpenbart ikke ville ivareta rettssikkerheten til savnede personer med denne bakgrunnen og deres pårørende. En slik praksis som beskrevet vil også trolig kunne gå svært negativt utover befolkningens tillit til politiet.

5.0 Diskusjon

I dette kapittelet skal jeg drøfte hvordan de empiriske funnene som ble presentert i kapittel fire, stiller seg i lys av avhandlingens problemstilling og forskningsspørsmål samt tidligere forskning og teori som ble presentert i kapittel 1.3 og 2.0. For å gi en best mulig oversikt over dette kapittelet gir jeg først en oppsummering av hovedfunn i avhandlingen. Deretter diskuterer jeg funnene i lys av gjeldende metodikk og regelverk, samt hvordan subjektive vurderinger og faktorer kan påvirke hvordan savnet-saker håndteres slik det fremkommer i funnene. Deretter drøfter jeg de forbehold og svakheter som finnes ved studien, før jeg redegjør for tanker om veien videre i forhold til forskning.

5.1 Oppsummering av hovedfunn

Samlet sett så viser funnene i denne avhandlingen et bilde som gir grunn til bekymring når det gjelder rettssikkerheten til personer som forsvinner og meldes savnet. Det samme gjelder deres pårørende. Hovedfunnene viser nemlig at fire av seks informanter opplever arbeidsstedets håndtering av saker med savnet person som ikke god nok. Alle tror det er mørketall innenfor sakstypen hvor forsvinningen kan skyldes et straffbart forhold, og i den sammenheng kjenner alle til saker hvor den savnede enda ikke er funnet. Hypotesetesting som metodikk var kjent for alle informantene og alle brukte de samme fire faste hypotesene: At den savnede har forsvunnet frivillig, blitt utsatt for en ulykke, tatt selvmord, eller blitt utsatt for en straffbar handling. Noen av informantene mente faste hypoteser var utelukkende positivt mens noen problematiserte det, og argumenterte for at man da ville slutte å tenke selv, samt ikke legge til informasjon som var særskilt i hver enkelt sak. I tillegg ble det pekt på at hypotesen ”utsatt for et straffbart forhold”, favner veldig mye og er lite spesifikk.

I forhold til regelverket så var fire av seks informanter kjent med riksadvokatens rundskriv om savnetmeldinger. Det var noe ulikt blant informantene som kjente til rundskrivet, når det gjaldt hvor godt de kjente innholdet i det. Noen visste at det var et rundskriv, men kunne ikke utdype noe mer om hva som stod der. Det virket derfor som rundskrivet om savnetmeldinger og innholdet generelt ikke var nevneverdig kjent for informantene.

Alle informantene var enig i at det ble gjort vurderinger i initialfasen av saker med savnet person. Disse vurderingene ble ofte gjort av etterforskeren som tok i mot savnetmeldingen, hovedetterforsker og jurist i noen tilfeller. Alle utenom to informanter mente imidlertid at

jurist ikke engasjerte seg nok i denne sakstypen og trodde dette kunne skyldes at de hadde for mye å gjøre med andre saker.

Vurderingene ble begrunnet med forskjellige faktorer som kunne spille inn. Alle informantene mente at hvem den savnede er ville være noe avgjørende eller avgjørende for hvordan saken ble etterforsket videre. Det samme gjaldt når personen ble meldt savnet i forhold til når vedkommende forsvant. Begrunnelsen for dette var blant annet at man ville få en dårligere start på etterforskningen om personen eksempelvis allerede hadde vært borte en måned. Hvem den savnede er i forhold til sosiokulturell bakgrunn, om personen for eksempel var rusmisbruker og i tillegg ble meldt savnet lenge etter siste observasjon, kunne være avgjørende. Alle utenom en informant mente at hvem melder er i forhold til sosiokulturell bakgrunn, kunne være noe avgjørende eller avgjørende. Videre mente alle at hovedetterforsker på saken sin subjektive mening ville være noe avgjørende eller avgjørende for hva som ble gjort videre med saken. Det samme mente alle utenom en informant vedrørende den første etterforskeren som har med saken å gjøre og dens subjektive mening.

Når det gjelder besvarelsen i vignettundersøkelsen, var alle informantene samstemte om at deres arbeidssted trolig ville etterforsket saken med en gang slik den ble presentert i casen. Alle syntes det var flere løse tråder i casen og trodde derfor at arbeidsstedet ville iverksatt en del etterforskingsskritt for å avklare hva slags type sak de stod ovenfor. Samtidig trodde flere av informantene at hvilken dag og tidspunkt på dagen når savnetmeldingen blir inngitt kunne ha betydning for hvordan saken ble etterforsket i initialfasen. To av informantene mente dette ikke ville ha noen innvirkning fordi de har beredskap som ivaretar sakene uansett når de blir registrert.

Dersom Peder i casen var rusmisbruker under de samme omstendighetene som casens utgangspunkt, så ville alle informantene tenkt at det var større sannsynlighet for at deres avdeling ville etterforsket saken med større styrke. Dette fordi de ville ansett det som mer sannsynlig at den savnede kunne vært utsatt for et straffbart forhold. Alle nevnte kriminelt miljø i denne sammenheng. Ingen av informantene trodde at kjønn ville ha betydning eller ha noen spesiell betydning for hvordan man ville etterforsket saken med samme utgangspunkt. Noen nevnte imidlertid at man i alle fall ikke ville gjort mindre om man skulle vektet det på noen måte. Den største forskjellen var hvor ulikt informantene trodde deres arbeidssted ville etterforske saken dersom den savnede var av utenlandsk opprinnelse. Her mente mange at det

ville ha betydning fordi man ville tenkt at de kanskje hadde reist til hjemlandet. Noen trodde likevel at de ville etterforsket det med samme styrke til dette eventuelt var blitt bekreftet, mens noen ville tatt ned intensiteten på etterforskningen uavhengig om man fikk det bekreftet eller ikke. Dette skiller seg ut fra slik alle informantene tenkte arbeidsstedet deres ville håndtert savnet-saken slik den ble presentert i utgangspunktet.

Til tross for negative erfaringer og opplevelser med hvordan saker med savnet person håndteres, ble det ikke nødvendigvis gjort noe endring på praksisen utenom hos en informant. Her måtte det et uheldig utfall i en sak til, for å endre praksis. Hos de andre informantene var ikke dette tilfellet. Dette henger kanskje sammen med at bare en av informantene var kjent med at det ble praktisert evaluering av sakene i etterkant. Ingen av informantene mente deres arbeidssted hadde til vane å evaluere sakene underveis eller drive med systematisk erfaringslæring. Dette kan tilsynelatende bety at systematisk erfaringslæring ikke er godt nok implementert på alle etterforskningsavdelinger i Norge. En skulle tro at dersom enkelte av disse beskrivelsene av praksis ble evaluert, så ville dette medført noen endringer, slik den ene informanten forklarer. Men det at det i det hele tatt trengs et svært uheldig saksutfall for at praksisen skal endres, er i seg selv å anse som bekymringsverdig.

5.2 Etterforskeres opplevelse av håndteringen av saker med savnet person

5.2.1 Håndteringen etter gjeldende metodikk og regelverk

Et av de sentrale funnene i denne forskningen, er som nevnt at alle utenom to informanter opplever at deres avdeling håndterer saker med savnet person på en tilfeldig og vilkårlig måte, og at de ikke opplever håndteringen som god nok. Dette i og for seg er jo å anse som alvorlige funn, og praksisen som blir beskrevet av flere ivaretar åpenbart ikke rettssikkerheten til de som blir borte eller de pårørende. Når det blir beskrevet at flere av informantene selv har fått en dårlig følelse av måten deres arbeidssted håndterer sakstypen på, og at det er flaks at det stort sett går bra, så er dette et tegn på at noe tilsynelatende ikke fungerer slik det burde.

Så hva kan dette komme av? Kan denne praksisen ha noe med det gjeldende regelverket å gjøre? Det var som nevnt noe variasjon i hvilken kjennskap de ulike informantene hadde til regelverket. Noen av informantene kjente til regelverket og rundskrivet fra 2004 om etterforskning av saker med savnet person. To av informantene kjente imidlertid ikke til det i det hele tatt. De som kjente til regelverket visste i varierende grad hva som står der. Dette

samsvarer med det som fremkom i Berg (2019) sin studie hvor de fleste av hans respondenter forholdt seg i liten grad til rundskrivet. Dette samsvarer også med Smith & Greene (2014) sin undersøkelse på engelske etterforskere, som viste at over halvparten av respondentene ikke kjente til de gjeldende retningslinjene for saker med savnede personer (Smith & Greene, 2014).

Hva kan dette skyldes? Som noen av informantene sa, så hadde det aldri blitt diskutert eller fremlagt av noen ledere der de arbeider. Burde etterforskerne vite bedre, og selv ta ansvar for å kjenne regelverket? Det står jo som nevnt i riksadvokatens rundskriv om kvalitet i etterforskningen (2018) at medarbeidere selv har ansvar for dette. Samtidig er savnet-saker bare en liten brøkdel av hva flere av informantene jobber med til vanlig. På den ene siden burde de kanskje ha lest rundskrivet, men på den annen side er det rart om ikke ledelsen selv har noe ansvar her. Dette kommer jo også frem i det samme rundskrivet fra Riksadvokaten hvor det påpekes at det er et ledelsesansvar å legge til rette for faglig utvikling (Riksadvokaten, 2018a). Samtidig vil noen kanskje mene at det ikke fremkommer i rundskrivet om savnetmeldinger, akkurat hvordan man skal håndtere sakene etter mottagelse. Ser man eksempel på engelsk politi sine rutiner så finnes det en utarbeidet manual som tar for seg hvordan man skal ta i mot savnetmeldingen og hva den skal inneholde, hvilket risikovurderingssystem som skal benyttes og hvordan det skal forstås samt hvordan man i praksis skal etterforske denne sakstypen (Npia, 2010).

Samtidig fremgår det jo av rundskrivet fra 2004 at man skal sikre spor og bevis i initialfasen så langt det lar seg gjøre, i den hensikt at alt er sikret dersom det skulle vise seg at den savnede har blitt utsatt for en straffbar handling. På flertallet av informantenes arbeidssted var imidlertid ikke dette gjeldende praksis. Dette henger kanskje sammen med hvor stor ressursutfordringer det kan være med sakstypen slik Fyfe m.fl. (2015) påpeker. Flere av informantene forteller også selv at det handler mye om ressurser samt å spare tid. Om man bruker mye ressurser på savnet-saker vil dette gå utover andre saker man sitter med fra før. Dette oppleves for flere som en generell utfordring i etterforskningsarbeidet. Dette kan forstås som at kravet til effektivitet settes høyt i praksis, men samtidig vil det potensielt kunne gå utover rettssikkerheten til involverte parter. Kravet til effektivitet er åpenbart et viktig krav og prinsipp, da en treg saksgang kan gjøre involverte parter skadelidende. Samtidig er det på det rene at kravet til effektivitet ikke skal gå på bekostning av rettssikkerheten (Auglend & Mæland, 2016). Her mener jo imidlertid også Ask m.fl. (2011) at krav om effektivitet kan gå

negativt utover hvordan etterforskere gjør vurderinger. Rettsikkerheten skal alltid veie tyngst, men slik praksisen blir beskrevet hos flere informanter så ser det ikke ut til at dette nødvendigvis alltid er tilfelle. Kanskje om man hadde hatt mulighet til å sikre alle spor og bevis i initialfasen av savnet-saken så ville dette løst noe av opplevelsen flere etterforskere har vedrørende arbeidsstedets håndtering? Flere av informantene ønsket imidlertid et nasjonalt system og implementerte rutiner utover rundskrivet, som gjorde at man visste hvordan man skulle vurdere saken i initialfasen og hvordan man skulle håndtere den videre. Samtidig var det også en informant som mente rundskrivet var dekkende i sin helhet sammen med generell etterforskningsmetodikk.

Slik som Berg (2019) og Sundstrøm (2020) fant i sine avhandlinger vedrørende hypoteser, ble det også funnet i denne studien at informantene var bevisst på å tenke hypoteser. Alle trakk frem bruken av fire faste hypoteser: *at den savnede har forsvunnet frivillig, blitt utsatt for en ulykke, selvdrap eller blitt utsatt for en straffbar handling*. Dette kan tyde på at informantene er bevisste på hypotesebruk i etterforskning, i alle fall i denne sakstypen. Likevel kan det hende informantene fremstår bevisste på dette fordi de fikk lest samtykkeskjemaet tilhørende studien i forkant og at de derfor fikk forberedt seg i mer eller mindre grad. Samtidig var det flere av informantene som problematiserte de faste hypotesene og mente de kunne medføre at man sluttet å tenke selv. En informant mente det gjorde at man ikke skrev hypotesene ned fordi man tenkte at alle visste hvilke hypoteser som var aktuelle uansett.

Det ble forklart at det blant annet var tidspress som gjorde at de gjerne ikke ble skrevet ned. Dette med å ikke skrive ned hypotesene var også noe flere informanter mente var vanlig der de arbeider. Dersom man skrev de ned var det ikke uvanlig at dette ble gjort flere dager etter politiet fikk kjennskap til forsvinningen. Dette særlig i de tilfeller hvor det hadde gått flere dager og personen fortsatt ikke var kommet til rette og at man da var nødt til å gjøre videre undersøkelser opp mot alle hypotesene. Dette samsvarer i utgangspunktet ikke med det Bjercknes & Fashing (2018) skriver når det gjelder hypoteser. I følge dem så vil ikke vi som mennesker kunne klare å ha all informasjonen i hodet og likevel ha kontroll på den. Ved testing av hypoteser bør dette gjøres systematisk i en etterforskningsplan (Bjercknes & Fashing, 2018).

Til tross for at alle informantene fortalte at det var vanlig praksis å tenke de fire faste hypotesene på deres arbeidssted, var det imidlertid ingen av informantene som fortalte om

systematisk bruk av hypoteser videre fra initialfasen. Dette er i utgangspunktet ikke i henhold til Riksadvokatens rundskriv (2018) og gjeldende metodikk som tilsier at man skal aktivt bruke hypotesene i etterforskningen fra start til slutt. Alle informantene forklarte jo som nevnt at de tenker hypoteser og noen ganger skrev de ned i en etterforskningsplan, men dette var ikke noe som alltid ble gjort. Dette er imidlertid ikke noe de trenger å gjøre da det ikke er bestemt at det skal lages etterforskningsplaner i savnet-saker. Flere så likevel nytten av etterforskningsplaner i saker med savnet person. Alle kjente til det anbefalte verktøyet, indicia prosjektmodul til å føre etterforskningsplaner i. Dette samsvarer i stor grad med funnene til Berg (2019) og Sundstrøm (2020).

Alle informantene fremstod bevisste på bekreftelsesfeller og tunnelsyn samt på viktigheten av å være objektive. Flere mente likevel at praksisen på deres arbeidssted kunne medføre bekreftelsesfeller og tunnelsyn i initialfasen av etterforskningen. Dette fordi man ikke systematisk testet hypotesene, men mer listet dem opp. Man hadde hypotesene der, men man lagde ikke nødvendigvis etterforskningskritt ut fra hver hypotese for så å forsøke å avkrefte dem. Dette samsvarer med de funn Sundstrøm (2020) fant i sin studie vedrørende etterforskeres bruk av hypoteser og hvordan et fåtall jobber systematisk med dem gjennom hele etterforskningen. Alle informantene i denne avhandlingen mente også at deres arbeidssted hadde forbedringspotensiale når det gjaldt å systematisk teste hypoteser gjennom hele saken fra a til å.

Flere fortalte om en praksis hvor man gikk etter den hypotesen som kanskje fremstod som mest sannsynlig der og da, og ikke nødvendigvis gjorde så mye med de andre hypotesene. Dette var kanskje et resultat av at en etterforsker hadde tolket informasjonen man satt med i initialfasen, og på bakgrunn av det tenkt ut hvilken hypotese som virket mest sannsynlig. Flere mente denne praksisen var problematisk og kunne medføre bekreftelsesfeller fordi man slutter å tenke selv. Å arbeide på denne måten kan åpenbart medføre bekreftelsesfeller og tunnelsyn og på den måten skade etterforskningen. Dette er også tilsynelatende i strid med objektivitetsprinsippet. Dette er særlig alvorlig da manglende objektivitet er å anse som en av de hovedgrunnene til feil i politiets etterforskning (Bjerknes & Fashing, 2018).

5.2.2 Subjektive vurderinger og faktorer som kan påvirke etterforskningen

I følge informantene baserte vurderingene seg i stor grad på subjektive meninger. Enten subjektive vurderinger hos etterforskeren som mottar savnetmeldingen eller hovedetterforsker. Som jeg har vist tidligere kan subjektive vurderinger basert på skjønn og erfaringer kunne medføre ulik praksis avhengig av hvem som gjør vurderingene. Dette funnet samsvarer med Smith & Greene (2014) som fant i sin studie at det er sannsynlig at politiets behandling av saker med savnet person vil avhenge stort av hvem som håndterer de ulike sakene, fordi det vil være høy risiko for subjektiv beslutningstaking (Smith & Greene, 2014).

Flere nevnte også magefølelse og tidligere erfaring som holdepunkt for vurdering. Som vist tidligere så mener både Magnussen (2017) og Olsvik (2013) at det å basere vurderinger på magefølelse ikke er å anse som pålitelig. Det å tro at magefølelsen eksempelvis kan skille mellom alvorlige savnet-saker og ikke alvorlige savnet-saker har trolig ikke rot i virkeligheten (Magnussen, 2017). Det at informantene da forteller at dette gjøres i praksis er bekymringsverdig. Det var imidlertid de færreste av informantene som syntes dette var en god løsning selv. Det å gjøre vurderinger basert på magefølelsen ble trukket frem som en praksis som ble gjort grunnet fraværet av et etablert system eller rutine.

Dette henger kanskje sammen med at flere av informantene var bevisste på at deres forforståelse og fordommer ville prege vurderingene som ble gjort innledningsvis. Likevel går det som oftest bra og flere av informantene trodde dette var grunnen til at sakene ikke ble tatt mer alvorlig. Man satser på at det går bra, og det gjorde det som regel og da fikk det ikke nødvendigvis noen konsekvenser. Dette medførte igjen at det ikke ble gjort noen endringer på praksisen. Samtidig fortalte alle informantene at de kjente til saker på sitt arbeidssted hvor en savnet person fortsatt ikke var funnet og hvor ingen av hypotesene nødvendigvis skilte seg mer ut enn de andre. Her ble det trukket frem hvor stor betydning press fra pårørende kunne ha på etterforskningen, både når det gjelder press på etterforskerne internt men også det å gå ut i media. Jo mer press fra pårørende, jo mer ble man "tvunget" til å gjøre i etterforskningen. Dette kan ligne på hvordan de pårørende i Trine Frantzen sin forsvinning la press på politiet og krevde svar, noe som kan ha bidratt til at politiet gjorde mer (Thune, 2016).

Det kan som nevnt være mange grunner til at en person forsvinner. For at politiet i det hele tatt skal få kjennskap til forsvinningen avhenger dette ofte av at noen er bekymret for personen som er borte. Dette kan imidlertid skape et skille mellom personer som har mange

rundt seg som følger opp, og de som ikke har det. Dette er noe som kan gjøre at saker med savnet person og hvordan sakene etterforskes, vil kunne påvirkes av den savnedes sosiokulturelle bakgrunn og på den måten hvem den savnede er. Dette kan eksempelvis bidra til at personer som er forsvunnet ikke blir formelt meldt savnet før lenge etter at de egentlig ble borte. Flere av informantene trodde at dette ville ha betydning i form av at noen saker kunne få et mye dårligere utgangspunkt enn andre. Det at politiet får kjennskap til en savnet person lenge etter at vedkommende egentlig ble borte vil gjøre saken vanskeligere å oppklare av naturlige grunner. Spor og bevis kan gå tapt, og det kan være vanskelig å vite hvor man skal begynne. Dette er imidlertid faktorer som politiet ikke kan ta ansvar for. I de tilfeller hvor politiet får et dårlig utgangspunkt fordi de ikke kjenner til at vedkommende er borte, kan kanskje ikke skyldes rutinene eller systemene på samme måte.

Dersom politiet på den annen side får kjennskap til en forsvinnings sak kort tid etter personen er blitt borte, og velger å ikke etterforske etter gjeldende regelverk og metodikk så vil dette være problematisk. For det første vil det gå utover rettssikkerheten til de involverte partene. For det andre vil det gå negativt utover befolkningens tillit til politiet. Som tidligere nevnt er dette selve fundamentet i et demokrati – nettopp at befolkningen har tillit til politiet. Det samme gjelder at befolkningen må kunne føle seg trygge (Bjerknes & Fashing, 2018). De må føle seg trygge på at dersom de selv skulle forsvinne eller noen nær dem, så vil politiet gjøre alt de kan for å finne dem. Dette helt uavhengig av hvem de er og hvor de kommer fra.

I de tilfeller politiet kanskje ikke gjør like mye med en savnet-sak kan grunnen være, slik noen av informantene forklarte – at etterforskernes magesfølelse og subjektive meninger og følelser rundt saken har en innvirkning på hva som blir gjort eller hva som ikke blir gjort. En slik praksis er åpenbart ikke i henhold til objektivitetsprinsippet eller likebehandlingsprinsippet. Med andre ord er det flere ting som tyder på at det ikke er likhet for loven. Det er klart at alle saker ikke er helt like på alle måter. Det vil stort sett alltid være noe forskjellig utgangspunkt eller momenter i sakene som er ulike. Det kan derfor være legitime grunner for at noen saker må behandles ulikt, og det er ikke nødvendigvis noe galt i dette. Men dersom savnet-saker blir håndtert og behandlet ulikt på bakgrunn av hvem du er, så må man vel kunne si at dette er en svært uheldig praksis? Kanskje bekymringene som Riksadvokaten hadde over kvaliteten i etterforskningen, fortsatt burde være aktuell når det gjelder etterforskning av saker med savnet person?

Slik som det fremkommer i vignettundersøkelsen, så var det eksempelvis flere av informantene som trodde at sitt arbeidssted ville gjort mindre og tenkt annerledes dersom Peder (den savnede i casen) kom fra et annet land enn Norge. Selv om man skal ta hensyn til omstendighetene rundt forsvinningen, så kan man vel ikke si at det i seg selv er en legitim grunn til å gjøre mindre? Kan dette sies å være grundig og samvittighetsfull behandling av saken slik det skal være etter riksadvokatens rundskriv om kvalitet i etterforskningen? Informantene var tydelig på at dette ikke var noe de selv mente var riktig praksis og ikke en vurdering de selv ville gjort, men det var slik de så for seg at arbeidsstedet ville lagt til rette for at det kunne gjøres i praksis. Dette ble også underbygget ved flere eksempler med kritikkverdig håndtering av sakstypen. Samtidig var det ikke nødvendigvis en bevisst forskjellsbehandling som ble gjort, men mer ubevisst på bakgrunn av at vurderingene innledningsvis ble gjort ut fra etterforskernes erfaringer og skjønnsmessige vurdering. Her vil trolig ens fordommer og forforståelse spille inn. Og selv om de færreste vil vedkjenne seg at etnisk og kulturell bakgrunn spiller inn når det gjelder troverdighet, så vil det som nevnt trolig gjøre dette (Finstad, 2000; Magnussen, 2017).

Av eksempler som ble trukket frem for å synliggjøre informantenes opplevelser og erfaringer, fortalte en informant om en utenlandsk dame som forsvant som fortsatt ikke er funnet. Her ble det aldri bekreftet eller avkreftet at hun hadde reist til hjemlandet sitt eller ikke. Et annet eksempel var en rusmisbruker som ikke ble meldt savnet før en stund etter han sist ble sett. Dette gjorde at etterforskningen ikke ble så optimal som den burde, og at man kanskje nå i ettertid ser at man burde gjort mer. Dette gjorde etterforskningen vanskelig fra start, men det at personen var rusmisbruker var likevel et moment som kanskje gjorde at saken hadde blitt etterforsket annerledes om det var en ressurssterk person som var borte, slik informanten så det. Det å behandle en savnet-sak annerledes med mindre styrke om den savnede er rusmisbruker, minner mye om kritikken som ble rettet mot etterforskningen av Trine Frantzen sin forsvinning i 2004. Dette er skremmende med tanke på at mye burde ha skjedd med praksisen på 17 år.

Ser man dette i sammenheng med Finstad (2000) sin forskning, kan det jo virke som det praktiseres et ”politiblikk på vrangen”. Politiblikket handler enkelt sagt om hvordan politiet ut fra ytre sosiale faktorer kan oppsøke personer grunnet en mistanke, her ser det ut til at det innenfor savnet-saker kan være motsatt. Politiet gjør mer, jo mer ressurssterk den savnede er. Og derav mindre desto mindre ressurssterk personen er. Samtidig så man at alle informantene

trodde at deres arbeidssted ville etterforsket saken som ble fremlagt i casen med mye tyngde dersom Peder (personen i casen) var rusmisbruker. Den detaljen i seg selv gjorde at alle tenkte kriminelt miljø og at det var større sjanse for at arbeidsstedet ville prioritert saken høyere fordi de ville tenke at et straffbart forhold kunne være mer sannsynlig. Her ser det imidlertid ut til at politiblikket kommer den savnede til gode, ved at politiet gjør mer for å finne vedkommende. Sett på denne måten kan det se ut til at rusmisbrukere i seg selv som nettopp er borte under rare omstendigheter slik som i casen, vi bli prioritert fordi man tenker at det er en mulighet for at personer i det kriminelle miljøet kan stå bak forsvinningen, kontra dersom politiet får kjennskap til at noen ikke har sett en rusmisbruker på flere uker. Kanskje har dette noe med utsiktene til en oppklaring å gjøre? Eller kan pågang fra pårørende ha betydning?

Det er jo naturlig å tenke at rusmisbrukeren som ikke blir meldt savnet før lenge etter siste observasjon kanskje ikke har noen nære som følger opp eller har mulighet til å følge opp? En ting er å bli meldt savnet, noe annet er å faktisk bli savnet av noen. Det var imidlertid to informanter som mente deres arbeidssted trolig ikke ville håndtert sakene annerledes om den savnede var fra et annet land enn Norge eller om den savnede var rusmisbruker. Dette ville vært et ekstra moment å ta med i vurderingen, men det ville ikke gjort noe med prioriteten på saken. Med bakgrunn i dette kan en kanskje si at det fremstår som praksisen er ulik etter hvor du arbeider. Dette kan igjen medføre at det kan være ulikt hvordan saken blir håndtert etter hvor du blir meldt savnet. Det er åpenbart at dette går utover rettsikkerheten og flere viktige prinsipp i etterforskningen. Dette går jo også i mot et av formålene med ny reform – nemlig likere polititjeneste (Regjeringen, 2019-2020). I tillegg virker det ikke nødvendigvis som FSI sin rolle fungerer i praksis overalt slik det i utgangspunktet er tenkt. I følge flere informanter fungerer FSI mer som en sil, hvor saker siles til riktig etterforsker og etterforskningsavdeling uten at de nødvendigvis bidrar til å kvalitetssikre etterforskningen på noen måte.

Når det gjelder samarbeid med jurist så var det bare to av informantene som betegnet sin samhandling med jurist som bra og stabil. For de resterende informantene var engasjement fra jurist også noe som kunne være mangelfullt. Likevel var informantene tydelig på at det ikke var juristene i seg selv som ikke ønsket å engasjere seg, men at det trolig handlet mye om ressurser. Hos de fleste informantene var det eksempelvis ikke etablert rutiner for saksmøter med jurist i savnet-saker i initialfasen. Det var derfor ikke nødvendigvis noen systematikk i at juristen måtte mene noe om vurdering av saken eller videre gjøremål. Som en følge av dette var det derfor ikke uvanlig at etterforskerne selv gjorde flere av vurderingene innledningsvis.

Dette var vurderinger rundt alvorligheten av saken, og hvilke etterforskningskritt som eventuelt burde gjøres. Samtidig er det ikke nødvendigvis noe galt i at etterforskere tar vurderinger innledningsvis. Det er som tidligere nevnt en del av jobben, da det ikke er alle vurderinger som tilfaller jurist. I retningslinjene til engelsk politi fremkommer det også at etterforskerne skal ta vurderinger innledningsvis, men her listes det opp hvordan vurderingene skal begrunnes og et system man skal benytte seg av i vurderingen (Npia, 2010). Det er kanskje her håndteringen kan bli vilkårlig og ulik ettersom hvilken etterforsker som tar vurderingene. Det er ikke nødvendigvis lett å vurdere ut fra et system man ikke opplever at finnes.

Samtidig fortalte alle informantene som opplevde at arbeidstedets håndtering ikke var god nok, at de var opptatt av å få frem at det ikke nødvendigvis er etterforskerne som er problemet her. Dette samsvarer med min egen erfaring. Det handler ikke nødvendigvis om at etterforskerne er fordomsfulle og bevisst ikke ønsker å se informasjon som går i mot deres egen oppfatning. Det handler kanskje mer om at man i mangel på et helt fungerende system må bruke sine egne evner til tross for de kognitive begrensningene som finnes. Samtidig skal det også sies at alle informantene var enige i at deres arbeidssted også kunne håndtere etterforskning av saker med savnet person på en veldig bra måte hvor de gjorde mye riktig. Likevel mente flere av informantene at så lenge den gode håndteringen ikke skyldtes gode etablerte rutiner og praksis, så ville praksisen i seg selv være problematisk.

Så hvordan kan etterforskere ha slike opplevelser og erfaringer, uten at man gjør noe med praksisen? Som fem av seks informanter fortalte så ble ikke sakene evaluert, og i alle fall ikke på en systematisert måte. Som en informant sa: *”vi snakker om evaluering, men vi evaluerer ikke”*. Dette gjaldt imidlertid ikke bare savnet-saker men var en utfordring på generell basis. Dette er bekymringsverdig sett opp i mot systematisk erfaringslæring som skal handle om å evaluere gjennom hele etterforskningsprosessen, hvor særlig saker med savnet person nevnes. Det virker tilsynelatende ikke som systematisk erfaringslæring er en implementert og etablert praksis der flertallet av informantene arbeider. Kanskje skyldes dette at man er tidlig i fasen når det gjelder implementering? Eller kan det skyldes prioriteringer? Uansett vil det å evaluere saker med savnet person gjennom hele prosessen trolig gagne etterforskningen. Dersom man gjorde dette på en systematisk måte gjennom hele saken, kunne man kanskje unngått eller i alle fall begrenset lignende erfaringer som enkelte av informantene har

beskrevet. For det må sies at de opplevelser og erfaringer som er beskrevet her, ikke hører hjemme i håndteringen av en så kompleks sakstype som saker med savnet person.

5.2.3 Forbehold - Svakheter ved avhandlingen

Forskning basert på seks informanter kan med selvfølgelighet ikke tale for at dette er den oppfatningen resten eller majoriteten av etterforskere i Norge sitter med vedrørende tematikken. Likevel er det interessant at utvalget var såpass lite splittet i oppfatningen og erfaringer. En kan jo spørre seg om måten jeg har gjort undersøkelsen på kan ha påvirket funnene jeg fikk?

Som beskrevet tidligere, så vil alle forskere og spesielt de som forsker på sin egen profesjon, ha en forforståelse. Kan min erfaring og forforståelse ha spilt inn på noen på noen måte? Som beskrevet i kapittelet om validitet så er informantene ikke plukket av meg. Det ble tatt kontakt med ulike etterforskningsavdelinger som igjen gav navn på etterforskere som var villig til å delta i undersøkelsen. På den måten hadde ikke jeg noe direkte innvirkning på hvem jeg fikk intervjuet og ikke. På den annen side vet jeg ikke hvordan avdelingslederne har presentert studien for informantene, og hvordan selve utvelgelsen av informantene skjedde videre. Siden undersøkelsen er basert på samtykke, kan det jo også tenkes at de som ønsket å delta også følte at de hadde noe å mene om temaet. Kanskje flere av de som er fornøyd med arbeidsstedets håndtering av sakstypen ikke følte de hadde behov for å delta?

Samtidig kan man jo se disse funnene i sammenheng med det Antun & Thune (2002) fant da de undersøkte håndteringen av savnede personer i Norge, samt Berg (2019) sin studie. Selv om gjennomgangen til Antun & Thune (2002) ble gjennomført for nesten 20 år siden, så mente de at håndteringen bar preg av å være mangelfull, vilkårlig og tilfeldig. Berg (2019) fikk også lignende beskrivelse av håndteringen fra flere av sine respondenter. Uten at jeg har nevnt disse ordene til informantene i intervjusituasjonen, så var det flere av informantene som beskrev deres opplevelse av håndteringen av sakstypen på denne måten. Kanskje er dette en sakstype som ikke blir tatt alvorlig nok på alle etterforskningsavdelingene i Norge?

På den annen side kan en spørre seg om informantene kan ha følt for å være kritiske til eget arbeidssteds håndtering fordi de opplevde det som åpenbart at jeg problematiserte nettopp denne håndteringen i studien da jeg valgte dette som tema. Om dette hadde vært tilfelle så

ville det imidlertid kanskje vært noe underlig med tanke på at flere av informantene ytret ganske sterk kritikk rettet mot sitt arbeidssteds håndtering av sakstypen. I tillegg nevnte også flere informanter eksempler hvor håndteringen var kritikkverdig. Dette samsvarer kanskje ikke med at de egentlig er fornøyde med håndteringen. Man ville kanskje da heller tenkt at det ville vært motsatt – at man heller holdt igjen opplysninger fordi man eksempelvis var redd for at arbeidsgiver eller ledere skulle få vite hvordan man egentlig opplever arbeidsstedets håndtering.

Jeg er av den oppfatning at informantene deler mye og forteller åpent om utfordringer og eksempler på tilfeller de har opplevd. Det er derfor lett å tenke at det er et tema som engasjerer alle informantene. Jeg kan heller ikke se noen annen motivasjon for informantene til å skulle problematisere arbeidsstedet sitt sin håndtering enn at dette er deres ærlige mening og oppfatning. Samtidig må man tenke som forsker om det er noe med min fremtoning som kan ha fremprovosert disse meningene. Det at jeg selv er politi og på den måten forsker på mine egne med mine egne erfaringer og forforståelse var noe jeg var særlig bevisst på da jeg gjennomførte intervjuene. Jeg var nøye med å ikke stille ledende spørsmål til informantene samt ikke ta for gitt hva de mente, men heller be dem forklare nærmere for å unngå eventuelle misforståelser. I forhold til tema for denne avhandlingen, så opplevde jeg at det var en fordel i intervjusituasjonen at jeg selv er politi og arbeider som etterforsker. Dette kan ha gitt informantene trygghet og tillit til å fortelle så åpent om sine opplevelser og erfaringer.

I forhold til vignettundersøkelsen og casen som ble utarbeidet, så forsøkte jeg å gjøre den så reell som mulig ut fra min egen etterforskningserfaring. Likevel kan andre føle at en case ikke gjenspeiler en reell situasjon, og dette kan i så fall gjøre det vanskeligere for informantene å svare. Alle informantene svarte imidlertid på mine spørsmål og variasjoner i casen uten å påpeke noe ved casens innhold eller variasjonene. Når det gjelder skjemaet som ble brukt til avkrysning for faktorer som kunne være avgjørende eller ikke for hvordan en savnet-sak ble håndtert, var det en informant som syntes det ble vanskelig å skulle krysse av for hver enkelt faktor isolert sett. Denne informanten fortalte likevel fritt rundt alle faktorene i skjemaet. De andre svarte imidlertid på avkrysningen i skjemaet, uten å påpeke noe vedrørende dette.

Selv om funn fra en undersøkelse med seks informanter som nevnt ikke kan tale for at dette er et generaliserende funn, så mener jeg at det likevel et tema som gjør at funnene er å anse som bekymringsverdige. Det er et tema innenfor etterforskning som vil medføre at selv om bare én

informant opplevde dårlig håndtering på sitt arbeidssted, så hadde det vært en erfaring og opplevelse for mye.

5.3 Veien videre

Funnene i denne avhandlingen kan tyde på at etterforskning av savnet-saker ikke gjøres på en tilfredsstillende måte i hele Norge. Ser man dette i tillegg i sammenheng med min egen erfaring, kritikken rettet mot etterforskningen av Trine Frantzen sin forsvinning i 2004, Antun & Thune (2002) sine funn etter gjennomgang av etterforskningspraksis i sakstypen, og Berg (2019) sin undersøkelse med flere respondenter, så viser dette at man iallfall burde vurdere å se nærmere på denne sakstypen og praksisen rundt den i Norge. Selv om det er 17 år siden Trine Frantzens forsvinning hvor politiet høstet kritikk, så viser funn i denne avhandlingen opplevelser av et manglende system som fortsatt kan føre til kritikkverdig håndtering av sakstypen. Dette er bekymringsfullt blant annet med tanke på hvor mange år som er godt.

Så hvordan bør man eventuelt undersøke dette nærmere? Kanskje noen burde gjøre samme undersøkelse som Antun & Thune (2002) gjorde på nytt, nå rundt 20 år senere? Kanskje man burde gå gjennom en stor mengde saker for å se hva som faktisk er gjort og se nærmere på ulike utfall? Kanskje man burde innføre skal-krav på etterforskningsplaner for sakstypen? Eller kanskje burde man innføre systematisk evaluering av sakene underveis etter en viss tid slik som det påpekes i retningslinjene til engelsk politi? Kanskje trengs det et risikovurderingssystem? Det er uansett på det rene at man trolig bør undersøke dette temaet nærmere på en eller annen måte, enn det jeg hadde mulighet til å gjøre i denne avhandlingen. Dette fordi det er en utfordrende og kompleks sakstype, som kan få fatale konsekvenser for den savnede og dens pårørende dersom politiet ikke gjør det de skal etter gjeldende regelverk og metodikk. Som sagt – en opplevelse av dårlig håndtering av saker med savnet person, er én for mye.

Litteraturliste

- Acpo. (2006). Murder investigative manual. Lastet ned fra <https://library.college.police.uk/docs/APPREF/murder-investigation-manual-redacted.pdf>
- Alison, L., Doran, B., Long, M., Power, N. & Humphrey, A. (2013). The effects of subjective time pressure and individual differences on hypotheses generation and action prioritization in police investigation *Journal of experimental psychology: Applied*.
- Andenæs, K., Gotaas, N., Nilsen, A. B. & Papendorf, K. (2000). *Kommunikasjon og rettssikkerhet. Utlendingers og språklige minoriteters møte med politi og domstoler*. Oslo: Unipub forlag.
- Antun, V. & Thune, O. (2002). *Politiets behandling av saker med saknet person*. Oslo: Kripos.
- Asheim, I. (1997). *Hva betyr holdninger? Studier i dydsetikk*: Tano Aschehoug.
- Ask, K. (2013). Bias - feil og fallgruver i etterforskning *Om at oppdage - metodiske refleksjoner over politiets undersøgelsespraksis*. Frederiksberg: Samfunds litteratur.
- Ask, K., Granhag, P. A. & Rebelius, A. (2011). Investigators under influence: How social norms activate goal-directed processing of criminal evidence *Applied cognitive psychology*.
- Auglend, R. & Mæland, H. J. (2016). *Politirett*. Oslo: Gyldendal juridisk.
- Berg, K. (2019). *Politiets håndtering av saker med savnet person - en sammenlignende studie mellom to norske politidistrikt med fokus på grunnleggende metodikk og gjeldende regelverk*. Masteravhandling, Politihøgskolen. Lastet ned fra https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2588590/master_Berg_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Bernt, J. F. & Mæhle, S. S. (2013). *Rett, samfunn og demokrati*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bjerknes, O. T. & Fashing, I. A. (2018). *Etterforskning - prinsipper, metoder og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Carson, D. (2007). Models of investigation. I T. Newburn, T. Williamson & A. Wright (red.), *Handbook of criminal investigation*. London: Routledge
- Cook, T. (2019). *Blackstone's senior investigating officer's handbook*. Oxford: Oxford University Press.
- E. Hamremoen, Politihøgskolen, K. Tykhus & Kripos. (2016). Første enhet på åstedet. I E. Hamremoen (red.), *Kriminalteknikk - første enhet på åstedet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Egelund, T. (2010). Vignettstudier. I A. Meeuwisse, H. Swärd, R. Eliasson-Lappalainen & K. Jacobson (red.), *Forskningsmetodikk for sosialvitere*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Eilertsen, N. Z. G. (2018). *Beslutningstaking i barnevernet - norske saksbehandlers risikovurdering og tiltaksanbefaling*. Masteravhandling, Norges arktiske universitet. Lastet ned fra <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/15186/thesis.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Ejrnæs, M. & Monrad, M. (2012). *Vignetmetoden: Sociologisk metode og redskap til faglig utvikling*: Aschehoug A/S.

- Ekanger, A. (2007, 14. oktober 2007). Saken kunne vært løst, *Nrk.no*. Lastet ned fra <https://www.nrk.no/vestland/--saken-kunne-vaert-lost-1.3744125>
- Ellingsen, D., Pettersen, K.-S., Andersen, L. & Viblemo, T.-E. (2015). *Terskler i barnevernet*.
- Fashing, I. (2013). Tænkestile, effektivitet, dyder og krydspres i efterforskninger IK. Rønn & C. Hald (red.), *At oppdage: Metodiske refleksjoner over politiets undersøgelsespraksis* Frederiksberg C: Samfundslitteratur
- Fashing, I. & Ask, K. (2013). Decision making and decisional tipping points in homicide investigations: An interview study of british and norwegian detectives. *Psychology, crime & law: Pc & l*.
- Fashing, I. & Ask, K. (2016). The making of an expert detective: The role of experience in english and norwegian police officers investigative decision-making *Psychology, crime & law: Pc & l*.
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*: Pax forlag a/s.
- Fyfe, N., Stevens, O. & Woolnough, P. (2015). Missing persons: The process and challenges of police investigation *Policing and society*.
- Grimen, H. (2000). *Samfunnsvitenskapelige tenkemåter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grimen, H. & Molander, A. (2008). Profesjon og skjønn. I A. Molander & L. I. Terum (red.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grøndahl, P. (2019). *Om drap*. Oslo: Gyldendal norsk forlag.
- Hald, C. (2013). Spor - at oppdage tegn på kriminalitet. I C. Hald & K. V. Rønn (red.), *Om at oppdage - metodiske refleksjoner over politiets undersøgelsespraksis*. Frederiksberg: Samfunds litteratur.
- Hald, C. & Rønn, K. V. (2013). Inledning. I C. Hald & K. V. Rønn (red.), *Om at oppdage - metodiske refleksjoner over politiets undersøgelsespraksis*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Hedges, C. (2002). *Missing you already: A guide to the investigation of missing persons*. London: Home Office.
- Holmberg, L. (2014). Hva gjør politiet? I P. Larsson, H. O. I. Gundhus & R. Granér (red.), *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Jacobsen, K. (2021). Mer enn tusen nordmenn sporløst forsvunnet - vi har laget podkast om en av dem, *Stavanger-aftenblad*. Lastet ned fra <https://www.aftenbladet.no/magasin/i/oAwRGB/mer-enn-tusen-nordmenn-sporloest-forsvunnet>
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5 utg.). Oslo: Abstrakt forlag.
- Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johannessen, S. O. & Glomseth, R. (2015). *Politiledelse*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kahneman, D. (2012). *Thinking, fast and slow*: Penguin Books Ltd.
- Kleinig, J. (1996). Handling discretion with discretion. I J. Kleinig (red.), *Handled with discretion. Ethical issues in police decision making* Boston Rowman & Littlefield Publishers.

- Kriz, K. & Skivenes, M. (2013). Systemic differences in views on risk: A comparative case vignette study of risk assessment in England, Norway and the United States (California). Lastet ned fra
- Krumsvik, R. J. (2019). *Kvalitativ metode i lærerutdanninga*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2019). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Magnussen, S. (2017). *Vitnepsykologi 2.0*. Oslo: abstrakt forlag
- Melinder, A. (2015). Vitnebevisets psykologiske fallgruver. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebens (red.), *Bevis i straffesaker - utvalgte emner*. Oslo: Gyldendal juridisk.
- Monckton-Smith, J., Adams, T., Hart, A. G. & Webb, J. (2013). *Introducing forensic and criminal investigation*. London: SAGE publications.
- Newiss, G. (1999). *Missing presumed..? The police response to missing persons*. London: Research, Development and Statistics Directorate.
- Newiss, G. (2005). A study of the characteristics of outstanding missing persons: Implications for the development of police risk assessment *Policing and society*.
- Nilssen, V. (2012). *Analyse i kvalitative studier: Den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nou. (2017). *En påtalemyndighet for fremtiden - påtaleanalysen*. (2017:5). Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/5e7d542157dc4037856658fbf6edbe9f/no/pd/fs/nou201720170005000dddpdfs.pdf>.
- Npia. (2010). Guidance on the management, recording and investigation of missing persons Lastet ned fra
- Olsvik, E. H. (2013). *Vitenskapsteori for politiet: Tenkemåter i kunnskapsstyrt politiarbeid* Oslo: Gyldendal akademisk.
- Pedersen, F. H. (2019). Hypotesen som fortelling. I E. H. Olsvik & P. Risan (red.), *Etterforskning under lupen*. Oslo: Politihøgskolen.
- Politidirektoratet. (2013). *Etterforskning i politiet*. Lastet ned fra <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/etterforskningen-i-politiet.pdf>.
- Politidirektoratet. (2018). *Rammeverk for systematisk erfaringslæring*.
- Politidirektoratet. (2020). Pbs 1 - politiets beredskapssystem del 1, retningslinjer for politiets beredskap. Lastet ned fra <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/pbsi.pdf>
- Politidirektoratet & Riksadvokaten. (2016). *Handlingsplan for løft av etterforskningsfeltet*. Lastet ned fra <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/handlingsplan-for-loft-av-etterforskningsfeltet.pdf>.
- Politi-loven. (1995). *Lov om politiet*. Lastet ned fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53>.
- Rachlew, A. (2009). *Justisfeil ved politiets etterforskning: Noen eksempler og forskningsbaserte tiltak*. Doktoravhandling, Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo Unipub.
- Rachlew, A. (2010). Å forske på sine egne: Metodiske og etiske utfordringer knyttet til forskning på egen profesjon. I I. T. Myklebust & G. Thomassen (red.),

- Arbeidsmetoder og metodearbeid i politiet: Forskningskonferansen 2010*. Oslo: Politi­høgskolen.
- Rachlew, A. & Fashing, I. (2015). Politiavhøret. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebens (red.), *Bevis i straffesaker - utvalgte emner*. Oslo: Gyldendal Juridisk.
- Regjeringen. (2019-2020). *Meld.St.29: Politimeldingen - et politi for fremtiden*. Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/3fab938bb49b434f946bdd0b6fe6db13/no/pdfs/stm201920200029000dddpdfs.pdf>.
- Regoeczi, W. C., Jarvis, J. & Riedel, M. (2008). Clearing murders: Is it about time? *Journal of research in crime and delinquency*.
- Riksadvokaten. (1973). *Rundskriv fra riksadvokaten: Etterforskning i alvorlige forbrytelsessaker. Sakkyndig bistand - åstedsgranskning m.V.* . (6/1973).
- Riksadvokaten. (2004). *Riksadvokatens rundskriv: Saknetmeldinger - etterforskning*. (5/2004). Lastet ned fra <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/09/Rundskriv-2004-5-Saknetmeldinger-etterforskning.pdf>.
- Riksadvokaten. (2017). *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2017 - politiet og statsadvokatene* (1/2017). Lastet ned fra <https://www.riksadvokaten.no/document/mal-og-prioriteringsrundskriv-nr-12016/>.
- Riksadvokaten. (2018a). *Riksadvokatens rundskriv: Kvalitetskrav til straffesaksbehandlingen i politiet og ved statsadvokatembetene mv. (kvalitetsrundskrivet)*. (3/2018). Lastet ned fra <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2019/02/Kvalitetsrundskrivetretvidertfebruar19.pdf>.
- Riksadvokaten. (2018b). *Systematisk erfaringslæring - riksadvokatens retningslinjer for statsadvokatenes deltakelse*. Lastet ned fra <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2018/09/Retningslinjer-for-systematisk-erfaringslæring.pdf>.
- Roycroft, M. (2019). Why understanding police investigative decision making is important. I M. Roycroft & J. Roach (red.), *Decision making in police enquiries and critical incidents - what really works*. Huddersfield, UK: Palgrave macmillian.
- Ruyter, K. W. (2003). *Forskningsetikk: Beskyttelse av enkeltpersoner og samfunn*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Røkenes, O. H. & Hanssen, P.-H. (2012). *Bære eller bryte: Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Smith, R. & Greene, K. S. (2014). High risk? Attitudes to the risk assesment process in missing person investigation. Lastet ned fra https://researchportal.port.ac.uk/portal/files/1548080/Attitude_to_the_risk_assessment_process_final.pdf
- Snook, B. & Cullen, R. M. (2008). Bounded rationality and criminal investigations: Has tunnel vision been wrongfully convicted? I K. D. Rossmo (red.), *Criminal investigative failures*. Oxford, UK: Taylor & Francis.
- Spets, K., Andersen, G., Tommelstad, B., Brenna, J. G., Matre, J., Arntsen, E. O. & Kreutz-Hansen, H. (2018, 12.08.21). *Mysteriene som aldri er oppklart, VG*. Lastet ned fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/P3AwWJ/mysteriene-som-aldri-er-oppklart>
- Straffeprosessloven. (1981). *Lov om rettergangsmåten i straffesaker*. Lastet ned fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25>.

- Sunde, N. (2019). Strukturert hypoteseutvikling i etterforskning. I E. H. Olsvik & P. Risan (red.), *Etterforskning under lupen*. Politihøgskolen: PHS Forskning 2019:3.
- Sundstrøm, M. (2020). *Hypotesetesting under politiets etterforskning, en kvalitativ intervjuundersøkelse*. Materoppgave, Politihøgskolen, Oslo.
- Svartdal, F. (2018). Bias i psykologi Lastet ned 23.05.19, 2019, fra https://snl.no/bias_i_psykologi
- Tarling, R. & Burrows, J. (2004). The nature and outcome of going missing: The challenge of developing effective risk assessment procedures *International journal of police science & management*
- Terum, L. I. (2018). *Portvakt i velferdsstaten - om skjønn og beslutninger i sosialtjenesten* (1 utg.).
- Thune, O. (2016). *Byen vest for loven - ukultur, maktspill og udugelighet i bergen*. Oslo: Kagge.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3 utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Vedlegg

Vedlegg 1: Mail fra Politidirektoratet

Fra: Morten Rustad <Morten.Rustad@politiet.no>
Sendt: torsdag 3. desember 2020 09:26
Til: Christina Emilie Svenheim <Christina.Emilie.Svenheim@phs.no>
Emne: forskersak

Hei,

Viser til din henvendelse hit 1. desember ifm søknad om tilgang til taushetspliktig informasjon ifm masteroppgave.

Situasjonen i POD er nå at vi mottar langt flere søknader enn det er kapasitet til, noe som medfører at vi prioriter søknader fra de profesjonelle forskermiljøene. Når det gjelder masteroppgaver må det nå påregnes flere måneders saksbehandlingstid. Ettersom nytten av masteroppgave gjennomgående er begrenset kan det heller ikke tas for gitt at en behandling her vil gi den ønskede tilgang. For denne studien antar jeg at et tilfredsstillende alternativ er at du i dine spørsmål til respondensene unngår å sette spørsmål på spissen som kan være taushetsbelagt og heller ikke etterspør slik informasjon - hvor politiets ansatte blir uttrykkelig gjort kjent med at de ikke er løst fra taushetsplikten. I så fall kan søknad hit unngås. Behandling av personlig informasjon som er taushetspliktig - foranledninger ingen søknad hit når det foreligger samtykke. Uansett om en søknad her blir behandlet etter politiregisterloven § 33 - eller ikke - vil det være opp til politidistriktene om de finner å avsette tid og ressurser for gjennomføring av studien.

Ber om en tilbakemelding på om du fortsatt ønsker at søknaden din skal behandles etter politiregisterloven § 33.

Vh

Morten Rustad
seniorrådgiver

Politidirektoratet
Juridisk stab

Telefon: 908 31 846
E-post: Morten.Rustad@politiet.no
www.politi.no

Vedlegg 2: Fritak NSD

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Politiets etterforskning av saker med savnet person

Referansenummer

982070

Registrert

19.10.2020 av Christina Emilie Svenheim – Christina.Emilie.Svenheim@phs.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Politi­høgskolen

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Dag Ellingsen, dag.ellingsen@phs.no, tlf: 40021030

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Christina Emilie Svenheim, Christina.emilie.svenheim@phs.no, tlf: 90202225

Prosjektperiode

14.09.2020 - 20.12.2021

Status

29.12.2020 - Vurdert

Vurdering (2)

29.12.2020 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 29.12.2020.

Vi har nå registrert 20.12.2021 som ny sluttdato for forskningsperioden. NSD vil følge opp ved ny planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til videre med prosjektet! Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

04.12.2020 – Vurdert

BAKGRUNN

Prosjektet tar for seg politiets etterforskning av saker med savnet person. NSD forutsetter at det ikke samles inn taushetsbelagt informasjon under datainnsamlingen, da det er ikke gitt tillatelse fra Politidirektoratet til at prosjektet kan behandle slik informasjon.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 04.12.2020, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.04.2021.

LOVLIG GRUNNLAG Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

TAUSHETSPLIKT Utvalget har taushetsplikt. Det er derfor viktig at intervjuene gjennomføres slik at det ikke samles inn opplysninger som kan identifisere enkeltpersoner eller avsløre annen taushetsbelagt informasjon. Vi anbefaler at du er spesielt oppmerksom på at ikke bare navn, men også identifiserende bakgrunnsopplysninger må utelates, som for eksempel alder, kjønn, tidspunkt, diagnoser, og eventuelle spesielle hendelser som kan gjøre personer identifiserbare. Vær derfor forsiktig med å bruke eksempler under intervjuene. Du og informant har et felles ansvar for det ikke kommer frem taushetsbelagte opplysninger under intervjuet. Det kan derfor være hensiktsmessig om du avklarer dette med informanten i forkant av intervjuet.

PERSONVERNPRINSIPPER NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:
- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen - formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål

- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet DE

REGISTRERTES RETTIGHETER Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson NSD: Tore A. K. Fjeldsbø
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 3: Samtykkeerklæring

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Politiets etterforskning av saker med savnet person”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan etterforskere opplever politiets håndtering av saker med savnet-person og om noe bør endres for å bedre denne håndteringen. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Forskningsprosjektet har til hensikt å undersøke hvilke oppfatninger etterforskere har i forhold til etterforskning av saker med savnet person på deres arbeidssted. Forskningsprosjektet inngår i en masteroppgave ved Politihøgskolen. Problemstillingen til studiet er: Hvordan opplever etterforskere sitt arbeidssteds håndtering av saker med savnet person i initialfasen? Formålet er å undersøke hvilken opplevelse, oppfatning, erfaringer og meninger etterforskere har rundt temaet.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Politihøgskolen er ansvarlig for prosjektet. Veileder på studien er Dag Ellingsen, professor ved Politihøgskolen.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du har erfaring med etterforskning av saker med savnet person.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du ønsker å delta innebærer det å stille til et intervju. Intervjuet vil ta mellom 60-90 minutter. Intervjuet inneholder spørsmål om dine tanker og erfaringer rundt politiets etterforskning av saker med savnet person i initialfasen på ditt arbeidssted. Intervjuet inneholder også en case om samme tema. Opplysningene som fremkommer vil bli tatt opp på lyd, og jeg vil skrive notater underveis. Dersom du ønsker å se intervjuguiden i forkant av intervjuet så kan du ta kontakt for å få denne utlevert.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Du vil bli anonymisert og du som deltaker vil ikke kunne gjenkjennes i masteroppgaven. Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste atskilt fra øvrige datamateriale.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er i 2021. Etter prosjektets slutt vil datamaterialet som er innhentet gjennom intervjuene som ikke inngår i masteroppgaven bli slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra *Politihøgskolen* har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Student: Christina Emilie Svenheim, Masterstudent ved Politihøgskolen, 90202225, Christina.emilie.svenheim@phs.no
- Politihøgskolen ved Dag Ellingsen, dagell@oslomet.no
- Vårt personvernombud: NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personvernombudet@nsd.no) eller telefon 55582117.

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Student
Christina Emilie Svenheim

Professor/Veileder
Dag Ellngsen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Politiets etterforskning av saker med savnet person*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato

Vedlegg 4: Intervjuguide og vignettundersøkelse

Intervjuguide

Innledning:

- Introduksjon: Jeg starter med å forteller om temaet og gjentar formålet med studiet.
Formål: undersøke politiansattes erfaring med politiets etterforskning av saker med savnet person. Samtykkeskjema er levert i forkant. Jeg går gjennom de formelle kravene med informert samtykke, retten til å trekke seg og informasjon om hva det innsamlede datamaterialet brukes til.
- Interessert i erfaringer fra deres arbeidsteds håndtering.
- Avklare taushetsplikt: Selv om jeg er politi, så gjennomfører jeg studien som forsker. Forskningsprosjektet har ikke fått godkjenning fra POD til å bruke taushetsbelagt informasjon, grunnet lang saksbehandlingstid. Det betyr at du som informant er bundet av taushetsplikten, og ikke skal si eller fortelle meg om noe som du ikke kunne sagt til andre som ikke arbeider i politiet. Konkrete sakseksempler der involverte kan gjenkjennes bør unngås, men trekk gjerne frem generelle eksempler og scenarier. Du skal også få en fiktiv case i løpet av intervjuet, og støtt deg gjerne på den for å eventuelt komme med eksempler.
- Gjennomføring av intervjuet: Intervjuet består først av en generell del med spørsmål om deg og din arbeidsbakgrunn, før vi går nærmere inn på ulike spørsmål som er mer rettet mot etterforskning og etterforskning av saker med savnet person. Jeg ønsker at du snakker mest mulig fritt og utdypende, og jeg vil notere underveis. Jeg kommer også kanskje med oppfølgingsspørsmål til det du forteller.
- Avklare eventuelle spørsmål fra informanten.

Del I – Generell del

Fortell om din politifaglige bakgrunn.

Viktige momenter å få belyst:

- Når gikk du ut av politi(høg)skolen?
- Hvor lenge har du jobbet i politiet?
- Hva har du jobbet med i løpet av dine år som politi?
- Hva jobber du med nå? (avdeling)
- Hvor mange år har du jobbet som etterforsker?

Fortell om dine kurs og utdannelser utover politi(høgskolen).

- Har informanten VEF (Videreutdanning for etterforskning, spesialiseringer slik som etterforskning av grov vold og drap, seksuallovbrudd eller lignende, andre utdannelser innenfor etterforskning, kriminalteknikk, ledelse, forebyggende, pedagogikk eller operativt politiarbeid?)

Fortell om en vanlige arbeidshverdag på din etterforskningsavdeling

- Hvilke saker jobber du primært med?
- Er det tydelig avklart hvem som arbeider med hvilke saker på din avdeling?
- Jobber du med store og alvorlige saker eller mindre alvorlige saker eller begge deler?
- Jobber du mye alene eller i team eller begge deler?

Del II - Hoveddel

Saker med savnet person

Fortell om prosessen fra en person blir meldt savnet og hvordan den videre etterforskningen foregår slik du har erfart det på ditt arbeidssted.

- Er det tilfeldig hvem som tar i mot savnetmeldingen eller er dette en forhåndsutpekt oppgave?
- Hvem beslutter hva som skal gjøres videre i saken og når skjer dette? Hvordan videreformidles dette?
- Har dere saksmøte i hver sak som omhandler savnet person? Fortell i så fall om dette.
- Når og hvordan fordeles saker med savnet person? Er det en egen etterforsker/etterforskningsleder som er ansvarlig for disse sakene eller fordeles det på alle?
- Er det noen på din avdeling som har mer kompetanse når det gjelder disse sakene?

Fortell om din egen erfaring av etterforskning i saker med savnet person.

- Hvilke erfaringer har du med at personen som er forsvunnet, aldri blir funnet?
- Hvilke erfaringer har du med etterforskning av forsvinningsaker hvor bakgrunnen for forsvinningen har vært noe kriminelt bak.

Fortell hva du tenker er viktig i etterforskningen av denne sakstypen.

- Skiller denne sakstypen seg fra andre saker du jobber med? hvis ja, på hvilken måte?

Fortell hva du vet om gjeldende regelverk for denne sakstypen.

Bruk av hypoteser

Fortell om din erfaring med bruk av hypoteser i saker med savnet person på ditt arbeidssted.

- Brukes det i det hele tatt? I så fall på hvilken måte?
- Har dere et fast oppsett med hypoteser i denne sakstypen?
- Skrives hypotesene ned fysisk eller digitalt/begge eller ingen av delene
- Brukes noe verktøy for å styrke og svekke hypotesene?
- Har du vært vitne til eller selv opplevd at noen har stilt kritiske spørsmål vedr. Bruk av hypoteser på noen måte? Utdyp gjerne svaret.

Bruk av etterforskningsplan

Fortell om din erfaring med bruk av etterforskningsplan i disse sakene.

- Har du erfaring med bruk av prosjektmodulen i indicia i disse sakene? Brukes evt. andre verktøy?

Faktorer

Er det noen faktorer som spiller inn i hvordan saker med savnet person etterforskes på ditt arbeidssted etter din erfaring? I så fall hvilke?

Kryss av for hvordan du vurderer disse faktorene opp mot hvordan en sak med savnet person etterforskes etter din erfaring - på en skala fra 1-6.

	1 – ikke avgjørende	2- lite avgjørende	3 – hverken eller	4 noe avgjørende	5 - avgjørende
Hvem den savnede Personen er (sosiokulturell bakgrunn)					
Når personen ble meldt savnet (nettopp forsvunnet, eller sist sett for flere dager siden)					
Om personen har vært savnet tidligere					
Tidspunkt for når etterforskningen starter (er noen dager/tidspunkt på dagen mer avgjørende enn andre?)					
Hvem melder er (sosiokulturell bakgrunn)					
Hovedetterforskers subjektive mening					
Påtaleansvarlig sin subjektive mening					
Etterforsker som først har med saken å gjøre, sin subjektive mening					

Evaluering

Fortell om dine erfaringer rundt evaluering før, under og etter en etterforskning i sak med savnet person.

Om håndteringen

Fortell om dine tanker om politiets etterforskning av saker med savnet person og hvordan du har opplevd håndtering på etterforskningsnivå på ditt arbeidssted.

Vignettundersøkelse - Case

Du er på jobb en tirsdagsmorgen på etterforskningsavdelingen i Lillevik. Marte Kirkerud kommer til politivakta for å melde sin fraskilte ektemann Peder Ås savnet. Marte og Peder har ett barn sammen på 3 år. Det var Peder sin tur til å hente datteren i barnehagen dagen før, men han dukket ikke opp. Dette er ulikt Peder da han har et nært forhold til datteren. Marte har ikke lyktes i å nå Peder på telefonen. En politipatrulje har vært hjemme hos Peder og avklart at han ikke er der.

- *Fortell hvordan du ser for deg at ditt arbeidsted ville tatt tak i denne saken.*

Variasjon 1: Ville noe blitt annerledes i etterforskningen dersom Marte meldte Peder savnet når klokken var 1530 fredag kveld? På hvilken måte? Fortell.

Variasjon 2: Dersom dere får kjennskap i at Peder tidligere ikke har hentet i barnehagen som avtalt, vil dette påvirke etterforskningen på noen måte? Fortell.

Variasjon 3: Ville noe endret seg dersom det var Peder som meldte sin fraskilte kone savnet under de samme omstendighetene? Ville noe endret seg tenker du?

Variasjon 4: Dersom det var kjent at Peder hadde rusproblemer, ville dette endret etterforskningen på noen måte? Fortell.

Variasjon 6: Dersom Peder og Marte kom fra Eritrea og hadde bodd i Norge i 3 år - ville det hatt noe betydning på noen måte for etterforskningen?

Variasjon 6.1: Dersom du og de andre etterforskerne fikk vite at Peder Ås har familie i Eritrea som han dro for å besøke innimellom – ville dette endret noe av måten saken ble etterforsket på dersom Marte sa at det ikke var utenkelig at han hadde dratt til hjemlandet? På hvilken måte ville dette i så fall påvirket etterforskningen?

Del III - Avslutning

- Oppsummere kort det som er blitt reflektert rundt i intervjuet.
- Spørre om det er noe mer informanten vil få frem eller fortelle mer om.
- Oppklare og avklare eventuelle misforståelser.
- Takker for intervjuet og at de har tatt seg tid til å bli med i studien.